

Szczyt Edukacyjny

Podsumowanie debaty obywatelskiej: rozwiązania i rekomendacje

Warszawa, Centrum Nauki Kopernik
styczeń 2023

Spis treści

Wprowadzenie, czyli po co to robimy	5
Proces, czyli jak pracowaliśmy	12
Obywatelski Pakt dla Edukacji	19
Rekomendacje i rozwiązania	40
A. Samodzielna szkoła w zdecentralizowanym systemie oświaty	40
B. Dobrze finansowana szkoła dobrze wynagradzanych i docenianych nauczycieli i nauczycielek	49
C. Szkoła kompetencji na miarę XXI wieku	62
D. Szkoła równych szans, współpracy i dobrego traktowania	79
E. Szkoła demokracji i pluralizmu	94
Biblioteka SOS dla Edukacji	108
Media o nas	109

Zespół redakcyjny

Monika Auch-Szkoda SOS DLA EDUKACJI
dr hab. Krzysztof Biedrzycki UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI
Agnieszka Ciesielska ZESPÓŁ SZKÓŁ STO NA BEMOWIE
Łukasz Korzeniowski STOWARZYSZENIE UMARŁYCH STATUTÓW
Agnieszka Olszewska FUNDACJA EDUTANK, EDISON SCHOOL
dr Olga Napiontek FUNDACJA CIVIS POLONUS
Alicja Pacewicz SOS DLA EDUKACJI, FUNDACJA SZKOŁA Z KLASĄ
Katarzyna Radzikowska STOWARZYSZENIE TRENERSKIE ORGANIZACJI
POZARZĄDOWYCH
Magdalena Radwan-Röhrenscheff SZKOŁA EDUKACJI POLSKO-
-AMERYKAŃSKIEJ FUNDACJI WOLNOŚCI I UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO
Róża Rzeplińska SOS DLA EDUKACJI, MAMPRAWOWIEDZIEC.PL
Mateusz Wojcieszak FUNDACJA POLE DIALOGU

Redakcja językowa: Julia Trzcińska SZKOŁA W CHMURZE
Skład: Beata Danowska DOBRY SKŁAD
Zdjęcia: Julia Klewaniec PICTURE DOC

Wsparcie finansowe Szczytu Edukacyjnego i publikacji

Fundacja im. Stefana Batorego
Fundusz Civitates
Fundacja Forum Dialogu
Unia Metropolii Polskich
oraz darczyńcy indywidualni

Teksty udostępniane na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa na tych samych warunkach 3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

Zespół sos dla Edukacji

Monika Auch-Szkoda (organizacja i komunikacja)
Kinga Kasperska (wsparcie organizacyjne)
Alicja Pacewicz (koordynacja merytoryczna)
Karolina Prus-Wirzbicka (organizacja i biuro)
Róża Rzeplińska (koordynacja)
Magdalena Rzepniewska (administracja i finanse)

Współpraca

Olga Napiontek (koordynacja)
Mateusz Wojcieszak (moderacja)
Michał Szymanderski-Pastryk (komunikacja)

Kontakt

Karolina Prus-Wirzbicka k.prus.wirzbicka@sosdlaedukacji.pl

Wprowadzenie, czyli po co to robimy

Szanowni Państwo,

zapraszamy do zapoznania się z propozycjami rekomendacji i rozwiązań, jakie należy wprowadzić, aby poprawić jakość edukacji w Polsce.

Rekomendacje zostały wypracowane podczas Szczytu Edukacyjnego – spotkania roboczego, którego celem była dyskusja nad konkretnymi rozwiązaniami mogącymi realizować zapisy Obywatelskiego Paktu dla Edukacji. Pakt to porozumienie na rzecz polskiej szkoły, pod którym podpisały się kluczowe instytucje i ruchy społeczne działające w systemie oświaty.

Szczyt Edukacyjny odbył się 27 stycznia 2023 r. w Centrum Nauki Kopernik w Warszawie, dzięki Sieci Organizacji Społecznych sos dla Edukacji, przy wsparciu Funduszu Civitates, Fundacji Batorego, Unii Metropolii Polskich, Fundacji Forum Dialogu i darczyńców indywidualnych.

Zgromadził 180 przedstawicielek i przedstawicieli wszystkich środowisk zainteresowanych naprawą edukacji:

- nauczycielek i nauczycieli,
- samorządów lokalnych,
- młodych ludzi i rodziców,
- środowisk akademickich i prawniczych,
- związków zawodowych,
- organizacji społecznych,
- parlamentarnych ugrupowań politycznych.

Debata miała wymiar międzypokoleniowy – uczestniczyło w niej ponad 30 uczniów i uczennic, najmłodszy to osoby z ostatnich klas szkoły podstawowej. To właśnie oni najczęściej mówili o tym, jak trudne bywa doświadczenie szkolne. I dlaczego trzeba tu pilnie coś zmienić.

Na Szczyt Edukacyjny przyjechały osoby z różnych stron Polski – z metropolii, małych miast i wsi. Wszystkie te perspektywy znalazły swoje odbicie w rozmowach i zgłaszanych propozycjach. Udało się znaleźć równowagę między tym, co powinno być wspólne dla wszystkich miejscowości i szkół – jak na przykład ogólnopolskie minimalne standardy edukacyjne, a potrzebą wzmacniania różnorodności i tożsamości placówek.

Dla wszystkich, niezależnie od wieku i punktu widzenia, jedna rzecz okazała się wspólna: patrzenie na edukację jako narzędzie indywidualnego rozwoju każdego dziecka i młodego człowieka, a równocześnie – budowania wspólnoty i spójności społecznej. Wolność i równość, autonomia i wspólne standardy edukacyjne, zaufanie i kontrola – te perspektywy są nie zawsze łatwe do pogodzenia i rodzą napięcie, które widać w przyjętych rozwiązaniach.

sos dla Edukacji jako gospodarz procesu

Szczyt przygotowała Sieć Organizacji Społecznych (sos) – stale rosnąca koalicja organizacji (w tej chwili jest ich już 40), które działają na rzecz lepszej szkoły. Monitorujemy stan edukacji i przygotowujemy propozycje zmian na poziomie systemowym oraz rozwiązania dla samorządów lokalnych i szkół.

Naszym celem jest opracowanie strategii naprawy szkoły z uwzględnieniem doświadczenia i potrzeb różnych grup tworzących edukacyjną społeczność. Sprawdzamy i decydujemy, co koniecznie trzeba zmienić w polskiej oświacie, a co można usprawnić w ramach regulacji, które teraz obowiązują. Jesteśmy więc gospodarzami, ale nie właścicielami rozwiązań dla polskiej oświaty.

Skąd pochodzą eksperci i ekspertki?

Zaprosiliśmy do debaty instytucje i osoby, które znają edukację i jej problemy. Prowadzą badania naukowe i piszą analizy, a przede wszystkim na co dzień doświadczają dobrych i złych stron polskiej szkoły, bo się w niej uczą lub nauczają, bo nią kierują lub organizują jej pracę jako organ prowadzący, prowadzą szkolenia, tworzą programy i materiały edukacyjne. To na ich doświadczeniach, a także na diagnozach eksperckich z ostatnich lat budujemy wizję polskiej szkoły na nadchodzące dekady XXI wieku.

Jak pracowaliśmy podczas szczytu?

Praca ekspertów podczas szczytu odbywała się przy pięciu stolikach tematycznych:

- A.** Samodzielna szkoła w zdecentralizowanym systemie oświaty
- B.** Dobrze finansowana szkoła dobrze wynagradzanych i docenianych nauczycieli i nauczycielek
- C.** Szkoła kompetencji na miarę XXI wieku
- D.** Szkoła równych szans, współpracy i dobrego traktowania
- E.** Szkoła demokracji i pluralizmu

Przy każdym stoliku pracowali reprezentanci i reprezentantki wszystkich obecnych na szczycie środowisk edukacyjnych. Nawzajem się inspirowali, wzmacniali (lub kwestionowali) zgłaszane przez innych propozycje i wspólnie decydowali, które z nich przyjąć i z jakimi zastrzeżeniami, jak je zmodyfikować lub uściślić.

Uspołecznienie rozwiązań

Zamieszczone w tym dokumencie rekomendacje bazują na 10 postulatach Obywatelskiego Paktu dla Edukacji przygotowanego przez sos w 2022 r. i podpisanego przez ponad 60 organizacji społecznych, 2 związki zawodowe, 4 korporacje samorządowe oraz wspartego przez prodemokratyczne ugrupowania polityczne.

Pakt stał się punktem wyjścia Szczytu Edukacyjnego – obywatelskiej debaty, którą odbyliśmy w Koperniku i którą dalej zamierzamy prowadzić. Ten „długi edukacyjny marsz” nie zakończy się w chwili publikacji rozwiązań.

100+ rozwiązań do wykorzystania

W trakcie przygotowań do Szczytu Edukacyjnego i debaty w CNK uczestnicy zgłosili łącznie około 150 różnych pomysłów i propozycji, które znalazły się w tym dokumencie. Niektóre zostały ze sobą połączone lub zapisane w uwagach do rozwiązań, a te, które wykraczały poza tematykę pracy stolików, trafiły do sekcji „Propozycje do dalszej dyskusji i pracy”.

Wypracowanie katalogu ponad 100 rozwiązań to wyjątkowy przykład procesu twórczego z udziałem prawie 200 osób, ale przede wszystkim przygotowanie do realnych zmian, które – jak mamy nadzieję – wkrótce będziemy razem wprowadzać.

Nie wszyscy oczywiście zgadzali się ze wszystkimi proponowanymi przez innych rozwiązaniami – były także pomysły sporne. W podsumowaniu można znaleźć przykłady propozycji, co do których część dyskutujących wyrażała wątpliwości, a nawet sprzeciw. Spory dotyczyły m.in. stopnia decentralizacji i autonomii szkoły, kompetencji kuratoriów, zasad finansowania oświaty i wynagrodzeń nauczycieli, a także systemu egzaminacyjnego. Między innymi Związek Nauczycielstwa Polskiego zdecydowanie sprzeciwił się rekomendacjom dotyczącym: rewizji Karty Nauczyciela i włączenia jej do Prawa oświatowego, powstania izb nauczycielskich, nadania osobowości prawnej szkołom i placówkom oświatowym oraz likwidacji kuratoriów oświaty (sprzeciw przesłany w formie stanowiska Prezydium ZG ZNP).

Całościowe spojrzenie na szkołę

Rekomendacje zawarte w materiale odzwierciedlają nasze przekonanie, że szkoła jest kluczową instytucją publiczną dla ważnej i licznej grupy obywateli i obywateli – dzieci i młodzieży, a równocześnie dla ich rodzin i całego otoczenia społecznego. Jakość doświadczeń szkolnych ma zasadniczy wpływ na dobrostan młodych ludzi oraz na ich możliwości dobrego funkcjonowania w dorosłym życiu.

Dlatego rozwiązania mają służyć wzmocnieniu szkół w wielu wymiarach: finansowym, programowym, autonomii dydaktycznej, kultury demokratycznej i współpracy z organizacjami społecznymi. Wyraźny jest też postulat bardziej podmiotowego traktowania uczniów i uczennic oraz dopuszczenia ich do współdecydowania o codziennym życiu szkoły.

Każdy znajdzie zadanie dla siebie

Lepsza edukacja i lepiej działająca szkoła to wspólna odpowiedzialność – nie można wskazać jednej instytucji, jednego podmiotu ani wyobrazić sobie jednej reformy, która wprowadziłaby sformułowane propozycje w życie.

W niniejszym materiale znajdują się propozycje rozwiązań, które już teraz mogą być wdrażane na poziomie szkoły. Wiele zmian mogą wprowadzać samorządy lokalne, podejmując bardziej proaktywną politykę edukacyjną. Część postulatów wymaga jednak nowych regulacji prawnych i organizacyjnych na szczeblu centralnym.

Nie ma na co czekać!

Polityka edukacyjna ostatnich 8 lat doprowadziła do największego kryzysu w szkole od czasów PRL. Nie odpowiada na wyzwania, które stoją przed nauczycielami i nauczycielkami, a także uczennicami i uczniami. Przeciwnie – tworzy nowe problemy. Prowadzi do marnowania czasu, zasobów ludzkich i finansowych, a przede wszystkim – marnotrawienia potencjału, aspiracji oraz talentów dzieci i młodych ludzi. Szkoła nie zapewnia im dziś właściwych, przyjaznych warunków do rozwoju intelektualnego, społecznego i emocjonalnego. Zniechęca kadrę nauczycielską do pracy, stała się źródłem zawodowej frustracji, a nie satysfakcji. Zmiana tego stanu rzeczy jest jednym z priorytetowych zadań parlamentu nowej kadencji i przyszłego rządu. Już dziś trzeba przygotować się do „nowego otwarcia”.

Potrzebna wola polityczna i determinacja

Zależy nam, by kompleksowe, przedyskutowane w różnorodnych środowiskach propozycje zmian znalazły się w programach ugrupowań politycznych startujących w wyborach parlamentarnych w 2023 r. Uzgodnienia ze Szczytu Edukacyjnego staną się podstawą do dalszej pracy z politykami i polityczkami zainteresowanymi współtworzeniem strategii rozwoju szkoły. Bez woli i determinacji rządzących naprawa polskiej oświaty się nie uda.

Wprowadzenie nowych rozwiązań w edukacji zależy także od władz samorządowych – zarówno obecnych, jak i tych, które wybierzemy w 2024 r. Dla wszystkich samorządów, niezależnie od politycznych barw, prowadzenie przedszkoli i szkół to jedno z najważniejszych oraz najbardziej kosztownych zadań. I to się nigdy nie zmienia.

W jaki sposób można się zaangażować?

Jako organizacje społeczne jesteśmy gotowi dalej prowadzić proces obywatelskiej debaty nad planem naprawy polskiej edukacji. Będziemy wspierać działania innych instytucji i ruchów na rzecz lepszej szkoły. Z postulatami i rozwiązaniami szczytu chcemy docierać do środowisk edukacyjnych, samorządowych i politycznych, organizując konsultacje internetowe i lokalne debaty o edukacji.

Deklaracje o dalszym zaangażowaniu we wspólne działania złożyły niemal wszystkie środowiska uczestniczące w Szczycie Edukacyjnym. Zaraz po naradzie w Koperniku zaczęły do nas docierać zaproszenia na obywatelskie debaty organizowane w podobnej formule (25 marca odbył się Pomorski Szczyt dla Edukacji w Kwidzynie). sos dla Edukacji służy wsparciem w organizowaniu takich spotkań i promowaniu ich efektów.

Zachęcamy, by już teraz włączyć się w rozmowę o tym, jak powinien wyglądać polski system oświaty i co powinno się zmienić zaraz po wyborach, a jakie zmiany wymagają strategii na lata. Jesteśmy przekonani, że dalsze uzgadnianie, a następnie przyjęcie i wprowadzenie w życie ramowego planu dla edukacji leży w interesie wszystkich sił demokratycznych, społeczeństwa obywatelskiego, a przede wszystkim – polskich dzieci i młodych ludzi.

Olga Napiontek, Fundacja Civis Polonus
Alicja Pacewicz, sos dla Edukacji

Proces, czyli jak pracowaliśmy

Szczyt Edukacyjny nie był jednorazowym wydarzeniem, ale częścią długiego procesu, który rozpoczął się w 2021 r. W gronie organizacji społecznych zaczęliśmy wówczas tworzyć założenia dla polskiej oświaty XXI wieku, w postaci tematycznych dokumentów programowych, np. o potrzebie zmiany podstawy programowej, o edukacji klimatycznej czy uczniowskiej samorządności.

W drugim etapie, w lipcu 2022 r., opracowaliśmy Obywatelski Pakt dla Edukacji, w którym zaproponowaliśmy 10 kluczowych kierunków systemowych zmian w polskiej oświacie.

Postulaty Paktu wsparło ponad 60 organizacji społecznych, 3 związki zawodowe, 4 największe korporacje samorządowe (Stowarzyszenie „Samorządy dla Polski”, Unia Metropolii Polskich, Związek Miast Polskich oraz Związek Powiatów Polskich) oraz 4 ugrupowania polityczne (Koalicja Obywatelska, Koalicja Polska, Lewica i Polska 2050).

Kolejnym krokiem było zaproszenie sygnatariuszy Paktu i wszystkich środowisk tworzących polską szkołę i mających wpływ na jej kształt do wspólnej pracy nad bardziej szczegółowymi i konkretnymi rozwiązaniami.

Rekomendacje i rozwiązania zamieszczone w dalszej części publikacji nie powstały zatem podczas jednego spotkania 27 stycznia 2023 r. To efekt długiej pracy prawie 200 osób, które włączały się w ten proces na różnych jego etapach.

Zapraszając na Szczyt Edukacyjny nauczycielki, samorządowców, naukowczynie i polityków, zaproponowaliśmy pracę łączącą elementy partycypacyjne i eksperckie. W końcu start naszej pracy wyznaczał Obywatelski Pakt dla Edukacji stworzony wysiłkiem kilkudziesięciu organizacji społecznych i podpisany przez najważniejsze ugrupowania polityczne opozycji. Do narady podczas szczytu zaprosiliśmy ekspertów od edukacji – nie tylko osoby z tytułami naukowymi, ale przede wszystkim rzeczników swoich własnych interesów: uczniów, uczennice, nauczycieli i nauczycielki.

Dalej konsultowaliśmy treść Obywatelskiego Paktu, otwierając go na nowe punkty widzenia. Równocześnie z wykorzystaniem metod partycypacyjnych rozwijaliśmy i konkretyzowaliśmy kierunki działania wyznaczone w tym dokumencie. Wspólnie szukaliśmy operacyjnych rozwiązań dla polskiej edukacji, określając podmioty odpowiedzialne za ich wdrażanie i zastanawiając się nad optymalnym sposobem i czasem realizacji.

Nurty pracy Szczytu Edukacyjnego

Ekspertki i konsultacyjny

- Obywatelski Pakt dla Edukacji jako punkt wyjścia: korzystanie ze zmapowanych w nim kierunków działań i możliwych obszarów interwencji
- wkład ekspertów i ekspertek szczytu w treść i kolejność rozwiązań
- eksperckie konsultacje rozwiązań wypracowanych na szczycie

Partycypacyjny

- burze mózgów na temat rozwiązań, które pozwalają zrealizować postulaty Obywatelskiego Paktu dla Edukacji
 - dyskusja w stolikach i małych zespołach tematycznych nad propozycjami, uzgadnianie ich, zgłaszanie uwag i sprzeciwów
 - propozycje do kart rekomendacji i rangowanie rozwiązań – zgodnie z własną wiedzą i doświadczeniami
-

Proces, który rozpoczęliśmy w ramach Szczytu Edukacyjnego, jest jedną z niewielu prób kreowania polityki edukacyjnej poza gabinetami ministerstwa i wąskimi grupami eksperckimi. Inspirowaliśmy się partycypacyjnym namysłem nad kryzysem w oświacie w formie [Narad Obywatelskich o Edukacji](#) w 2019 r. oraz sektorowym podejściem Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych prowadzącej trzyletni proces pracy nad [Strategiczną Mapą Drogową Rozwoju Sektora Obywatelskiego w Polsce](#).

Opracowując metodologię pracy, mieliśmy przed oczami finalny efekt szczytu, czyli zebrane w jednym miejscu i dotyczące kilkunastu kluczowych obszarów konkretne rozwiązania, które posłużą jako inspiracja i merytoryczny wkład przy tworzeniu polityki edukacyjnej. Jesteśmy przekonani, że mogą i powinny zostać wykorzystane do prac zarówno nad strategią krajową, jak i lokalnymi politykami oświatowymi w gminach i powiatach. Nie baliśmy się różnic. W każdym przypadku dążyliśmy do stworzenia jednolitego rozwiązania, które nie wywołuje zasadniczego sprzeciwu. Tam, gdzie to nie było możliwe, zapisywaliśmy rozwiązania alternatywne, odnotowując w uwagach lub treści główne rozbieżności. Są one najbardziej widoczne w materiałach stolików A i B, gdzie debata dotyczyła kompetencji organów oświatowych oraz kwestii finansowych.

Szczyt składał się z trzech spotkań, które następowały po sobie w tygodniowych odstępach (pierwsze dwa odbywały się online, a trzecie – w Centrum Nauki Kopernik). W trakcie każdego z nich pracowaliśmy w pięciu mniejszych grupach – stolikach, do których uczestnicy i uczestniczki zapisywali się na kilka tygodni przed szczytem, zgodnie z własną ekspertyzą i zainteresowaniami. Nad przebiegiem spotkań każdego ze stolików czuwało dwoje moderatorów, których zadaniem było także komunikowanie się z zespołem pomiędzy spotkaniami oraz dbanie o to, by każda osoba mogła zabrać głos i mieć swój wkład w pracę na wspólnym pliku w chmurze.

Schemat pracy

I spotkanie (online)

Odnieśliśmy się do głównych obszarów interwencji stworzonych na podstawie postulatów z Obywatelskiego Paktu dla Edukacji. Wstępnie zmapowaliśmy pierwsze propozycje rozwiązań dla każdego z obszarów (czym różnią się od siebie postulaty, obszary i rozwiązania – patrz ramka poniżej).

Pomiędzy I a II spotkaniem

Wyłonieni w stolikach liderzy i liderki obszarów tematycznych porządkowali propozycje z burzy mózgów, uzupełniali i rozwijali rozwiązania, dopisując ich uzasadnienia, możliwe skutki czy ryzyka.

III spotkanie (online)

Grupy stolikowe zapoznały się z rozwiązaniami zaproponowanymi przez uczestniczki i uczestników spotkania oraz ekspertki i ekspertów. Wszyscy mogli zanotować pytania, zgodzić się z rekomendacjami, podyskutować z nimi lub zapisać swój głos odrębny. Następnie osoby uczestniczące głosowały za rekomendacjami, z którymi się zgadzają i które uważają za kluczowe dla naprawy polskiej edukacji.

Pomiędzy II a III spotkaniem

Z pomocą sekretariatu SOS dla Edukacji, moderatorów i współpracujących ekspertek rozwiązania były dalej dopracowywane, redagowane i układane zgodnie z ich ważnością. W ten sposób powstał częściowo już uporządkowany i uzgodniony materiał do dalszych rozmów na szczycie.

III spotkanie – stacjonarny Szczyt Edukacyjny

Podczas tego spotkania pierwszy raz mieliśmy okazję porozmawiać na żywo. Podzieliliśmy duże, ok. 35-osobowe stoliki na mniejsze, 4-8-osobowe podgrupy. Każda z nich zajmowała się jednym obszarem w ramach postulatu. W ten sposób toczyła się praca nad sfinalizowaniem treści rozwiązań – nowe pomysły, które się pojawiały, dopasowywaliśmy do istniejących już rekomendacji lub tworzyliśmy nowe. Pytania, kontrowersje i sprzeciwy zapisywaliśmy w uwagach zamieszczonych pod rozwiązaniami.

Efekty prac, czyli wybrane przez małe zespoły rozwiązania były zapisywane na kartach rekomendacji, które zostały wyłożone do oceny i recenzji osób pracujących w całym stoliku. W kolejnym kroku rozwiązania te podlegały ocenie i były komentowane przez wszystkich uczestników i uczestniczki Szczytu Edukacyjnego, którzy mogli je wspierać, zgłaszać wątpliwości lub komentować w formule „kropkokracji”¹ oraz na post-itach. Na koniec mieliśmy również okazję pracować w tzw. grupach stanowych, w których politycy, nauczyciele i nauczycielki (w tym związkowcy), samorzady, młodzi ludzie, ekspertki i eksperci prawni i akademicy oraz osoby z organizacji społecznych w swoich gronach zastanawiali się, jakie działania chcą i mogą podjąć w ciągu najbliższych miesięcy, by przełożyć propozycje na rzeczywistość.

¹ Każda z osób uczestniczących w pracach stolikowych miała do dyspozycji 10 kropek, którymi mogła oznaczyć kluczowe jej zdaniem propozycje. Stąd w naszym dokumencie przy wielu rozwiązaniach można znaleźć informacje o liczbie kropek przydzielonych przez uczestników spotkania. Nie należy ich jednak traktować jako jednoznacznego wskaźnika zgody czy popularności propozycji, gdyż nie wszystkie zgromadzone przy stolikach rozwiązania zostały wpisane do kart rekomendacji i nie wszystkie kropki zostały ostatecznie rozdysponowane.

Postulat – pochodzący z Obywatelskiego Paktu dla Edukacji zapis dotyczący zmiany, z którym zgodziła się większość osób i instytucji biorących udział w Szczycie Edukacyjnym. Postulaty są ogólne i zawierają w sobie odwołania do różnych obszarów funkcjonowania oświaty.

Obszar/kierunek – wskazanie zakresu zmian organizacyjnych, finansowych i legislacyjnych, którymi należy się zająć, aby zrealizować postulat z Obywatelskiego Paktu dla Edukacji. Każdy postulat obejmuje kilka obszarów – skupiliśmy się szczególnie na tych, które w największym stopniu wspierają realizację postulatów (są najważniejsze lub najpilniejsze).

Rozwiązanie/rekomendacja – konkretna propozycja zmiany w sposobie funkcjonowania systemu oświaty, kompetencjach wybranych instytucji, prawie oświatowym, sposobie finansowania lub organizacji szkoły mieszcząca się w danym obszarze i wspierająca realizację postulatu.

Po zakończeniu Szczytu Edukacyjnego mamy więc dziesiątki rekomendacji i rozwiązań – po kilkanaście lub więcej do każdego z postulatów Obywatelskiego Paktu dla Edukacji. Ale to nie koniec pracy.

Od początku pracy opieramy się na założeniu, że jest to dokument otwierający, a nie zamykający rozmowę o szkole. Mamy nadzieję, że zawarte w nim pomysły i dylematy będą przedmiotem pogłębionych dyskusji eksperckich, a równolegle – staną się podstawą konkretnych zmian legislacyjnych i organizacyjnych możliwych do wprowadzenia w najbliższych latach.

Mateusz Wojcieszak, Fundacja Pole Dialogu

Obywatelski Pakt dla Edukacji

Jakie są, a jakie powinny być priorytety polskiej edukacji? Jak zorganizować pracę szkół, by skutecznie uczyć i mądrze wychowywać, od czego zależy dalszy rozwój Polski? Jak budować i wspierać kadrę nauczycielską, by stawiać wysokie wymagania, a jednocześnie zapewniać prestiż i satysfakcję?

Projekt Obywatelskiego Paktu dla Edukacji powstał z inicjatywy organizacji społecznych, które od lat działają w tym obszarze. Współpracują ze szkołami i przedszkolami, tworzą zasoby edukacyjne, piszą podręczniki i poradniki, szkolą nauczycielki i nauczycieli, wzmacniają kompetencje dyrektorów i dyrektorek, spotykają się z tysiącami uczniów i uczennic oraz prowadzą dla nich projekty edukacyjne.

Jesteśmy przekonani, że zmiana w edukacji jest konieczna. Nie damy jednak rady doprowadzić do niej tylko zapałem organizacji społecznych. Potrzebujemy wspólnej pracy z samorządami lokalnymi, związkami zawodowymi, stowarzyszeniami dyrektorskimi i nauczycielskimi, a także mądrej polityki oraz determinacji władz centralnych.

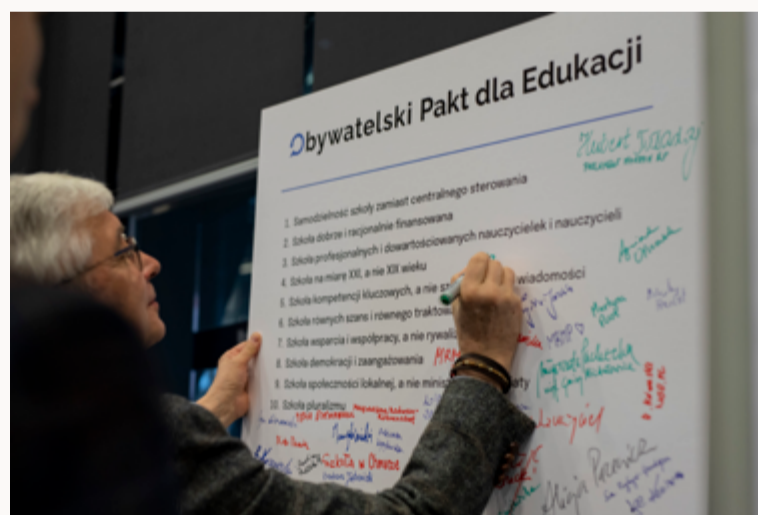
Nie zgadzamy się na kolejną reformę wypracowaną w zaciszu gabinetów, bez otwartej debaty i konsultacji. Dlatego zapraszamy wszystkie ugrupowania parlamentarne do zapoznania się z proponowanymi w Pakcie kierunkami rozwoju szkoły.

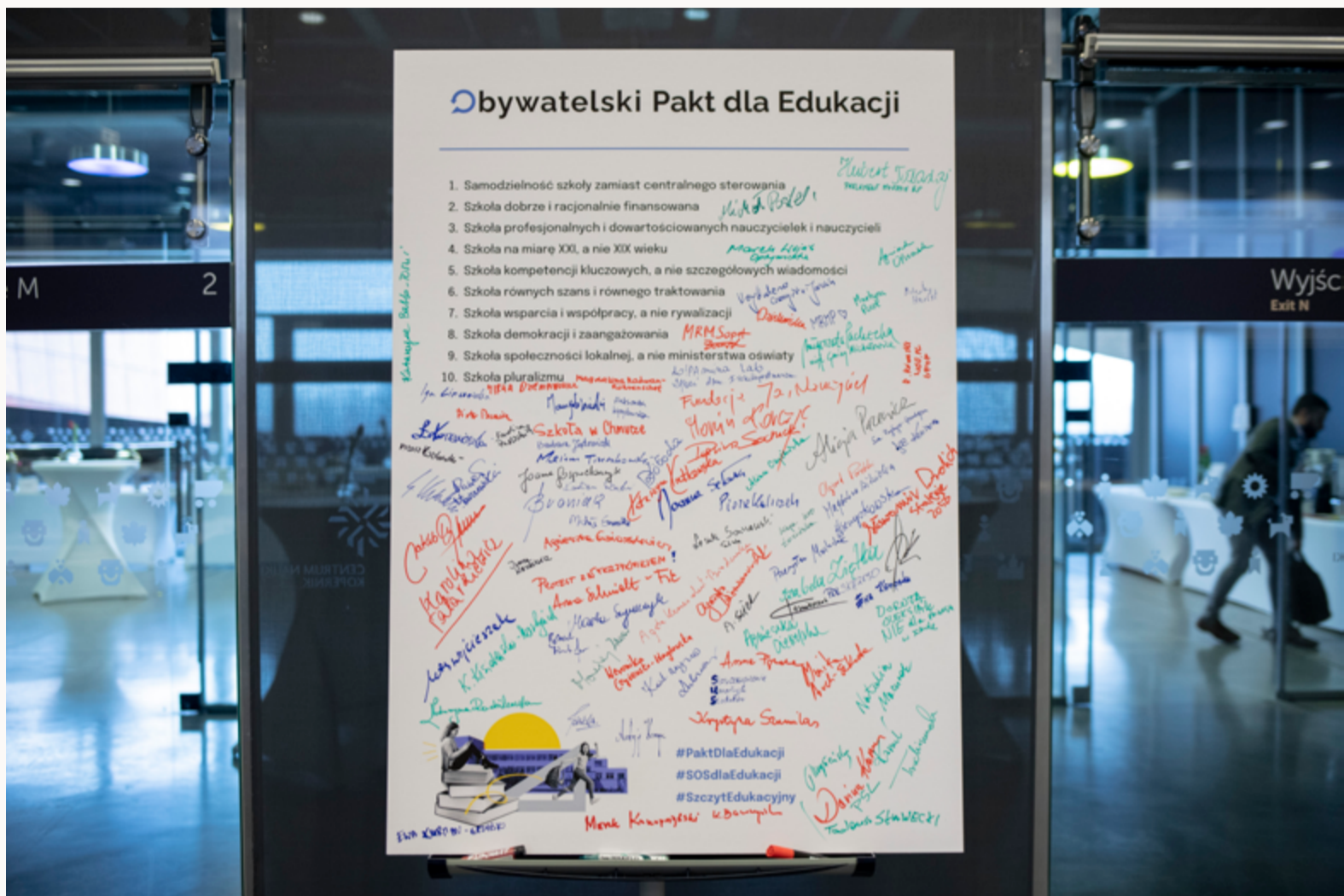
Mamy nadzieję, że zarysowana tu wizja może zostać przyjęta przez różne siły polityczne, choć ich programy wyborcze w dziedzinie edukacji z pewnością nie będą jednakowe. Zdajemy sobie sprawę z tych różnic, dlatego nie rozstrzygamy wszystkich problemów, z którymi mierzy się szkoła, ani nie proponujemy zbyt szczegółowych rozwiązań.

Nie przesądzamy na przykład, jak zbalansować lokalny charakter szkoły z krajowymi standardami i wymaganiami edukacyjnymi, jak monitorować jakość pracy szkoły i nauczycieli, jak pogodzić zasadę świeckiego państwa z nauczaniem religii. Pytań jest więcej, a odpowiedzi wymagają namysłu i publicznej debaty, a może nawet testowania kilku rozwiązań równocześnie.

Tym, co nam teraz przyświeca, jest ustalenie wspólnego gruntu: wizji edukacji, z którą zgodzą się różnorodne podmioty za nią odpowiedzialne. O Pakcie dla Edukacji myślimy jak o wyzwaniu na kolejną dekadę, nie tylko na najbliższą kadencję parlamentu. Dialog organizacji i władz powinien trwać, a jego nieodłączną częścią muszą być konsultacje z samymi uczniami, ich rodzicami i nauczycielami, bo to oni na co dzień doświadczają skutków wadliwie prowadzonej edukacji.

O potrzebie ponadpartyjnego porozumienia w sprawie polityki oświatowej przekonują od kilku lat nie tylko organizacje społeczne, ale też niektóre partie opozycyjne. Postulują one powołanie niezależnej kolegialnej Komisji Edukacji Narodowej. KEN miałyby odpowiadać za politykę edukacyjną, w tym podnoszenie jakości pracy szkół (przy zachowaniu ich samodzielności), zapewnienie dostępności edukacji czy zmiany programowe. KEN pozwoliłaby także zachować ciągłość pracy systemu oświaty i uniknąć sytuacji, w których powoływane po kolejnych wyborach rządy dokonują głębokich i nieuzasadnionych zmian ani diagnozą ingerencji w organizację pracy szkół i treści nauczania. W skład KEN powoływani byliby edukacyjni eksperci i ekspertki proponowani przez stronę społeczną, związki zawodowe, samorządy lokalne i szkoły wyższe. Zasady wyłaniania członków komisji oraz jej kompetencje powinny zostać określone w ramach szerokiego, ponadpartyjnego porozumienia.

Publiczna debata o szkole i powołanie ponadpartyjnej instytucji wymaga czasu. Ale w wielu punktach potrzebne jest szybkie działanie. Obserwujemy przecież odpływ nauczycieli z zawodu, nierównomierne obciążenie szkół (np. wielkie miasta – mniejsze ośrodki), rosnącą „lukę oświatową”, której samorzady nie są i nie będą w stanie pokrywać, oraz niespodziewane wielkie wyzwania, jak zdalna nauka w czasie pandemii czy praca z dziećmi uchodźczymi z Ukrainy.

Chcielibyśmy przekonać do podpisania Obywatelskiego Paktu dla Edukacji innych partnerów społecznych, a także samorzady lokalne. Mamy nadzieję, że jesienią 2022 roku nasz Pakt zostanie przyjęty przez prodemokratyczne ugrupowania polityczne i stanie się wspólną płaszczyzną ich programów wyborczych oraz fundamentem polityki edukacyjnej przyszłych rządów. Naszym wspólnym celem jest też podniesienie rangi edukacji w polskiej polityce i debacie publicznej.

Obywatelski Pakt dla Edukacji

10 obszarów kluczowych dla lepszej szkoły

1. Samodzielność szkoły zamiast centralnego sterowania

Mniej biurokracji, więcej decyzji w rękach dyrekcji, nauczycieli i nauczycielek. Budowanie takich zespołów nauczycielskich, które wypracują modele działania szkoły z uwzględnieniem potrzeb swoich uczniów i społeczności lokalnej. Przebudowa systemu nadzoru pedagogicznego – więcej doradztwa i wsparcia, mniej arbitralnej kontroli.

Szkoła XXI wieku potrzebuje więcej **samodzielności** – prawdziwej **autonomii dyrektora** w zarządzaniu placówką oraz **zwiększenia roli organów szkolnej demokracji**, takich jak rada pedagogiczna, rada rodziców, rada szkoły i samorząd uczniowski. Samodzielność szkoły musi także oznaczać **dydaktyczną swobodę nauczycieli i nauczycielek**.

Sposób organizacji procesu nauczania powinien **uwzględniać potrzeby konkretnych zespołów** uczniowskich i nauczycielskich, a także środowiska lokalnego. Decyzje podejmowane odgórnie i narzucanie wszystkim jednego modelu pracy nie są w stanie tego zagwarantować. Nie chodzi o rezygnację z ogólnopolskich standardów nauczania, systematycznego monitorowania pracy szkół ani nadzoru przestrzegania prawa, w tym praw ucznia. Istotne jest odejście od ręcznego sterowania na rzecz wspierania szkół, czyli **zespołów nauczycielskich**, bo to one ostatecznie decydują o tym, jak wygląda nauczanie i wychowanie w danej szkole, gminie czy powiecie.

Większa samodzielność szkoły wymaga **przebudowy systemu nadzoru pedagogicznego** i zmniejszenia nacisku na zewnętrzną biurokratyczną kontrolę. Dbałość o wysoką jakość nauczania powinna opierać się w większym stopniu na systematycznie prowadzonej ewaluacji wewnętrznej, która wskazuje kierunki profesjonalnego rozwoju nauczycieli, obszary działań naprawczych oraz priorytety dalszego rozwoju szkoły. Należy powiązać ten proces z merytorycznym i organizacyjnym wsparciem ze strony systemu doradztwa i placówek doskonalenia.

Swoboda dydaktyczna nauczycielek i nauczycieli, choć zapisana w ustawie oświatowej, nie jest w pełni realizowana. Ograniczają ją między innymi „przeregulowana” (nadmiernie szczegółowa) i przeładowana podstawa programowa, sztywny ramowy plan nauczania oraz biurokratyczne wymogi. Odrębny problem stanowią: narzucanie treści zgodnych z głoszoną przez rządzących wykładnią historii Polski i patriotyzmu oraz kontrowersyjne interpretacje praw człowieka, dyskryminacji i tolerancji. Lęk dyrekcji i grona nauczycielskiego przed kuratorską kontrolą i jej konsekwencjami blokuje nauczycielskie i uczniowskie inicjatywy. Utrudnia innowacje metodyczne, pracę projektową czy indywidualizację nauczania, a w końcu zniechęca do pracy w szkole.

2. Szkoła dobrze i racjonalnie finansowana

Wzrost i urealnienie nakładów budżetowych na edukację szkolną i przedszkolną. Zmniejszenie „luki oświatowej”: finansowanie z budżetu centralnego, które pokrywa koszty wynagrodzeń. Wprowadzenie radykalnej podwyżki nauczycielskich płac oraz mechanizmu gwarantującego ich regularny wzrost.

Polska szkoła musi być wreszcie lepiej i bardziej racjonalnie finansowana. Konieczne jest zwiększenie nakładów na edukację, w tym zwłaszcza na **zmniejszenie „luki oświatowej”**, czyli rosnącej różnicy między kosztami prowadzenia szkół przez samorząd i inne organy prowadzące a subwencją oświatową, którą otrzymują.

Środki z budżetu centralnego powinny być wystarczające, żeby w całości pokrywać rzeczywiste koszty wynagrodzeń nauczycielek i nauczycieli. Dzięki temu organy prowadzące będą mogły się skupić na finansowaniu nowoczesnej infrastruktury, dodatkowych zajęć dla dzieci, a także programów doskonalenia i innowacji. Należy także **urealnić dofinansowanie na opiekę przedszkolną**, które pokrywa teraz jedynie część prawdziwych kosztów.

To wymaga zwiększenia, a przede wszystkim racjonalizacji wydatków na oświatę. Można rozważyć ustawowe określenie, jaki procent PKB powinien być przeznaczony na ten cel (wzorem wydatków na ochronę zdrowia i obronność).

Najwyższy czas na **odczuwalne podwyżki wynagrodzeń** dla pracowników oświaty. Inaczej nie będzie kto miał uczyć dzieci w polskich szkołach. Sytuację dodatkowo utrudnia konieczność objęcia edukacją dzieci z Ukrainy, których dotąd było w systemie ok. dwustu tysięcy, ale ta liczba może wzrosnąć. Braki kadrowe pogłębiają się i dotyczą nie tylko dużych miast – nauczyciele i nauczycielki odchodzą z zawodu, a równocześnie coraz mniej młodych osób chce pracować w przedszkolach i szkołach.

Z raportu OECD *Education at a Glance* wynika, że polscy nauczyciele i nauczycielki należą do **najgorzej wynagradzanych spośród osób nauczających w krajach OECD**. W zestawieniu zarobków nauczycieli szkół podstawowych z dziesięcioletnim stażem pracy Polska znalazła się na czwartym miejscu od końca (gorzej jest tylko na Węgrzech, Słowacji i w Grecji). To nie tylko statystyka – potwierdza to jeden z licznych przykładów z życia: młoda nauczycielka z tytułem magisterskim otrzymuje dziś świadczenia wyrównawcze, bo jej zarobki są niższe niż wynagrodzenie minimalne.

Należy **pilnie podwyższyć nauczycielskie wynagrodzenia i, co równie ważne, wprowadzić mechanizm indeksowania** płac z uwzględnieniem inflacji i innych wskaźników makroekonomicznych. Na przykład – jak proponuje ZNP – powiązać te płace z przeciętnym wynagrodzeniem w gospodarce albo ustalić minimalną pensję na poziomie średniej krajowej.

Samorządy lokalne postulują z kolei uruchomienie krajowego programu inwestycyjnego, który umożliwi **budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury edukacyjnej**. Taki program powinien być finansowany ze środków budżetowych i skierowany do miejscowości z wyraźnym wzrostem liczby dzieci, w tym także z powodu osiedlenia się w nich rodzin uciekających z Ukrainy.

3. Szkoła profesjonalnych i dowartościowanych nauczycielek i nauczycieli

Dowartościowanie i docenienie kadry nauczycielskiej. Systemowe wspieranie rozwoju profesjonalnego. Stałe doskonalenie w ramach zespołów i sieci nauczycielskich. Włączenie do programów kształcenia autentycznych praktyk w szkołach. Mentoring dla młodych nauczycielek i nauczycieli, superwizja dla doświadczonych.

Dobra szkoła potrzebuje dobrych nauczycielek i nauczycieli. Solidnie wykształconych, zmotywowanych do rozwijania kompetencji zawodowych, z poczuciem wpływu na rozwój i los swoich uczennic i uczniów. Przekonanych, że ich **praca ma sens i jest doceniana, także w wymiarze finansowym** (patrz punkt 2).

Nauczanie wymaga – bardziej niż kilkadziesiąt lat temu – **stałego samokształcenia**. Dotyczy to w równym stopniu **indywidualnych osób, co zespołów nauczycielskich**: całej rady, zespołów przedmiotowych, wychowawczych czy zadaniowych. Rada pedagogiczna to nie zbiór osób pracujących w jednej szkole, ale **wspólnota praktyki** – ludzi, którzy powinni na co dzień dzielić się problemami i uczyć od siebie nawzajem.

Polscy nauczyciele i nauczycielki uczą się chętnie i szybko, czego dowodzą m.in. doświadczenia z okresu pandemii oraz otwarcia szkół na dzieci z Ukrainy. Nie możemy jednak czekać na kolejne kryzysy. Należy systemowo wzmocnić rozwój warsztatowych kompetencji tej grupy zawodowej. Potrzeba do tego zaufania, a także czasu i miejsca na indywidualny i zespołowy rozwój zawodowy. Rekomendujemy **przyjęcie modelu i wypracowanie procedur wewnętrznej ewaluacji, prowadzonej na bieżąco, nie tylko raz na rok czy kilka lat**.

Wielu polskich nauczycieli i nauczycielek nie lubi swojej pracy – wskazują na to m.in. międzynarodowe badania PISA. Czują to także uczennice i uczniowie. Coraz mniej młodych ludzi wybiera ten zawód, a osoby już pracujące w szkole sukcesywnie odchodzą. Aby to mogło się zmienić, praca nauczycielek i nauczycieli musi być wreszcie **lepiej zorganizowana oraz opłacana** (patrz punkt 2).

Pragmatyka zawodowa, czyli prawa i obowiązki nauczycieli i nauczycielek, powinny być nadal ustawowo regulowane. To gwarantuje wszystkim uczniom i uczennicom – niezależnie od tego, czy mieszkają w zamożnej, czy biednej gminie – nauczycieli o odpowiednich kwalifikacjach.

Należy podjąć prace nad **modyfikacją systemu awansu zawodowego**, który wyczerpał już swój potencjał motywacyjny. Ścieżka awansu powinna opierać się w większym stopniu na roli, jaką nauczyciel pełni w procesie nauczania i wychowania oraz w rozwoju szkoły, a nie na gromadzeniu dokumentacji. System powinien być powiązany z elastycznymi rozwiązaniami płacowymi (być może z oddaniem większego pola do decyzji dyrekcjom placówek i organom prowadzącym).

To wszystko wymaga zmiany **kształcenia przyszłej kadry pedagogicznej, a także sposobu rekrutacji do zawodu**. W programach studiów należy uwzględnić znacznie większą liczbę godzin dobrze zorganizowanych praktyk w szkołach. Trzeba też wypracować system mentoringu i rozbudować sieć szkół ćwiczeń dla młodych nauczycielek i nauczycieli.

Kształcenie i doskonalenie zawodowe powinno w większym stopniu uwzględniać **praktyczne zagadnienia dydaktyczne i wychowawcze**. Problemem jest bowiem nie tyle poziom nauczycielskiej wiedzy przedmiotowej, ile brak umiejętności skutecznego jej przekazywania (oraz rozwijania powiązanych z nią umiejętności), organizowania pracy zespołów uczniowskich, wspierania dzieci doświadczających trudności czy budowania pozytywnej,

a nie opartej na lęku motywacji do uczenia się. Potrzebne są **systemowe rozwiązania, które umożliwią wprowadzenie tutoringów i superwizji**, zarówno w zakresie dydaktyki, jak i wychowania, także w dziedzinie wsparcia psychospołecznego uczennic i uczniów (patrz punkt 7).

4. Szkoła na miarę XXI, a nie XIX wieku

Ograniczenie tradycyjnych metod nauczania na rzecz sposobów pracy, które autentycznie angażują młodych ludzi. Takich, które budzą pasję, zachęcają do stawiania pytań, badania i robienia rzeczy ważnych dla siebie i pożytecznych dla świata. Mądre korzystanie z nowych mediów i technologii, także w pracy zespołowej.

Polska szkoła jest często odbierana jako nudna i oderwana od problemów młodych ludzi, życia społeczności lokalnej, kraju i problemów globalnych. Trzeba ożywić edukację – wprowadzić metody pracy, które angażują i dają do myślenia: projekty zespołowe i indywidualne, dyskusje i debaty, eksperymenty naukowe, badania i zajęcia w terenie czy obserwacje społeczne.

Polska szkoła musi zmienić priorytety, by odpowiedzieć na wyzwania XXI wieku – **klimatyczne, społeczne, gospodarcze i technologiczne**. Trzeba uczyć całościowo o kryzysie klimatycznym i zrównoważonym rozwoju (co wymaga innej podstawy programów nauczania i szkoleń). O globalnych współzależnościach i zagrożeniach, migracjach i konfliktach, a także o lokalnych rozwiązaniach i wpływie każdego z nas na to, co dzieje się z Ziemią i naszą cywilizacją. O tym, jak budować odporność (własną i zbiorową) w obliczu globalnych zagrożeń, nie tylko zdrowotnych. Młodzi ludzie powinni zrozumieć, skąd biorą się **nierówności w wymiarze globalnym i lokalnym**, w tym dlaczego sytuacja ekonomiczna kobiet jest niemal wszędzie gorsza niż mężczyzn i co można z tym zrobić.

Uczennice i uczniowie muszą uczyć się **odróżniać fakty od fałszywych treści** (a także od subiektywnych opinii), naukowe dowody od mitów i spiskowych teorii. Stawiać pytania, formułować i sprawdzać hipotezy, planować eksperymenty, wyciągać z nich wnioski i dobrze je komunikować.

Szkoła powinna wyposażyć młodych ludzi w **edukacyjny „kompas”**, który ułatwi poruszanie się w zmieniającym się i niepewnym świecie. Pomoże podejmować **indywidualne i zbiorowe decyzje, oparte na naukowej wiedzy i humanistycznych wartościach**, rozwiązywać problemy i organizować wspólne działania.

We współczesnym świecie warunkiem skutecznego uczenia się, uczestnictwa w rynku pracy oraz społecznej i politycznej partycypacji są kompetencje cyfrowe. To **nie dodatek do edukacji, to norma XXI wieku**. Trzeba wypracować zasady „cyfrowej pedagogiki”, w ramach której osoba nauczająca jest przewodnikiem, a nie chodzącą encyklopedią. W radykalnej zmianie sposobu pracy szkoły może pomóc pandemiczny skok cyfrowych kompetencji nauczycieli i uczniów. Mądra edukacja cyfrowa musi **być dostępna dla wszystkich**, niezależnie od miejsca zamieszkania. Nie można zakładać, że uczniowie i uczennice już posiadają wysokie kompetencje cyfrowe, gdyż część z nich wykorzystuje nowe technologie wyłącznie w celach rozrywkowych i komunikacyjnych.

Od lat mówi się o konieczności **zmiany edukacji branżowej**. Niestety dotychczasowe reformy nie przyniosły oczekiwanych skutków. W kształceniu zawodowym konieczne jest wprowadzenie mechanizmów elastycznej adaptacji do zmieniającego się rynku pracy oraz do konkretnych potrzeb regionalnych i lokalnych. Inne warunki naprawy to: dowartościowanie i dofinansowanie szkół branżowych, udroźnienie ich współpracy z pracodawcami, wzmocnienie kadry. Ważne jest także solidne kształcenie kompetencji ogólnych (w tym cyfrowych i uczenia się) oraz przekrojowych (patrz punkt 5), a nie tylko wąskich umiejętności, zwłaszcza dotyczących zawodów, które mogą za chwilę zniknąć.

5. Szkoła kompetencji kluczowych, a nie szczegółowych wiadomości

Pilne „odchudzenie” podstaw programowych, a docelowo zmiana paradygmatu. Zamiast nacisku na szczegółowe wiadomości – kształcenie kompetencji kluczowych, w tym pracy zespołowej, rozwiązywania problemów, krytycznego i twórczego myślenia.

Należy położyć większy nacisk na kształtowanie **kompetencji kluczowych: przedmiotowych, ponadprzedmiotowych i przekrojowych**. Umiejętności przedmiotowe obejmują porozumiewanie się w języku ojczystym i językach obcych, a także kompetencje matematyczne, naukowe i techniczne. Kompetencje ponadprzedmiotowe to umiejętność uczenia się i planowania własnej pracy, umiejętności cyfrowe (w tym informacyjne i medialne), a także kompetencje społeczne, obywatelskie, przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna.

Kompetencje przekrojowe, czyli uniwersalne, to m.in. krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, umiejętność współpracy, kreatywność i innowacyjność. Taki kierunek wskazują dokumenty Unii Europejskiej, których Polska jest sygnatariuszką, a także ekspertyzy OECD i Światowego Forum Gospodarczego. Rekomenduje go przyjęta przez MEiN Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030.

Realizacja tych priorytetów wymaga pilnej **redukcji wiedzowych wymagań w podstawie programowej**. Konieczna jest **zmiana modelu podstawy**, która zawiera ponad dwa tysiące wymagań przedmiotowych i działa jak jeden ogólnopolski program nauczania. Skupia się na wiadomościach oderwanych od doświadczenia uczennic i uczniów, pomijając umiejętności i postawy.

Zmiana paradygmatu podstawy wymaga **modyfikacji wymagań egzaminacyjnych**. To z kolei doprowadzi do zmiany podejścia osób nauczających, uczniów, uczennic i ich rodziców do procesu uczenia się. Egzamin są dziś narzędziem selekcji (kto dostanie się do lepszej szkoły i na studia), tymczasem powinny pełnić przede wszystkim funkcję diagnostyczną dla szkół (jak uczyliśmy?) i samych uczniów i uczennic (co już potrafimy?). Mogłyby np. przyjąć postać możliwych do wielokrotnego powtórzenia sprawdzianów kompetencji, z zadaniami w formule zbliżonej do tych z badań PISA.

Potrzebna jest szkoła, w której uczennice i uczniowie mają czas i warunki do rozwijania talentów i pasji. W której są traktowani podmiotowo, gdzie uwzględnia się ich zainteresowania i pomaga w pokonywaniu trudności. Dziś szkoła jest raczej **salą treningową do egzaminów**, a jakość jej pracy ocenia się niemal wyłącznie poprzez wyniki egzaminacyjne młodzieży. Tymczasem nie odzwierciedlają one kompetencji kluczowych i przekrojowych. Nie uwzględniają też wysiłków nauczycieli i nauczycielek w pracy z młodymi osobami ze środowisk z niższym kapitałem kulturowym.

Konieczne jest upowszechnienie **innej formuły oceniania uczennic i uczniów** – z naciskiem nie na stopnie, ale na tzw. ocenianie kształtujące: informacje zwrotne, ocenianie na bieżąco (także w trakcie wykonywania zadań), z wykorzystaniem oceny opisowej oraz ze wskazaniem, nad czym dziecko powinno lub może dalej pracować.

6. Szkoła równych szans i równego traktowania

Wsparcie dla dzieci z trudnościami i ze specjalnymi potrzebami. Przeciwdziałanie selekcji oraz segregacji uczennic i uczniów. Edukacja bez rankingów – każda szkoła ma coś do zaoferowania. Dofinansowanie placówek na terenach wiejskich. Szacunek dla różnorodności oraz profilaktyka dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami.

Jednym z kluczowych zadań szkoły jest wyrównywanie szans. Społeczeństwo **nie ma lepszych narzędzi niż edukacja, także wczesna i przedszkolna**, by zwiększać szanse życiowe osób ze środowisk z niższym kapitałem kulturowym i ekonomicznym. Szkoła równych szans nie traktuje wszystkich według jednej miary. Musi widzieć różne potrzeby i mocniej wspierać dzieci, które tego bardziej potrzebują.

Należy pilnie skorygować niedoskonałe mechanizmy wyrównywania szans na poziomie kraju, gmin i powiatów, ale także pojedynczych szkół. Wymaga to **nowych mechanizmów finansowego, infrastrukturalnego i dydaktycznego wsparcia** szkół i dorosłych pracujących z dziećmi ze środowisk defaworyzowanych. Potrzebne są centralne i lokalne strategie wspierania małych szkół wiejskich – zbyt często jedyną strategią jest ich likwidacja.

Wyrównywanie szans to nie tylko darmowe obiady i stypendia czy podjazdy dla osób z niepełnosprawnościami. To także takie **strategie pracy, które nie pogłębiają różnic, tylko je niwelują**. Takimi sposobami są: budowanie motywujących do uczenia się relacji, docenianie wysiłków dzieci, a nie tylko wyników, spersonalizowanie nauczania (m.in. dzięki nowym technologiom), ocenianie kształtujące, szukanie mocnych stron każdego dziecka, wzmacnianie **praktycznego wymiaru szkolnej nauki** (m.in. poprzez realizację projektów edukacyjnych).

Do wyrównywania szans nie wykorzystuje się w dostatecznym stopniu potencjału wczesnej edukacji dzieci do lat trzech. Należy zapewnić **stałą dotację z budżetu państwa na żłobki i kluby dziecięce** (zamiast trybu konkursowego), a także rozważyć **włączenie ich w system edukacji** (zamiast utrzymywania w obszarze wsparcia rodziny).

Równocześnie konieczne jest zapewnienie w najbliższych kilku latach **powszechnej dostępności edukacji przedszkolnej** (ze szczególnym uwzględnieniem terenów wiejskich), m.in. poprzez **urealnienie środków przeznaczanych z budżetu centralnego na ten cel** (patrz punkt 2). Należy także wziąć pod uwagę **postulat objęcia dzieci pięcioletnich obowiązkową**

edukacją przedszkolną. Wczesna opieka i edukacja to przecież jedno z wielu skutecznych narzędzi niwelowania nierówności społecznych. Przynosi korzyści zarówno samym dzieciom, jak i całemu społeczeństwu, „począwszy od lepszego poziomu wykształcenia i lepszych wyników na rynku pracy po rzadsze interwencje socjalne i pedagogiczne oraz spójniejsze i bardziej włączające społeczeństwa”².

Szkoła równych szans i równego traktowania dostrzega różnorodność ludzi, kultur, religii i stylów życia. Nie dyskryminuje nikogo, m.in. ze względu na **ubóstwo, wygląd, wyznanie, narodowość, niepełnosprawność, płeć, orientację psychoseksualną czy tożsamość płciową.** Uwzględnia na co dzień zapisy międzynarodowych konwencji i deklaracji równego traktowania. Prowadzi aktywną edukację antydyskryminacyjną, a tym samym **profilaktykę dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami.** Wspiera i chroni osoby zagrożone wykluczeniem i reaguje na przejawy dyskryminacji. W takiej szkole wszyscy pracownicy i pracowniczki codziennym zachowaniem dają przykład doceniania różnic, otwartości na innych oraz rozwiązywania sporów w pokojowy sposób.

Potrzebne są: systemowe wsparcie dla nauczycielek i nauczycieli już teraz podejmujących działania antydyskryminacyjne oraz **wypracowanie i upowszechnienie modelu przedszkola i szkoły równych szans i praw.** Nie mogą to być wyłącznie inicjatywy garstki zdeterminowanych, ale osamotnionych osób, na które patrzy się jak na „dziwadła”. To zadanie całej edukacji – od centralnych władz oświatowych, przez organy prowadzące, aż do dyrekcji szkół i kadry nauczycielskiej. Należy wykorzystać doświadczenia placówek edukacyjnych i organizacji społecznych, które zajmują się tym od lat.

² Rekomendacje Rady Unii Europejskiej w sprawie wysokiej jakości systemów wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem, <https://bit.ly/40n49Ba> (dostęp: 5.07.2022 r.).

7. Szkoła wsparcia i współpracy, a nie rywalizacji

Szkoła jako przyjazne miejsce z dobrym klimatem do nauki. Dbanie o relacje i więzi w triadzie: nauczyciele–uczniowie–rodzice. Wsparcie edukacyjne i psychospołeczne dzieci we współpracy z rodzicami. Ograniczenie rywalizacji i nacisku na indywidualne sukcesy (i porażki). Praca zespołowa na co dzień.

Polska edukacja powinna w większym stopniu skupiać się na budowaniu **dobrych relacji między samymi uczniami, a także między nauczycielami a dziećmi i ich rodzicami**. Mocna sieć wzajemnych kontaktów i wsparcia tworzy **dobry klimat do nauki**, wzmacnia motywację, a w końcu przekłada się na lepsze osiągnięcia uczniów. Ale nie tylko wyniki nauczania są tu istotne – chodzi po prostu o **dobrostan, samopoczucie i zdrowie młodych ludzi**.

Szkoły, a także cały system wsparcia psychologicznego nie mogą pozostawić uczniów i uczennic samym sobie z problemami, zwłaszcza że dziś dotyczą one większości młodych ludzi. Pandemia pogorszyła wyraźnie stan psychiczny wielu dzieci i nastolatków, nie oszczędzając także dorosłych, którzy z nimi pracują. Teraz nałożyły się na to lęki związane z wojną tuż za polską granicą, a także z rosnącymi kosztami życia i kłopotami finansowymi w wielu domach. Trudno oczekiwać, że źródła problemów emocjonalnych szybko znikną. Dlatego nauczyciele muszą nauczyć się rozpoznawania osób potrzebujących pomocy, zgłaszania problemów, szukania wsparcia i korzystania z jego różnych form.

Osoby pracujące w placówkach edukacyjnych oraz ich podopieczni potrzebują dziś **ogólnopolskiego programu edukacji psychospołecznej**, którego nigdy w Polsce nie było. Do jego wypracowania należy zaprosić ekspertów i ekspertki w zakresie zdrowia psychicznego, instytucje zajmujące się diagnozą i udzielaniem pomocy, organizacje społeczne, szkoły, a nawet nieformalne grupy wsparcia młodych (wiele takich grup pojawiło się w sieci w czasie pandemii). **Psychoedukacja w szkołach** powinna być elementem codziennej pracy wychowawczej, a wielu ekspertów, młodych ludzi i rodziców postuluje także wprowadzenie specjalnych zajęć, na przykład w ramach edukacji dla bezpieczeństwa.

W codziennej pracy szkoły i szkoleniach trzeba kłaść większy nacisk na **kompetencje wychowawcze, psychologiczne i komunikacyjne** wszystkich nauczycieli (a zwłaszcza wychowawców). **Psycholog lub psycholożka w każdej szkole** (w wymiarze godzin adekwatnym do liczby uczniów i uczennic) oraz **usprawnienie funkcjonującego dziś systemu wsparcia psychologicznego**

to dodatkowe warunki poprawy dobrostanu dzieci i młodych ludzi. Ułatwi to profilaktykę i leczenie zaburzeń, a także pomoże osiągać lepsze wyniki osobom z problemami emocjonalnymi. Takie też są rekomendacje Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące wsparcia psychospołecznego w placówkach edukacyjnych.

Polskie szkoły (czasem nawet przedszkola) pracują w neoliberalnym modelu indywidualnych osiągnięć (i tym samym osobistych porażek). Nauczanie i ocenianie opiera się na **rywalizacji i ciągłym porównywaniu się z innymi**. Rodzi to lęk i frustrację, zaburza poczucie własnej wartości, nie tylko słabszych uczennic i uczniów, ale także tych „lepszych”. Tymczasem wiadomo od lat, że główną barierą rozwoju Polski jest **słabość kapitału społecznego**, a nie ludzkiego. Nie da się go rozwijać przez budowanie poczucia niższości/wyższości oraz wyścig, w którym wygrywają tylko nieliczni.

Nauczyciele i nauczycielki powinni na każdej lekcji korzystać z metod, które uczą porozumiewania się, pomagania sobie, współpracy i samoorganizacji. Chodzi o **pracę zespołową, metody projektowe, a nawet zwykłą rozmowę w parach, wspólne rozwiązywanie zadań, wzajemne uczenie się czy krytyczne omawianie swoich prac**. Tylko tak można budować społeczny kapitał, sieci zaufania i wzajemnej pomocy. Trzeba i można zacząć to robić już w szkole, a nawet w przedszkolu.

8. Szkoła demokracji i zaangażowania

Rozwijanie kultury demokratycznej i samorządności uczniowskiej. Edukacja obywatelska na co dzień, z naciskiem na zaangażowanie w życie szkoły i lokalnej wspólnoty. Współpraca z organizacjami społecznymi – korzystanie z ich wsparcia i zasobów.

Bez kompetencji obywatelskich nie będzie dobrze funkcjonującej demokracji ani odpowiedzialnych obywateli i obywateli. Tymczasem szkoły wychowują raczej „sprytnych konsumentów” niż zaangażowanych i świadomych swoich praw członków społeczeństwa. Tego drugiego trzeba się uczyć poza szkołą, a więc takie kompetencje zdobywają tylko nieliczni.

Mimo deklaracji zawartych w prawie oświatowym i aktach podrzędnych polska szkoła w małym stopniu słucha głosu swoich uczennic i uczniów. Nie słychać go ani w ogólnokrajowych dyskusjach o systemie oświaty, ani w wewnętrznych debatach szkolnych, w rozmowach o organizacji pracy

placówki i jej codziennym życiu. Dominujący sposób nauczania nie zachęca do aktywności, cenione jest posłuszeństwo, trzymanie się reguł i wykonywanie instrukcji, a nie własne pomysły i inicjatywy młodych.

Wiedza o społeczeństwie w ósmej klasie (kiedy wszyscy szykują się do egzaminów), to **za mało, za późno i w złym momencie**. Powszechna edukacja obywatelska w szkołach ponadpodstawowych została właśnie wyeliminowana. Nowy **przedmiot historia i teraźniejszość zastąpił wiedzę o społeczeństwie, a treści obywatelskie zredukowano do minimum**. Wprawdzie można wybrać WOS w zakresie rozszerzonym (w starszych klasach), ale zrobią to tylko ci nieliczni młodzi ludzie, którzy chcą z tego przedmiotu zdawać maturę (kilka procent, co roku coraz mniej). Co więcej, w programach nauczania od lat nacisk kładzie się na akademicką wiedzę, **pomijając praktyczne umiejętności i postawy**.

Potrzebna jest edukacja obywatelska na lekcjach wiedzy o społeczeństwie, ale także historii, języka polskiego, języków obcych – a właściwie na wszystkich lekcjach. Szkoła demokracji wzmacnia obywatelską wiedzę i aktywność na co dzień. Ma autentyczny **samorząd uczniowski, nauczycielski (radę pedagogiczną) i rodzicielski (radę rodziców)**, a nawet radę szkoły (rzadko dziś powoływana). Wspiera uczniowskie działania **w obronie praw i wolności** w szkole, ale także szerzej – na poziomie lokalnym i ogólnopolskim. Szkoła ma statut zgodny z Konstytucją RP i ustawami oraz dba, by wszyscy go znali i na co dzień stosowali.

Decyzje dotyczące życia szkolnego powinny być podejmowane **z udziałem dzieci** (nawet tych najmłodszych). Uczennice i uczniowie muszą wiedzieć, jak i do kogo zgłosić pomysły i gdzie uzyskać wsparcie dla swoich inicjatyw (albo wyjaśnienie, dlaczego ich realizacja jest niemożliwa). Młodzi obywatele i obywatelki uczą się, jak przeprowadzić debatę, a w trakcie dyskusji szanują inne osoby i nie obrażają się na siebie, nawet gdy się spierają. Potrafią zorganizować głosowanie i konsultacje w klasie albo całej szkole. Nauczyciele pomagają im prowadzić akcje społeczne, np. ekologiczne, obywatelskie, charytatywne czy równościowe – **w szkole, społeczności lokalnej i online**.

Szkoła obywatelska **współpracuje na co dzień z organizacjami społecznymi**, które od lat zajmują się w Polsce edukacją obywatelską i społeczną, globalną i europejską, prawną i prawnocztowieczą, ekologiczną i klimatyczną, medialną i informacyjną, historyczną i patriotyczną, równościową i antydyskryminacyjną, itp. Nauczycielki i nauczyciele korzystają z prowadzonych przez lokalne i ogólnopolskie organizacje projektów, szkoleń

oraz materiałów – w zależności od potrzeb kadry pedagogicznej, uczniów i uczennic. W uzgodnieniu z rodzicami szkoły powinny móc zapraszać organizacje do prowadzenia zajęć na konkretne tematy.

9. Szkoła społeczności lokalnej, a nie ministerstwa oświaty

Szkoła samorządowa otwarta na lokalną wspólnotę i wzmacniająca ją. Jednostki samorządowe jako zaangażowany organizator oświaty. Udział mieszkańców w konsultowaniu i tworzeniu wizji rozwoju edukacji. Korzystanie z zasobów społeczności w codziennej pracy szkoły.

Ranga edukacji w życiu wspólnoty samorządowej jest trudna do przeoczenia. Edukacja to **priorytetowe zadanie gminy**, to także **najpoważniejszy wydatek w budżecie** każdej JST. Jakość szkół i przedszkoli w ogromnym stopniu decyduje o jakości życia – nie tylko dzieci i młodych ludzi, którzy do nich uczęszczają, ale także ich rodziców i wielu innych mieszkańców gminy. Są miejscowości, do których ludzie sprowadzają się ze względu na dobrą szkołę, są też wsie, które wyludniają się po likwidacji placówki.

W interesie władz samorządowych jest dbanie o swoją oświatę. Ale żeby to było możliwe, należy spełnić dwa warunki. Potrzebne są: adekwatne finansowanie z budżetu centralnego oraz prawne zagwarantowanie i respektowanie przez rząd kompetencji władz lokalnych w zakresie organizowania sieci placówek i zarządzania nimi. **Oświata w Polsce jest i powinna być samorządowa**, a próby ograniczenia kompetencji JST naruszają **konstytucyjne zasady pomocniczości i decentralizacji władzy publicznej**³.

Przedszkole i szkoła są ważną **częścią lokalnej wspólnoty, a mogą nawet być jej centrum**. Z pewnością dotyczy to szkół wiejskich i z małych miejscowości, ale także miasta i dzielnice metropolii potrzebują szkoły otwartej na najbliższe otoczenie. Takiej, która zaprasza do siebie przedszkolaki, rodziców, a nawet seniorów, która dostrzega i wspiera dzieci ukraińskie i inne

³ Jak wynika z analiz osiągnięć uczniów w badaniach PISA, systemy edukacyjne o wyższym poziomie decentralizacji (w Finlandii, Szwajcarii, Królestwie Niderlandów czy Kanadzie) uczą i funkcjonują lepiej niż te silniej scentralizowane (np. we Francji, w Austrii czy na Węgrzech). Źródło: <https://bit.ly/42Jp3fl> (dostęp: 5.07.2022 r.).

dzieci cudzoziemskie oraz te powracające z zagranicy. Odkrywa lokalną historię, losy budynków czy znanych postaci, wytycza ścieżki rowerowe, kręci filmiki o życiu ptaków, organizuje gry miejskie albo zajęcia komputerowe dla babć i dziadków.

Wiele szkół już to robi, docierając do swej społeczności „w terenie”. Korzystają z zasobów lokalnych: **ludzi (np. jako świadków historii), instytucji publicznych (urzędu gminy, bibliotek czy muzeów), organizacji społecznych i przestrzeni publicznej**. Nauczyciele wiedzą, że tak tworzy się więź młodych z małą ojczyzną, ale także zwykłe więzi społeczne, które przydają się i w dorosłym życiu.

Potrzebne są środki na prowadzenie lokalnych projektów uczniowskich (np. społecznych, naukowych, artystycznych), a także wzmocnienie ich rangi, w tym uwzględnianie informacji o projektach na świadectwie szkolnym. Konieczne jest także **uwolnienie nauczycieli i uczniów z gorsetu ramowego planu nauczania i przeładowanej podstawy programowej**, by mieli czas i przestrzeń na taką pracę i nie obawiali się, że tracą czas na rzeczy, których nie będzie na egzaminie.

10. Szkoła pluralizmu

Dialog światopoglądowy, a nie monolog. Debaty i rozmowy o wartościach i wizjach świata – z przestrzenią na różnice zdań i kontrowersje. Szkoła z edukacją polityczną, ale bez indoktrynacji i partyjnych ideologii. Niezależność programowa i dydaktyczna, także od władz lokalnych.

Szkoła to miejsce otwarte na dialog światopoglądowy. Nie głosi jedynie słusznych ideologii, stawia na wymianę idei, wartości i ludzkich doświadczeń.

Szkoła nie może być narzędziem żadnej władzy w walce światopoglądowej. To zresztą w spolaryzowanym społeczeństwie prowadzi do tego, że co kilka lat zmienia się dominujący przekaz. Narzucanie podejścia ideologicznego (np. w ramach przedmiotu historia i teraźniejszość) skutkuje tzw. **efektem mrozącym**: nauczyciele i nauczycielki – nie tylko historii i wiedzy o społeczeństwie – na wyrost pilnują się, by nie powiedzieć czegoś, co nie spodoba się oświatowym władzom.

Tymczasem szkoła XXI wieku powinna prowadzić prawdziwą edukację polityczną – rozmowę o dobrym rządzeniu, wartościach i priorytetach, ale też o wyborach, sukcesach i błędach władz czy o obywatelskim zaangażowaniu. Być **bezpiecznym miejscem debat, także na kontrowersyjne i trudne tematy, w ramach wyznaczonych przez Konstytucję RP**, deklaracje oraz konwencje o prawach człowieka i prawach dziecka, których Polska jest sygnatariuszką.

Szkoła nie powinna unikać sporów ideowych, a nawet politycznych, ale nie może być upartyjniona. Indoktrynacja zaburza proces uczenia i wychowania, jest też stratą czasu i środków finansowych (także dlatego, że zwykle jest nieskuteczna). Innym efektem kontroli światopoglądowej jest utrudnianie współpracy z organizacjami społecznymi, co dzieje się ze szkodą dla dzieci i nauczycieli. Ustawa, która miała zwiększyć kontrolę kuratorów nad szkołami, została wprawdzie zawetowana przez Prezydenta RP, ale słyszymy zapowiedzi, że projekt może wrócić.

Niezależność od władz centralnych, a także lokalnych powinna być monitorowana i egzekwowana na co dzień przez dyrektorów i dyrektorki, nauczycieli i nauczycielki, rodziców, a nawet samych młodych ludzi.

Warszawa, styczeń 2023 r.

Inicjatorzy i sygnatariusze

Obywatelskiego Paktu dla Edukacji

1. Akcja Demokracja
2. Amnesty International Polska
3. Centrum Cyfrowe
4. Centrum Inicjatyw Międzykulturowych Horyzonty
5. Edukacja w Działaniu
6. Edukacyjna Fundacja im. Romana Czerneckiego
7. Fundacja Aktywności Lokalnej
8. Fundacja Autonomia
9. Fundacja Batorego
10. Fundacja Bezpieczne Gniazdo – Safe Nest
11. Fundacja Bęc Zmiana
12. Fundacja Centrum im. prof. Bronisława Geremka
13. Fundacja Civis Polonus
14. Fundacja CultureLab
15. Fundacja Dobrej Edukacji
16. Fundacja EduTank Edison
17. Fundacja Geko
18. Fundacja Idealna Gmina
19. Fundacja Instytut Polityk Publicznych
20. Fundacja Ja, Nauczyciel
21. Fundacja Kaszubskie Słoneczniki
22. Fundacja na rzecz Praw Ucznia
23. Fundacja Obywatelska w Gniewie
24. Fundacja Pole Dialogu
25. Fundacja Polskie Forum Migracyjne
26. Fundacja Przestrzeń dla Edukacji
27. Fundacja Rodzice Mają Głos
28. Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego
29. Fundacja Stocznia
30. Fundacja Szkoła z Klasą
31. Fundacja Wolność od Religii
32. Fundacja WWF Polska
33. Inicjatywa obywatelska „Chcemy całego życia!”
34. Instytut Spraw Publicznych
35. Kampania Przeciw Homofobii
36. Kogitorium
37. Komitet Dialogu Społecznego KIG (Zespół ds. Dialogu w Edukacji)
38. Komitet Obrony Demokracji
39. NIE dla chaosu w szkole

40. Obywatele dla Edukacji
41. Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych
42. Organizacja Alliance4Europe
43. Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”
44. Polska Fundacja im. Roberta Schumana
45. Polskie Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka
46. Protest z Wykrzyknikiem
47. Rodzice dla Klimatu
48. Sieć Obywatelska Watchdog Polska
49. Społeczne Towarzystwo Oświatowe
50. Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”
51. Stowarzyszenie Do!Pamina Lab
52. Stowarzyszenie Moc Radości w Jodłówce
53. Stowarzyszenie na Rzecz Ziemi Podlaskiej „Drumla”
54. Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita
55. Stowarzyszenie Polskie Babcie
56. Stowarzyszenie Radomianie dla Demokracji
57. Stowarzyszenie Ruch Pedagogów Społecznie Zaangażowanych
58. Stowarzyszenie Umarłych Statutów
59. Stowarzyszenie Wiosna bez Barrier
60. Stowarzyszenie WitaLis
61. Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej
62. Związek Stowarzyszeń Kongres Ruchów Miejskich

Obywatelski Pakt dla Edukacji popierają

Organizacje nauczycielskie

1. Niezależny Związek Zawodowy Oświata Polska
2. Ogólnopolskie Stowarzyszenie Kadry Kierowniczej Oświaty
3. Związek Nauczycielstwa Polskiego

Organizacje samorządowe

1. Ruch Samorządowy Tak! Dla Polski
2. Unia Metropolii Polskich
3. Związek Miast Polskich
4. Związek Powiatów Polskich

Samodzielna szkoła w zdecentralizowanym systemie oświaty

Moderacja: Ewa Kulik-Bielińska, Łukasz Korzeniowski

Gabriela Albertin [Urząd Miasta Płocka](#)
Sławomir Broniarz [Związek Nauczycielstwa Polskiego](#)
Renata Bujak-Ziółkowska [Rada Miejska Trzebnicy](#)
Renata Czaja-Zajder [Zespół Szkół z Oddziałami Sportowymi nr 1 w Poznaniu, Protest z Wykrzyknikiem](#)
Weronika Czyżewska-Wagłowska [Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych](#)
Anna Dęboń [Stowarzyszenie dO!Pamina Lab](#)
Jakub Dorosz-Kruczyński [Lokalna Grupa Działania Nadarzyn - Raszyn - Michałowice](#)
Michał Federowicz [Instytut Badań Edukacyjnych](#)
Zbigniew Filipiak [Urząd Gminy Szczawin Kościelny](#)
Radosław Jasiński [Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności](#)
Beata Kacprowicz [Szkoła podstawowa nr 3 w Malborku](#)
Iga Kazimierczyk [Wolna Szkoła, Przestrzeń dla Edukacji](#)
Marianna Kłosińska [Fundacja Bullerbyn na rzecz wspólnoty dzieci i dorosłych, Fundacja Dzieci Mają Głos - Liceum Astrid](#)
Marcin Korczyk [Fundacja Ja, Nauczyciel](#)
Łukasz Korzeniowski [Stowarzyszenie Umarłych Statutów](#)
Miłosz Kozikowski [Gadka Senacka](#)
Ewa Kulik-Bielińska [Fundacja im. Stefana Batorego](#)
Roman Leppert [Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy](#)
Piotr Łojek [Urząd Miasta Kielce](#)
Anna Mackiewicz [Rada Miasta Bydgoszczy](#)
Elżbieta Markowska [Związek Nauczycielstwa Polskiego](#)
Grzegorz Mazurkiewicz [Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Instytut Spraw Publicznych](#)
Marek Pleśniar [Ogólnopolskie Stowarzyszenie Kadry Kierowniczej Oświaty](#)
Joanna Sekuła [Senat RP, Platforma Obywatelska](#)
Kordian Sikorski [I LO im. Jana Śniadeckiego w Siemianowicach Śląskich](#)
Dariusz Sochacki [Fundacja Ja, Nauczyciel, EduTech Hybrid Solutions](#)
Łukasz Srokowski [Autorska Szkoła Podstawowa Navigo, Autorskie Liceum Navigo](#)
Barbara Stępnia [Urząd Gminy Szczawin Kościelny](#)
Krystyna Szumilas [Sejm RP, Platforma Obywatelska](#)
Michał Szwestka [I LO im. Jana Śniadeckiego w Siemianowicach Śląskich](#)
Aleksandra Wyrzykowska [I LO im. Jana Śniadeckiego w Siemianowicach Śląskich](#)
Izabela Ziętka [Polska 2050](#)
Dorota Zmarzłak [Urząd Gminy Izabelin, Związek Gmin Wiejskich RP, Ruch Samorządowy Tak! Dla Polski](#)

Postulat Obywatelskiego Paktu dla Edukacji:

Samodzielność szkoły zamiast centralnego sterowania

Obszar 1. Zwiększenie samodzielności szkoły wobec władz centralnych i lokalnych oraz ograniczenie ręcznego sterowania

1

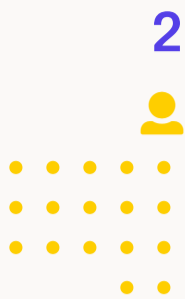

Liczba kropek pokazuje, ile osób uczestniczących w szczycie wsparło dane rozwiązanie (każdy miał do dyspozycji 10) – patrz także przypis na s. 17.

Podjęcie prawnych i faktycznych działań w celu zwiększenia samodzielności wspólnot szkolnych: zmiany w zakresie **struktury organizacyjnej szkoły i kompetencji jej organów** (patrz także obszar 4. *Uspołecznienie szkoły*); wprowadzenie zasady, że rada szkoły funkcjonuje w każdej szkole (dopuszczalne wyjątki); możliwość nadania szkołom osobowości prawnej (lub tzw. ułomnej osobowości prawnej), by mogły być bardziej autonomiczne wobec organu prowadzącego.

Do rozważenia: Korzystanie przez organy prowadzące z modelu, w którym dyrektorem/dyrektorką jest menadżer, a za nadzór pedagogiczny jest odpowiedzialny wicedyrektor lub wicedyrektorka szkoły.

UWAGI: Sprzeciw do propozycji możliwości nadania szkołom osobowości prawnej zgłosiły osoby reprezentujące Związek Nauczycielstwa Polskiego.

2

Większa autonomia szkoły w zakresie programowym z uwzględnieniem ogólnopolskich minimalnych standardów, w tym: standardów wynikających z nowej podstawy programowej, wymagań egzaminacyjnych, standardów wsparcia i innych ogólnie obowiązujących uregulowań. Wzmacnianie różnorodności oferty edukacyjnej i odrębnych tożsamości szkół, m.in. poprzez wsparcie w opracowywaniu dobrych programów nauczania oraz wychowawczo-profilaktycznych.

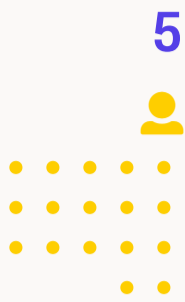
UWAGI: Przez szkołę należy tutaj rozumieć całą społeczność szkolną, w tym samorząd uczniowski – potrzeby uczniów i uczennic powinny być brane pod uwagę przez dyrekcję szkoły i radę pedagogiczną.

3

Zmiana rozporządzenia w sprawie siatki godzin: uelastyczenie działań szkoły w zakresie realizacji ramowych planów nauczania przez wskazanie w nich puli godzin w całym cyklu kształcenia, a nie w konkretnym roku nauki. Większa swoboda musi iść w parze z realizowaniem powszechnie obowiązujących standardów edukacji publicznej – szkoły powinny organizować cykle nauczania w taki sposób, by zapewnić równy dostęp do jakościowej edukacji i dobre przygotowanie do egzaminów (więcej o równości w edukacji w materiałach stolika D).

4

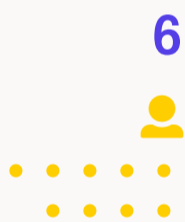
Uświadomienie nauczycielom i nauczycielkom, że podstawa programowa to coś innego niż podręcznik: rozwijanie kompetencji i narzędzi do prowadzenia zajęć w oparciu o własny program nauczania i różnorodne materiały dydaktyczne, a zwłaszcza aplikacje i zasoby cyfrowe. Otwarty dostęp do cyfrowych narzędzi i materiałów edukacyjnych jako jedna ze strategii zwiększenia swobody dydaktycznej nauczycielek i nauczycieli.

5 **Wzmocnienie mechanizmów zabezpieczających szkołę i kadre pedagogiczną przed naciskami** władzy centralnej i lokalnej: wspieranie **samoorganizacji nauczycieli i nauczycielek (przez m.in. stworzenie izby nauczycielskiej)** i działalności w ramach związków zawodowych (więcej o samoorganizacji w materiałach stolika B).

DO ROZWAŻENIA: Wprowadzenie **kadencyjności dyrektorów i dyrektorek szkół** (np. dwie kadencje w jednej szkole – od tej zasady mogą istnieć wyjątki); określenie standardów pracy dyrektorki/dyrektora jako „dobrego gospodarza” oraz dodatkowych wymogów wobec osób, które mogą pełnić funkcję kierowniczą w jednej szkole dłużej, niż przewiduje to ogólna reguła.

UWAGI: Izba nauczycielska miałaby funkcjonować jako podmiot współistniejący ze związkami zawodowymi (wzorem mogą być samorządy zawodowe pielęgniarek czy lekarzy). Nauczycielska izba zawodowa mogłaby m.in. prowadzić postępowania dyscyplinarne, które obecnie wykonują wojewodowie i *de facto* kuratorzy oświaty. Takie rozwiązanie byłoby spójne z rozwiązaniami z obszaru 2. *Demokratyzacja i odpartyjniowanie systemu oświaty*, w których postuluje się zmianę obecnego modelu funkcjonowania kuratoriów. Zastrzeżenia do propozycji powołania nauczycielskiej izby zawodowej zgłosiły osoby reprezentujące Związek Nauczycielstwa Polskiego.

6 **Zapewnienie dostępu do różnorodnej i bezpłatnej oferty edukacji szkolnej: wprowadzenie rozwiązań prawnych i finansowych, które umożliwią tworzenie i prowadzenie szkół „alternatywnych”** (np. demokratycznych, waldorfskich, korczakowskich) przez organizacje społeczne lub inne podmioty prawne. Takie szkoły działałyby **jako szkoły publiczne** w pełni **finansowane przez państwo i samorządy lokalne**. Gwarantowałyby to realizację prawa do nauki z poszanowaniem prawa rodziców do wyboru modelu pedagogicznego placówki dla swoich dzieci.

UWAGI: Ta propozycja zakłada radykalną zmianę zasad wydatkowania środków publicznych. Wymaga więc dogłębnego przeanalizowania i dopracowania, w tym uzgodnienia z ustawą o finansach publicznych. Zgodnie z obowiązującymi już dziś przepisami publiczne szkoły mogą być prowadzone przez osobę prawną inną niż jednostka samorządu terytorialnego (art. 88 ust. 4 ustawy Prawo oświatowe) i tym samym finansowane tak jak inne szkoły publiczne.

Obszar 2. Demokratyzacja i odpartyjnienie systemu oświaty

- 1** | **Przeniesienie kluczowych spraw związanych z tworzeniem systemu oświaty do wyspecjalizowanej kolegalnej instytucji⁴** odpowiadającej za kształt systemu, jakość i dostępność edukacji, w tym tworzenie podstaw programowych i wymogów egzaminacyjnych. Instytucja ta podlegałaby kontroli istotnych grup w systemie oświaty: rządu, samorządów, nauczycielskich związków zawodowych, instytucji naukowych, przedstawicieli i przedstawicielek oświaty niepublicznej oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego. W rękach ministerstwa pozostawałoby kształtowanie strategicznych kierunków polityki państwa w edukacji.
- 2** | **Zmiana modelu nadzoru pedagogicznego przez odejście od systemu, w którym kuratoria oświaty należą do zespolonej administracji rządowej** i pozostają pod kierownictwem wojewody, czyli *de facto* podlegają ministrowi. W zamian – przekształcenie kuratoriów oświaty w organ nadzoru prawnego nad działalnością szkół i placówek (np. na wzór nadzoru prawnego wojewody nad jednostkami samorządu terytorialnego). Jednocześnie kurator oświaty miałby możliwość władczego interweniowania w przypadku niezgodnych z prawem działań w szkole (do określenia kiedy i w jakim zakresie). Do jego zadań należałoby m.in. zatwierdzanie statutów szkół (patrz też stolik E *Szkoła demokracji i pluralizmu*), dbanie o przestrzeganie prawa, w tym w zakresie ochrony praw ucznia i uczennicy (patrz stolik D *Szkoła równych szans*, obszar 3. i stolik E *Szkoła demokracji i pluralizmu*, obszar 1.). „Nowe” kuratoria oświaty nie miałyby też kompetencji w zakresie ewaluacji zewnętrznej i doradztwa. W tym modelu konieczna jest kontrola sądowa działań kuratora oświaty.

W przypadku powołania kolegalnej instytucji wykonawczej (patrz propozycja z punktu 1.) kuratoria są likwidowane, a ich funkcje w zakresie kontroli legalnościowej przejmują wojewódzkie lub regionalne filie tej agencji. W obu wariantach – zarówno „agencji wykonawczej”, jak i „nowych kuratoriów” – konieczne jest rozdzielenie funkcji kontrolnych od funkcji ewaluacji jakości pracy szkół i doradztwa. W drugim wariantcie należy opracować nowy model ewaluacji i wsparcia z wykorzystaniem potencjału już istniejących instytucji,

⁴ Rozwiązanie inspirowane rekomendacjami dra hab. D. Sześciły, który proponuje powołanie Komisji Edukacji Narodowej. Postulat powołania KEN od kilku lat pojawia się w programach i propozycjach ugrupowań politycznych i w debacie publicznej.

takich jak Ośrodek Rozwoju Edukacji czy regionalne oraz lokalne centra doskonalenia nauczycieli. W pierwszym wariantcie zadania z zakresu wsparcia przejmuje inny pion agencji wykonawczej, który skupia się na doradztwie i wsparciu, przy czym w jego prace należy włączyć także wymienione wcześniej instytucje doskonalenia. Należy równocześnie zastanowić się i zdecydować, czemu ma służyć zewnętrzna ewaluacja szkół i jak powinna wyglądać, by stanowiła wartość dodaną, a nie wyłącznie biurokratyczne obciążenie. Obok ewaluacji zewnętrznej należy rozwinąć i wdrożyć **procedury oraz praktyki ewaluacji wewnętrznej** i *peer accountability* (wzajemną rozliczalność), której wyniki powinny być uwzględniane w ewaluacji zewnętrznej (jeśli ta zostanie utrzymana).

Powyższy model zakłada zatem dwa obszary kontroli szkoły: prawny i pozaprawny. Oba te obszary mają różną charakterystykę, natomiast można wskazać punkty wspólne, w tym jasno określone warunki kontroli lub ewaluacji oraz jawność ich wyników.

UWAGI: Oba rozwiązania wymagają dopracowania i dalszych ustaleń. Związek Nauczycielstwa Polskiego zgłosił zastrzeżenia wobec rozwiązań zakładających likwidację kuratoriów (wariant pierwszy – z przeniesieniem kontroli legalnościowej do nowego organu wykonawczego) lub ograniczenie ich kompetencji (wariant drugi – z rozdzieleniem kontroli prawnej i pozaprawnej).

3 | **Wybór dyrektora/dyrektorki szkoły przez komisję o zrównoważonym składzie, z wyłączeniem przedstawiciela administracji rządowej** – mocniejszy głos rodziców, kadry nauczycielskiej, związków zawodowych, a także uczniów i uczennic (w przypadku szkół średnich).

4 | **Stworzenie systemu sieci profesjonalnego rozwoju oraz wszechstronnego wsparcia dla pracowników i pracowników oświaty** z uwzględnieniem: dydaktyki, zarządzania szkołą i klasą, wychowania i budowania relacji oraz innych kompetencji. Konieczne jest budowanie sieci doskonalenia oraz wzajemnego wsparcia nauczycielek i nauczycieli. Wymaga to większego finansowania z budżetu centralnego i budżetów lokalnych. Zwiększenie samodzielności bez jednoczesnego wsparcia dodatkowymi zasobami i szkoleniami może bowiem okazać się niewystarczające. Wśród wielu nauczycieli/nauczycielek, a nawet dyrekcji szkół istnieje obawa przed zbyt dużą autonomią – trzeba wyposażyć ich w narzędzia profesjonalnego rozwoju.

Postulat Obywatelskiego Paktu dla Edukacji:

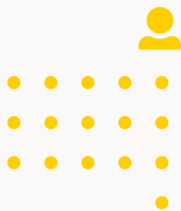
Szkoła społeczności lokalnej, a nie ministerstwa oświaty

Obszar 3. Zapewnienie skutecznych mechanizmów tworzenia i realizacji lokalnej polityki oświatowej

- 1** | **Partycypacyjne tworzenie lokalnej polityki oświatowej i strategii rozwoju oświaty: w procesie powinni brać udział przedstawiciele i przedstawicielki wszystkich interesariuszy, ważne jest realne uwzględnienie głosu młodzieży i dzieci oraz obowiązek konsultacji strategii rozwoju edukacji.** Można wykorzystać takie narzędzia jak: wirtualne ankiety, debaty lokalne, panele deliberatywne, tworzenie rad oświatowych i innych rad eksperckich, konsultacje i społeczny monitoring realizacji strategii. Lokalna polityka oświatowa musi podlegać okresowej ewaluacji i modyfikacji.
- 2** | **Wyłączenie udziału przedstawiciela administracji rządowej z bieżącego zarządzania samorządowymi placówkami oświatowymi,** w tym z zarządzania siecią szkół, powoływania dyrektora/dyrektorki placówki, udzielania zgody na założenie placówki doskonalenia czy biblioteki.
- 3** | **Zachęcanie samorządów lokalnych do wprowadzania w szkołach procedur i narzędzi ewaluacji własnej pracy.** Wypracowanie przez samorzady mechanizmów wsparcia szkół w pracy nad uwidocznionymi obszarami deficytowymi w procesach nauczania i wychowania oraz nad szeroko pojętym rozwojem szkoły i rady pedagogicznej.

Obszar 4. Uspołecznienie szkoły i wykorzystanie lokalnych społeczności jako zasobu edukacyjnego

1

Ustalenie i wdrożenie standardów stałej współpracy z organizacjami społecznymi przez: finansowanie zadań zleconych; wsparcie instytucjonalne organizacji pozarządowych zajmujących się edukacją; zwiększenie widoczności lokalnych organizacji społecznych jako podmiotów wspierających realizację misji i wizji szkoły, konkretnych celów na dany rok oraz założeń programu profilaktyczno-wychowawczego.

UWAGI: Należy się zastanowić, na jakim poziomie te standardy powinny być uregulowane: w ustawie, lokalnej polityce oświatowej czy w statucie szkoły.

2

Wprowadzanie systemowych zachęt do realizacji projektów edukacyjnych i społecznych we współpracy ze społecznością lokalną, np. publiczne prezentacje efektów pracy dzieci, festiwale naukowe i artystyczne, **wpis o projekcie na świadectwie szkolnym** oraz wzmocnienie edukacyjnej współpracy z lokalnymi pracodawcami (nie tylko przedsiębiorcami), instytucjami publicznymi oraz szkołami wyższymi w miejscowości i w regionie. Realizowane projekty społeczne powinny zawsze mieć charakter praktyczny.

3

Stworzenie odpowiednich uregulowań – ustawowych, lokalnych i wewnątrzszkolnych – oraz narzędzi dla społecznych organów szkoły, w tym rad szkół, tak by mogły efektywnie funkcjonować, np. poprzez przeznaczenie części subwencji oświatowej bezpośrednio dla rad rodziców, rad szkół i samorządów uczniowskich oraz przyznanie im konkretnych kompetencji. Założeniem jest tu nie rywalizacja, ale **współpraca wszystkich ciał decyzyjnych** (dyrekcji, rady pedagogicznej i innych organów społecznych) **i zrównoważenie ich wpływu na życie szkoły.**

B

Dobrze finansowana szkoła dobrze wynagradzanych i docenianych nauczycieli i nauczycielek

Moderacja: Iwona Janicka, Mateusz Wojcieszak

Małgorzata Bartosiak-Sikorzyńska Rada Miejska Łodzi
Krzysztof Baszczyński Związek Nauczycielstwa Polskiego
Wiktoria Brzyska Gadka Senacka
Sławomir Drelich Instytut Strategii 2050, Polska 2050
Mirosława Dziemianowicz Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej
Akademii Nauk, Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej
Agnieszka Dziemianowicz-Bąk Sejm RP, Nowa Lewica
Kinga Gajewska Sejm RP, Platforma Obywatelska
Zofia Grudzińska Ruch Społeczny Obywatele dla Edukacji
Anna Grygierek Urząd Gminy Strumień
Mikołaj Herbst Uniwersytet Warszawski
Iwona Janicka Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych
Renata Kaznowska Urząd Miasta Stołecznego Warszawy
Katarzyna Kisielewska-Martyniuk Rada Miasta Białystok
Agata Komendant-Brodowska Uniwersytet Warszawski
Maria Kotowska Towarzystwo Przyjaciół I SŁO BEDNARSKA
Grzegorz Kubalski Związek Powiatów Polskich
Dariusz Kurzawa Sejm RP, Polskie Stronnictwo Ludowe
Krzysztof Lisowski Związek Nauczycielstwa Polskiego
Paweł Marczewski Fundacja im. Stefana Batorego
Małgorzata Pachecka Urząd Gminy Michałowice
Grzegorz Pochopień Unia Metropolii Polskich
Magda Radwan-Rohrenscheff Szkoła Edukacji Polsko - Amerykańskiej
Fundacji Wolności i Uniwersytetu Warszawskiego
Anna Schmidt-Fic Protest z Wykrzyknikiem, Wolna Szkoła
Anna Sułek Zespół Szkół Elektronicznych i Licealnych
Daniel Szymański Stowarzyszenie Umarłych Statutów
Karolina Tatarkiewicz I LO im. Bolesława
Limanowskiego w Warszawie; Gadka Senacka
Julia Trzcńska Szkoła w Chmurze
Iwona Waszkiewicz Urząd Miasta Bydgoszczy, Unia Metropolii Polskich
Jerzy Wiśniewski Niezależny ekspert
Mateusz Wojcieszak Fundacja Pole Dialogu
Urszula Woźniak Związek Nauczycielstwa Polskiego
Marek Wójcik Związek Miast Polskich
Małgorzata Wysińska Komitet Obrony Demokracji

Postulat Obywatelskiego Paktu dla Edukacji:

Szkoła dobrze i racjonalnie finansowana

Obszar 1. Zwiększenie i zracjonalizowanie nakładów na edukację

- 1** | **Zdecydowane zwiększenie nakładów na oświatę w budżecie państwa, w tym na środki transferowane do jednostek samorządu terytorialnego. Możliwe warianty:**
 - **Poziom pełnych nakładów na oświatę w stosunku do PKB należy określić dopiero po wykonaniu szczegółowych analiz (patrz rozwiązanie 3.).**
 - **Należy przyjąć, że subwencja oświatowa przekazywana do organów prowadzących powinna osiągnąć poziom 3 proc. PKB (rozwiązanie zgłoszone przez Unię Metropolii Polskich).**
 - **Należy zmienić formułę finansowania i zamiast subwencji wprowadzić dotację celową oraz określić jej poziom w stosunku do PKB (np. 3 proc.).**

UWAGI: Związek Nauczycielstwa Polskiego złożył obywatelski projekt ustawy o zmianie ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (JST) oraz niektórych innych ustaw⁵ wprowadzający zmianę formuły finansowania z subwencji oświatowej na dotację celową. Takie rozwiązanie zdjęłoby z samorządowych organów prowadzących ciężar finansowania wynagrodzeń nauczycielskich. Tej propozycji nie akceptują samorzady lokalne i ich stowarzyszenia, gdyż ogranicza ona decyzyjność JST i utrudnia realizację zadań oświatowych. Nie uzyskała ona także wsparcia innych uczestniczek i uczestników prac szczytu.

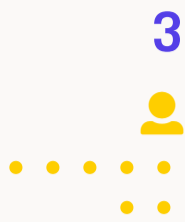
2 | **Zmiana zasad i form finansowania oświaty z budżetu państwa, tak by środki finansowe, którymi dysponują samorzady lokalne, wystarczały na realizację zadań oświatowych.**

Środki z budżetu centralnego powinny zapewniać finansowanie (trzy warianty do dalszej dyskusji):

- **wszystkich kosztów** wynikających z ramowych planów nauczania w szkołach realizujących obowiązek szkolny i nauki, jeśli oddział klasowy jest odpowiednio duży;
- **wszystkich wynagrodzeń nauczycielek, nauczycieli i niepedagogicznego personelu szkół;**
- **wszystkich nauczycielskich wynagrodzeń:** zgodnie z propozycją ZNP powinna je pokrywać dotacja celowa, a nie subwencja oświatowa, przy czym dotacja nie obejmowałaby pracowników i pracowniczek niepedagogicznych.

Konieczne jest także **uzupełnianie subwencji dodatkowymi lub wydzielonymi funduszami** z przeznaczeniem na specjalne cele, np. na cyfryzację edukacji, wsparcie uczniów i uczennic o specjalnych potrzebach edukacyjnych czy duże zadania inwestycyjne, takie jak budowa i modernizacja szkół.

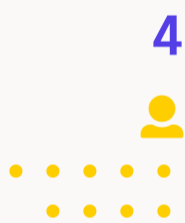
⁵ Sejm, nr druku 33 z 22 listopada 2019 r., <https://bit.ly/3zd5q1C> (dostęp: 15.02.2023).

Wprowadzenie rozwiązań zapewniających monitorowanie wielkości i efektywności finansowania oświaty oraz prowadzenie odpowiedzialnej polityki oświatowej na poziomie samorządów i państwa.

W tym celu należy:

- **opracować pełny katalog zadań oświatowych** obejmujący realizację ramowych planów nauczania, a także zadania opiekuńcze i wychowawcze szkoły, zadania związane z rozwojem zawodowym kadry, działania w społeczności lokalnej i in. (więcej – patrz punkt 4.);
- **przeprowadzić analizę realizacji poszczególnych zadań, zidentyfikować źródła ich finansowania** (budżet centralny, budżety samorządowe, firmy, środki prywatne, fundusze europejskie) oraz skalkulować poziom rzeczywistych nakładów w oparciu o rzetelne i całościowe dane; analiza powinna objąć również stopień autonomii w podejmowaniu decyzji budżetowych na poszczególnych szczeblach zarządzania (szkoła, samorząd lokalny, region, rząd);
- **powołać niezależną instytucję/agencję** do opracowania katalogu zadań oświatowych, przygotowania analiz finansowych na potrzeby wszystkich interesariuszy, a także stałego monitorowania stanu realizacji tych zadań i ich kosztów (niezbędny dostęp do danych statystycznych, w tym do Systemu Informacji Oświatowej).

Stworzenie uzgodnionego zestawu standardów oświatowych edukacji publicznej jako podstawy naliczania wysokości wsparcia z budżetu państwa. Należy określić, jakie wymogi dostępności oraz jakości nauczania, wychowania i opieki powinna spełniać edukacja jako usługa publiczna, którą gwarantuje państwo polskie. Standardy będą zatem definiować wymogi dotyczące organizacji pracy szkół, ich infrastruktury oraz wymogi kadrowe. Powinny one stanowić integralną część prawa oświatowego i wskazywać, jakie środki finansowe samorzady muszą otrzymać z budżetu centralnego, a jakie mają pochodzić z ich własnych dochodów (będą to pozostałe zadania lub podwyższenie standardu realizacji zadań finansowanych z subwencji – np. zmniejszenie liczebności klas).

Standardy finansowania zadań oświatowych powinny obejmować takie elementy jak: koszty płacowe i pozapłacowe; koszty utrzymania i rozbudowy infrastruktury szkolnej; organizacja pracy – sieć szkół, wielkość i liczba oddziałów; standardy opieki (także specjalistycznej) czy zajęcia świetlicowe i pozalekcyjne. Należy odwołać się do dobrych praktyk tworzenia i realizacji takich standardów w innych krajach.

- 5** | **Objęcie subwencją oświatową wychowania przedszkolnego dzieci niezależnie od ich wieku.** Wielkość środków z budżetu centralnego oraz zasady pozostają do ustalenia w komunikacji z samorządami lokalnymi. Dodatkowo należy zapewnić stałą dotację z budżetu państwa **na żłobki i kluby dziecięce** (w miejsce trybu konkursowego), a także rozważyć włączenie ich w system oświaty zamiast utrzymywania w obszarze wsparcia rodziny. Żłobki to nie przechowalnie, ale ważny element systemu edukacji i skuteczne narzędzie wyrównywania szans.

UWAGI: Pojawił się postulat objęcia subwencją żłobków – do dalszej dyskusji.

- 6** | **Modyfikacja zasad gospodarki finansowej szkoły, tak aby umożliwić dywersyfikację i rozszerzenie źródeł finansowania.**

Obecnie wymagane jest, by wszystkie środki przechodziły przez budżet organu prowadzącego, a to ogranicza możliwości pozyskiwania i przyjmowania dodatkowych funduszy przez szkoły (zdarza się, że lokalne władze to utrudniają, obawiając się odpowiedzialności finansowej). Proponowane przykładowe rozwiązania:

- **Rozszerzenie możliwości współfinansowania kształcenia zawodowego przez pracodawców:** nie tylko sprzęt i inwestycje, ale również programy rozwojowe, wynagrodzenia, współudział w realizacji zajęć przez specjalistów/specjalistki itp.
- Rozwiązania systemowe dające **możliwość przeznaczania środków na wspieranie edukacji przez biznes i organizacje społeczne.**
- **Zagwarantowanie określonej kwoty w budżetach organów prowadzących na zajęcia dodatkowe i wsparcie psychospołeczne** w szkołach (np. 1 proc.), przy czym poziom finansowania powinien być ustalany w zależności od potrzeb.

Postulat Obywatelskiego Paktu dla Edukacji:

Szkoła profesjonalnych i dowartościowanych nauczycielek i nauczycieli

Obszar 2. Podniesienie nauczycielskich wynagrodzeń i zagwarantowanie stabilności realnej płacy

1

Wprowadzenie znaczącej podwyżki nauczycielskich wynagrodzeń oraz mechanizmu gwarantującego ich odpowiedni wzrost poprzez indeksację, czyli powiązanie z przeciętnym wynagrodzeniem w gospodarce, a tym samym uniezależnienie od politycznych decyzji władzy. Związek Nauczycielstwa Polskiego przygotował obywatelski projekt, który zawiera konkretne propozycje sposobu powiązania wynagrodzenia nauczycieli z przeciętnym wynagrodzeniem w gospodarce (ustawa o zmianie ustawy Karta Nauczyciela⁶).

2

Zmiana struktury wynagrodzenia poprzez zwiększenie udziału wynagrodzenia zasadniczego i zmniejszenie liczby dodatków. Część środków w strukturze wynagrodzenia musi pozostać w dyspozycji dyrektora szkoły. Składniki wynagrodzenia nie powinny być przy tym związane wyłącznie z siatką godzin i uzyskanymi certyfikatami, ale przede wszystkim z realnymi zadaniami i obowiązkami, które konkretna osoba realizuje w szkole.

⁶ Sejm, nr druku 1840 z 15 kwietnia 2020 r., <https://bit.ly/3npOLWb>(dostęp: 15.02.2023).

Pytania do dalszego rozważenia: czy i które składniki wynagrodzenia nauczycielskiego powinny być uznaniowe? W jakim stopniu pensje powinny zależeć od tego, jak bogaty jest organ prowadzący? Jak uwzględnić duże różnice w kosztach życia nauczycieli i nauczycielek w różnych gminach i miastach?

3

Wypracowanie nowego podejścia do pensum z udziałem wszystkich zainteresowanych – zmiana definicji pensum na: czas spędzany na pracę z uczniem lub uczennicą. Takie rozwiązanie rozwija inna zgłoszona propozycja, która wywołała dużą dyskusję: **rewizja Karty Nauczyciela** i włączenie jej zapisów do prawa oświatowego w uzgodnieniu z zainteresowanymi stronami, w tym – związkami zawodowymi. Postulowano przejście od myślenia o pracy nauczyciela/nauczycielki w kontekście liczby godzin lekcyjnych do podejścia całościowego, uwzględniającego godziny lekcyjne, współpracę w zespołach nauczycielskich, określoną liczbę godzin przeznaczonych na zwiększanie własnych kompetencji, pracę organizacyjną, indywidualne wsparcie młodych ludzi itp.

UWAGI: Rozwiązania te wymagają uzgodnień w szerokim gronie. Dyskusja o pensum i składnikach wynagrodzenia nierozzerwalnie wiąże się z warunkami pracy, w tym liczebnością oddziałów, zmianowością w pracy czy zatrudnieniem w kilku szkołach jednocześnie (patrz także punkt 1.4. dot. standardów oświatowych). O pensum i wynagrodzeniach należy rozmawiać w dwóch horyzontach czasowych – doraźnym i długim (najbliższych kilka, kilkanaście lat). Należy też wziąć pod uwagę takie czynniki jak: rosnący wiek kadry nauczycielskiej, kryzys demograficzny i ewentualne zmiany w organizacji nauczania oraz podstawie programowej (przechodzenie od nauczania przedmiotowego do dziedzinowego).

Zastrzeżenia do propozycji rewizji Karty Nauczyciela i włączenia jej zapisów do prawa oświatowego zgłosił Związek Nauczycielstwa Polskiego.

Obszar 3. Rozwijanie potencjału i oferty instytucji kształcenia i doskonalenia

1 | **Zadbanie, by poziom wykorzystania środków na rozwijanie kompetencji zawodowych nauczycieli i nauczycielek w szkołach tego samego poziomu i typu był zbliżony we wszystkich gminach.** Obecnie w mniejszych miejscowościach jest on znacznie niższy niż w dużych miastach. Na ten cel należy zatem zapewnić odpowiednie środki w budżetach gmin, a także zachęcać szkoły do szukania dodatkowych źródeł i wspierać je w aplikowaniu w programach unijnych nastawionych na kształcenie i mobilność kadry.

2 | **Wprowadzenie zachęt do doskonalenia kompetencji i rozwoju zawodowego** przez np.: powiązanie rozwoju zawodowego i aktywnego uczestnictwa w doskonaleniu ze składnikami wynagrodzeń nauczycielskich; punkty szkoleniowe za udział w różnych formach doskonalenia; samodoskonalenie jako formalny wymóg; przeznaczenie określonej liczby godzin w miesiącu/roku na rozwój profesjonalny.

3 | **Wprowadzenie zmian w podejściu do doskonalenia nauczycieli i nauczycielek na poziomie szkoły – z podkreśleniem, że czas na rozwój zawodowy powinien być uwzględniony w czasie pracy, a nie poza nią.**

Rzetelne ustalenie planu doskonalenia zawodowego w placówkach – po analizie potrzeb szkoły i kadry nauczycielskiej – oraz planowanie przez dyrektora/dyrektorkę placówki co najmniej jednego dnia w semestrze na udział kadry w różnych formach doskonalenia.

UWAGI: Punktem wyjścia do wprowadzanych zmian musi być rzetelna diagnoza potrzeb szkoły z udziałem nauczycieli i nauczycielek, ale także rad rodziców, rad szkół i samorządów uczniowskich.

4 | **Systemowe rozwiązanie problemu doskonalenia na poziomie organów prowadzących – reforma placówek doskonalenia nauczycielek i nauczycieli** przez utworzenie miejskich ośrodków doskonalenia. Placówki te powinny w większym stopniu **uwzględniać aktualne problemy zawodu nauczycielskiego i odpowiadać na realne i zmieniające się dynamicznie potrzeby** kadry nauczycielskiej w tym zakresie. Pracownicy i pracowniczki placówek doskonalenia również powinni zostać zobligowani do samodoskonalenia. Organ prowadzący musi mieć możliwość samodzielnego zatrudniania własnych metodyków.

UWAGI: Włączenie szkół wyższych do sieci placówek doskonalenia nauczycieli.

Szkolenia praktyczne realizowane przez instytucje samorządowe – gminne, powiatowe i wojewódzkie – powinny być **bezpłatne**. Pojawił się postulat dotyczący specjalnych bonów na podwyższenie kwalifikacji i kompetencji, by umożliwić korzystanie z odpłatnych propozycji firm i innych instytucji szkoleniowych.

5

Wzmocnienie kształcenia nauczycieli i nauczycielek poprzez:

→ **zmianę programów kształcenia** i oparcie ich na dwóch równorzędnych filarach: **przedmiotowym i pedagogiczno-psychologicznym**;

→ **uruchamianie kierunków nauczycielskich**, w tym na kierunkach specjalistycznych (historia, biologia, ekonomia itp.);

→ **kształcenie i doskonalenie w nauczaniu dziedzinowym** (więcej niż w jednym przedmiocie), czyli nauczaniu blokowym i interdyscyplinarnym;

→ **opracowanie nowych zasad realizacji praktyk studenckich** na specjalizacji nauczycielskiej: pod opieką mentora lub mentorki, z wykorzystaniem narzędzi refleksji i projektowania, w regularnym rytmie z zajęciami akademickimi, w odpowiednio przygotowanych szkołach ćwiczeń; wydłużenie czasu i zmianę formuły praktyk oraz sposobu wynagradzania obu stron;

→ **umożliwienie awansu naukowego** metodykom i metodyczkom.

Obszar 4. Zasady i standardy pracy nauczycieli i nauczycielek oraz wzmacnianie „miękkich” strategii ich profesjonalnego rozwoju

1

Opracowanie standardów pracy nauczycielek i nauczycieli przez organizacje profesjonalne – stowarzyszenia nauczycielskie, związki zawodowe, samorząd zawodowy (postulowana izba nauczycielska na wzór izby adwokackiej – patrz stolik A *Samodzielna szkoła*) **w konsultacji z kluczowymi interesariuszami**. Postulujemy przyjęcie za punkt wyjścia sprawdzonych standardów (udokumentowanych wynikami badań) i powiązanie ich z awansem zawodowym.

UWAGI: Zastrzeżenia do propozycji powołania izby nauczycielskiej zgłosił Związek Nauczycielstwa Polskiego.

2

Rozwijanie formalnych i nieformalnych nauczycielskich sieci współpracy i wzajemnego uczenia się w szkole, gminie, regionie i w wymiarze ogólnopolskim (wymiana doświadczeń i dobrych praktyk, wspólne tworzenie i wymiana materiałów edukacyjnych, wsparcie emocjonalne, dydaktyczne i wychowawcze). Tworzenie systemowych zachęt do współpracy, np. nagradzanie w różnych formach za pełnienie roli koordynatorki/organizatora/mentorki; aktywny udział w sieciach współpracy; uwzględnienie tych ról w zakresie obowiązków. Umożliwienie korzystania z **superwizji z udziałem trenera/trenerki lub tutoringu koleżeńkiego** (patrz też stolik D *Szkoła równych szans*). Zapewnienie rzeczywistego dostępu do wsparcia metodyków, trenerek i liderów edukacji w zakresie merytorycznym, psychologicznym i in.

3

Stworzenie systemu przyjaznej ewaluacji jakości pracy, w tym szczegółowych narzędzi (np. standardów, kryteriów), w powiązaniu ze wsparciem dla szkół, nauczycielek i nauczycieli. Do rozważenia – **rezygnacja z ewaluacji zewnętrznej** (patrz też stolik A *Samodzielna szkoła*) przy równoczesnym **rozwijaniu modelu ewaluacji wewnętrznej prowadzonej na bieżąco w szkole**, m.in. na podstawie osiągnięć uczennic i uczniów w rozwijaniu kluczowych kompetencji (a nie tylko wyników egzaminów), systematycznie gromadzonych informacji zwrotnych od uczniów i uczennic oraz od rodziców, a także na podstawie nauczycielskiej samooceny oraz oceny wzajemnej (*peer evaluation*). Konieczne jest **wzmocnienie systemu wsparcia i doradztwa**, który będzie w stanie szybko i skutecznie odpowiadać na deficyty i potrzeby szkoły zdiagnozowane w ewaluacji wewnętrznej. W przypadku pozostawienia systemu ewaluacji zewnętrznej niezbędne jest określenie jej celu, kryteriów i formy, a także zakresu kompetencji organu uprawnionego do jej

przeprowadzania. Zewnętrzna i wewnętrzna ewaluacja mogą być ze sobą powiązane, ale nie powinny się dublować. Należy tak ustalić częstotliwość ewaluacji, by służyła podnoszeniu jakości pracy szkoły, a nie biurokracji.

- 4** | **Docenianie wartości nauczycielskiej pracy oraz budowanie pozytywnego obrazu zawodu** przez środowiska szkolne, polityczne, władze oświatowe wszystkich szczebli i media – np. stworzenie państwowego programu stypendialnego dla nauczycielek i nauczycieli.
- 5** | **Finansowe i pozafinansowe wzmocnienia i nagrody dla nauczycielek i nauczycieli ze strony władz oświatowych wszystkich szczebli**, także z uwzględnieniem głosu uczniów, uczennic i rodziców.

Propozycje do dalszej dyskusji

- 1** | **Określenie i uregulowanie zasad wykonywania zawodu w szkołach niepublicznych**, w tym rozliczania czasu pracy i obowiązków. Do dyskusji i dopracowania w konsultacji z prawnikami: czy naprawdę należy ujednoclić te zasady dla szkół publicznych i niepublicznych?
- 2** | **Stworzenie i wprowadzenie elastycznego modelu finansowania edukacji alternatywnej**: by system oświaty mógł odpowiadać na potrzeby różnych uczniów i uczennic, należy wypracować – z udziałem wszystkich zainteresowanych stron – prosty i sprawny model finansowania alternatywnych form edukacji, w tym edukacji domowej. Obecne zasady finansowania są zbyt sztywne, nadmiernie obciążają samorzady lokalne i utrudniają pracę szkół – należy rozważyć np. zmianę zasad naliczania subwencji (z rocznej na kwartalną). Jakie inne rozwiązania trzeba wziąć pod uwagę?
- 3** | **Cała oświata do ukończenia szkoły podstawowej powinna być nieodpłatna**, finansowana w pełni z budżetu centralnego i budżetów samorządów lokalnych (patrz podobna rekomendacja w materiałach stolika A *Samodzielna szkoła*) – nowy model do wypracowania i wprowadzenia w perspektywie 10 lat.

Szkoła kompetencji na miarę XXI wieku

Moderacja: Agnieszka Olszewska, Michał Kłopotki

Kinga Białek [Szkoła Edukacji Polsko – Amerykańskiej Fundacji Wolności i Uniwersytetu Warszawskiego](#)
Krzysztof Biedrzycki [Uniwersytet Jagielloński, Instytut Badań Edukacyjnych](#)
Tomasz Brzostowski [Polska 2050, Hitachi Vantara](#)
Antoni Byszewski [Stowarzyszenie Umarłych Statutów](#)
Aleksandra Daszkowska-Kaminska [Bednarska Szkoła Realna](#)
Maria Deskur [Fundacja Powszechnego Czytania](#)
Joanna Dobkowska [Uniwersytet Warszawski, Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. Juliusza Vernea](#)
Oktawia Gorzeńska [Akademia Przywództwa Edukacyjnego](#)
Joanna Gospodarczyk [Biuro Edukacji Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy](#)
Bartosz Graczyk [Stowarzyszenie Umarłych Statutów](#)
Marianna Hajdukiewicz [Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności](#)
Ewa Haman [Uniwersytet Warszawski, Wydział Psychologii](#)
Michał Hebda [Urząd Gminy Niepołomice](#)
Patrycja Kasica [DEFENSOR Iuris](#)
Ewa Kempaska [Szkoła Podstawowa im. A. Skupnia-Florka w Gliczarowie Górnym](#)
Michał Kłopotcki [Stowarzyszenie Amnesty International](#)
Vita Wirynieja Kociubajło [Fundacja #BiałystokDziałamy](#)
Andrzej Kompa [Komitet Obrony Demokracji](#)
Marek Konopczyński [Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk](#)
Mirosław Kozik [Związek Nauczycielstwa Polskiego](#)
Katarzyna Kretkowska [Sejm RP, Nowa Lewica](#)
Ewa Kurman-Grzybko [SŁO Startowa 4K im Wojciecha Młynarskiego](#)
Adam Liwo [Uniwersytet Gdański, Wydział Chemii](#)
Katarzyna Lubnauer [Sejm RP, .Nowoczesna](#)
Paweł Nawrocki [Gadka Senacka](#)
Elżbieta Olczak [Grupa Zagranica](#)
Dorota Oleksiak [Nie dla chaosu w szkole](#)
Agnieszka Olszewska [Fundacja EduTank. Edison School](#)
Martyna Parol [Młodzieżowa Rada Gminy Michałowice](#)
Klara Rościszewska [WWF Polska](#)
Tadeusz Sławecki [Polskie Stronnictwo Ludowe](#)
Paulina Sobiesiak-Penszko [Instytut Spraw Publicznych](#)
Mariusz Truszkowski [Szkoła w Chmurze](#)

Szkoła na miarę XXI, a nie XIX wieku

Obszar 1. Wprowadzenie sposobów pracy oraz zagadnień ważnych dla młodych ludzi, Polski, Europy i świata

1

Wprowadzenie nauczania problemowego o wyzwaniach współczesnej Polski i świata – w tym z zakresu edukacji klimatycznej, globalnej, europejskiej, obywatelskiej, medialnej, prawnej (również o prawach człowieka), równościowej, finansowej i in. – na wszystkich przedmiotach oraz w nauczaniu blokowym. Włączanie aktualnych tematów do zajęć (w powiązaniu z podstawą programową lub jako element programu wychowawczego). Korzystanie z **podjęcia całościowego** (*whole-school approach*) lub **ścieżek bez tworzenia nowych przedmiotów** – od początku procesu kształcenia uczniowie i uczennice na zajęciach uczą się pracować w zespołach/stolikach problemowych, a nauczyciel/nauczycielka wspiera ten proces. Rozwijanie i regularne aktualizowanie kompetencji nauczycielskich w edukacji klimatycznej, globalnej, europejskiej, medialnej, prawnej, równościowej i finansowej. Wypracowanie bazy materiałów edukacyjnych dla kadry nauczycielskiej, uczniów i uczennic – cyfrowe biblioteki z wykorzystaniem istniejących i nowych zasobów.

UWAGI: Obok nauczania problemowego o ważnych dla młodych ludzi i świata wyzwaniach zwraca się też uwagę na potrzebę wzmocnienia i zintegrowania edukacji humanistycznej⁷.

- 2** | **Upowszechnianie metod pracy zespołowej i projektowej** na każdej lekcji (na przykład co najmniej 10–15 minut w zespołach lub choćby w parach), a także podczas realizacji projektów i na zajęciach pozalekcyjnych, w pracy rady pedagogicznej, zespołów wychowawczych czy przedmiotowych. Odchodzenie od podręcznika na rzecz korzystania z wielu źródeł (ewentualnie podręcznik jako niezobowiązujący przewodnik, zawsze dostępny także w formie cyfrowej) oraz pracy projektowej (projekty badawcze, społeczne, artystyczne itp.).

UWAGI: Do rozważenia zmiana sposobu konstruowania i użytkowania podręczników, by zawierały także propozycje zadań zespołowych i projektowych.

- 3** | **Zwiększenie nacisku na samodzielność w procesie uczenia się** przez: wsparcie każdego dziecka z uwzględnieniem jego indywidualnych potrzeb i zainteresowań, np. stosowanie indywidualnych planów rozwoju; odchodzenie od rutynowych zadań i treści na rzecz możliwości wyboru; wprowadzanie zajęć rozwijających umiejętność uczenia się i samooceny; budowanie ciekawości i pozytywnej motywacji (np. metoda uczenia się przez odkrywanie, twórcza praca indywidualna połączona z zespołową).

- 4** | **Korzystanie z przestrzeni wirtualnej jako pełnowartościowego zasobu i narzędzia** do nauczania i uczenia się przez: wprowadzenie **funkcjonalnej edukacji cyfrowej, informacyjnej i medialnej** na wszystkich zajęciach – od przedszkola do końca trwania nauczania; okresowe szkolenie nauczycieli i nauczycielek w ciągłym, płynnym (ang. *seamless*) korzystaniu z narzędzi i zasobów cyfrowych w pracy z młodymi ludźmi i w działaniach rady pedagogicznej, w tym rozwijanie kompetencji z zakresu cyberbezpieczeństwa.

⁷ Takie postulaty pojawiły się m.in. w programie KOD: „Zwiększyć rolę kształcenia humanistycznego, które służy nie tylko zaspokajaniu potrzeb intelektualnych człowieka dążącego do wszechstronnego poznania rzeczywistości, ale służy również do moralnego ukształtowania mądrego i prawego człowieka jako obywatela. Trzeba zintegrować nauczanie przedmiotów humanistycznych, dodając do nauczania blokowego wiedzę o sztuce: filmie, teatrze, muzyce, tańcu”.

5 | **Rozwijanie modelu edukacji hybrydowej**, w którym **szkoła staje się centrum budowania kompetencji społecznych, pracy projektowej, działania i zastosowania wiedzy w praktyce, spotkań i wspólnego życia**. Wiadomości zdobywa się samodzielnie z wykorzystaniem zasobów cyfrowych (np. przy użyciu platformy z biblioteką pełną materiałów dopasowanych do różnych potrzeb i stylów uczenia się, a nawet sztucznej inteligencji, która pomaga dobierać materiały edukacyjne zgodnie z percepcją i możliwościami ucznia/uczennicy). Nauczyciele i nauczycielki moderują proces edukacyjny: są tutorami, prowadzą konsultacje, pomagają w odkrywaniu i rozwijaniu własnych możliwości (w tym pokonywaniu trudności), doradzają przy planowaniu ścieżki edukacyjnej (akademickiej i zawodowej) ucznia/uczennicy.

UWAGI: Edukacja w rozwiązaniu hybrydowym powinna być „powolna”, z naciskiem na długofalowy rozwój, z czasem na refleksję i stawianie pytań, a nie szybkie osiągnięcie rezultatów.

6 | **Zmiana podejścia do czytania i funkcji książek** w szkole przez: połączenie nauki czytania i pisania (*creative writing*); wprowadzenie czytania dla przyjemności – uczniowie i uczennice mają prawo wybierać, co chcą czytać, lub nauczyciel/nauczycielka proponuje książki do wyboru; młodsze dzieci powinny mieć codzienne wspólne czytanie w klasie. Książki na półce w każdej klasie lub na korytarzach. Potrzebne nowe podejście do kanonu lektur szkolnych.

7 | **Popularyzacja wychodzenia poza mury szkoły i klasy**, w tym edukacji terenowej i ekspedycyjnej, przez: stworzenie rekomendacji (w oparciu o badania) dotyczących form pracy i czasu spędzanego na zewnątrz, zarówno w czasie zajęć lekcyjnych, jak i podczas pobytu w świetlicy (np. 20 proc. czasu na dworze); zwiększenie decyzyjności nauczycieli i nauczycielek w tym zakresie; traktowanie szkoły jako elementu ekosystemu – praktyczna edukacja klimatyczna i o różnorodności biologicznej, autentyczne działania w uczniowskich projektach; transformację szkół w kierunku odpowiedzialności i w dalszej perspektywie neutralności klimatycznej (np. zasada *zero waste* w stołówkach, przyszkolne kompostowniki, ogródki itp.).

Ta rekomendacja wiąże się z postulatem, by traktować szkołę nie jako zamknięty budynek, izolowany od innych form uczenia się i nauczania, ale jako wielofunkcyjną i elastyczną przestrzeń edukacyjną, otwartą na najbliższe otoczenie, środowisko lokalne i cały świat (dzięki internetowi i nowym mediom). Przestrzeń ta powinna być wykorzystywana dla edukacji i rozwoju nie tylko dzieci i młodych ludzi, ale całej społeczności lokalnej, w tym dorosłych i seniorów.

Obszar 2. Modyfikacja podstawy programowej, by pełniła funkcję kompasu edukacyjnego, a nie encyklopedii

- 1** | **Zmiana paradygmatu podstawy programowej rozumianego jako jej teoretyczne uzasadnienie i wskazanie celów edukacyjnych:** zbudowanie podstawy programowej wokół wymagań ogólnych, bazowanie na kompetencjach kluczowych oraz wspólnym zestawie umiejętności rozwijanych i realizowanych na wszystkich przedmiotach i w blokach dziedzinowych (patrz też obszar 4. *Dostosowanie systemu egzaminacyjnego*). Konieczna jest weryfikacja, które treści są najistotniejsze i stanowią fundament dalszego samokształcenia – podstawa powinna określać niezbędną bazę wiedzy, umiejętności i postaw, ale też dawać możliwość wyboru zagadnień poza najistotniejszymi treściami. Dbłość o uspojnienie podstaw programowych wszystkich przedmiotów oraz skorelowanie ich międzyprzedmiotowo, a także pomiędzy kolejnymi etapami edukacyjnymi.

UWAGI: Podstawa programowa powinna służyć wyrabianiu nawyku i pogłębianiu motywacji do uczenia się przez całe życie, a nie tylko zdawaniu egzaminów.

- 2** | **Radykalne ograniczenie podstawy programowej kształcenia ogólnego.** W pierwszym etapie należy ograniczyć szczegółowe treści przedmiotowe i liczbę wymagań, znajdując **równowagę między ilością przekazywanej wiedzy a umiejętnościami i postawami**. Nie chodzi o mechaniczne eliminowanie treści, ale o wyznaczenie priorytetów i określenie hierarchii ważności zagadnień i umiejętności. Podstawa programowa może zatem funkcjonować jako kompas w procesie nauczania, a nie twarde kryterium, według którego jest oceniana i rozliczana praca kadry pedagogicznej. Nauczyciele i nauczycielki oraz szkoły powinni mieć znacznie więcej swobody w dopasowaniu treści i sposobów pracy do potrzeb swoich uczniów i uczennic. Można by przyjąć zasadę, że podstawa programowa wypełnia np. 60–75 proc. cyklu nauczania.

3

Dyskusowanie i tworzenie wymagań szczegółowych podstaw programowych w poszerzonym gronie składającym się z ekspertów i ekspertek akademickich i edukacyjnych oraz czynnych nauczycieli i nauczycielek.

Wymagania te muszą też być konsultowane z innymi interesariuszami (w tym z edukacyjnymi organizacjami pozarządowymi, a w przypadku części przedmiotów – z pracodawcami). Zapisy dotyczące poszczególnych przedmiotów lub dziedzin należy konsultować ze specjalistkami i specjalistami z innych obszarów oraz psycholożkami i psychologami. Wskazane jest poszukiwanie inspiracji w doświadczeniach tworzenia analogicznych dokumentów w innych krajach, a także sięganie do przeszłości, m.in. do programu naukowego polskiej szkoły z 1922 roku (sic!).

4

Zmiany w organizacji procesu nauczania przez: wprowadzenie elastycznych ramowych planów nauczania, a także umożliwienie i upowszechnienie nauczania blokowego, dziedzinowego obok (a w przyszłości zamiast) przedmiotowego.

Tego typu zmiana musi być skorelowana ze zmianą systemu kształcenia i doskonalenia nauczycielek i nauczycieli, żeby ich przygotować do nowego sposobu pracy. Konieczne jest pozostawienie szkołom decyzji w tej sprawie, przynajmniej w pierwszym etapie wprowadzania takiej zmiany. Należy opracować model testowania nowej podstawy programowej, a w dalszej kolejności podręczników i innych materiałów dydaktycznych przed ich wprowadzeniem w życie.

UWAGI: Podstawa programowa dla szkół zawodowych nie może być po prostu mniejszą wersją podstawy szkół ogólnokształcących. Musi być prześlana pod kątem celowości i przydatności (patrz także obszar 5. *Model edukacji zawodowej*).

Postulat Obywatelskiego Paktu dla Edukacji:

Szkoła kompetencji kluczowych, a nie szczegółowych wiadomości

Obszar 3. Wsparcie szkół, uczennic i uczniów w nauczaniu i uczeniu się skoncentrowanym na kompetencjach

- 1** | **Opracowanie katalogu kompetencji kluczowych i przełożenie go na konkretne dziedziny** (patrz punkt 4. oraz katalogi kompetencji poniżej). Celem nauczania powinno być wyposażenie uczniów i uczennic w kompetencje niezbędne w dorosłym życiu, zwłaszcza w kontekście szybkiego rozwoju technologii, zmian społecznych, obyczajowych i światopoglądowych, nowych potrzeb na rynku pracy. W procesie nauczania trzeba zwracać szczególną uwagę na rozwój kompetencji 4 K: **krytycznego myślenia** (w tym krytycznego korzystania z informacji), **kooperacji, kreatywności w rozwiązywaniu problemów i komunikacji** (w tym debatowania i szukania porozumienia).

Wskazane jest uwzględnienie w pracy dydaktycznej i wychowawczej tzw. **kompetencji transformacyjnych**, czyli m.in.: rozumienia złożonych wyzwań (społecznych, ekonomicznych, globalnych, klimatycznych, kulturowych itp.), rozpoznawania problemów, szukania rozwiązań i ich korygowania (w klasie, szkole, społeczności lokalnej i świecie), brania odpowiedzialności, funkcjonowania w warunkach różnorodności i niepewności (patrz też punkt 3.).

2 | **Wprowadzenie istotnych modyfikacji w procesie nauczania** przez: wprowadzenie na wszystkich przedmiotach metod angażujących uczniów i uczennice, w tym dyskusji i debat (np. oksfordzkich) już w edukacji wczesnoszkolnej, nauczania dziedzinowego i interdyscyplinarnego oraz pracy projektowej (z nastawieniem na tworzenie zróżnicowanych zespołów i podejmowanie przez uczniów i uczennice różnych ról); uwzględnienie pytań problemowych i metod badawczych w podstawach programowych; zmniejszenie i uelastycznienie podstaw programowych; zapewnienie dostępu do odpowiednio wyposażonych pracowni przedmiotowych (przyrodniczej, chemicznej, fizycznej) lub dziedzinowych (np. STEAM – patrz także punkt 5. *Opracowanie metodologii STEAM*); stworzenie warunków do intensywnej nauki języka angielskiego (przynajmniej jedna godzina dziennie).

3 | **Kształcenie umiejętności praktycznych przydatnych w życiu codziennym, prywatnym, zawodowym i publicznym**, w tym: umiejętności wspierających zdolności manualne oraz techniczne; kompetencji komunikacyjnych i społecznych; umiejętności współpracy i gotowości do wspólnego działania w środowisku szkolnym i lokalnym; postaw prozdrowotnych i środowiskowych; praktycznych kompetencji i postaw obywatelskich (poprzez podejmowanie tematów związanych z bieżącymi wydarzeniami w kraju i globalnymi wyzwaniami). Uwzględnienie edukacji obywatelskiej w codziennym życiu klasy i szkoły (patrz też stolik E *Szkoła demokracji*).

4 | **Wypracowanie zasad i metod dydaktyki rozwoju kompetencji** z wykorzystaniem istniejących doświadczeń i dobrych praktyk, a także z włączeniem wiedzy rozumianej jako część składowa kompetencji i wiedzy proceduralnej. Stworzenie **przewodników dydaktycznych i materiałów edukacyjnych** (od przedszkola do końca szkoły) do rozwijania kompetencji kluczowych i dziedzinowych. W przewodnikach należy uwzględnić **przykłady sposobów pracy**, w tym metod nauczania i uczenia się części składowych kompetencji (tzw. celowych praktyk i schematów, które pomagają rozwijać konkretne subkompetencje, np. jak sformułować hipotezę badawczą), a także zadania oraz narzędzia do oceny postępów i samooceny.

- 5** | **Opracowanie ogólnodostępnej metodologii nauczania STEAM** przez: stworzenie modelu, w którym szkoła, pracownia, klasa i teren wokół funkcjonują jako przestrzeń badań i eksperymentów w różnych dziedzinach nauki; przygotowanie standardów wyposażenia pracowni (wykorzystanie rekomendacji i materiałów Centrum Nauki Kopernik); wprowadzanie takich form pracy, które pozwalają stawiać pytania, tworzyć i testować hipotezy oraz rozwiązania, odkrywać, eksperymentować i wyciągać wnioski. Pracownia, klasa, szkoła i teren wokół (oraz sieć) powinny funkcjonować jako małe laboratorium badawcze w różnych dziedzinach nauki. Konieczne jest systematyczne finansowanie wyposażania szkół w nowoczesny sprzęt cyfrowy, oprogramowanie, szybki internet, pracownie do nauk przyrodniczych itd.
- 6** | **Upowszechnienie nowych praktyk w ocenianiu, w tym oceniania kształtującego**, informacji zwrotnej, oceniania wzajemnego, samooceny czy linii rozwoju kompetencji przedmiotowych i interdyscyplinarnych. Ocenianie ma pomagać się uczyć i zachęcać do dalszej pracy, powinno więc także uwzględniać włożony wysiłek oraz obejmować praktyczne wykorzystanie zdobytej wiedzy. Należy wprowadzić elastyczny system oceniania, który umożliwi szkołom samodzielne podejmowanie decyzji w tej sprawie. W dłuższej perspektywie – dążenie do całkowitej rezygnacji z oceniania punktowego na rzecz kształtującego. Dodatkowo – rozwijanie kultury informacji zwrotnej i metod pracy z błędem (patrz też stolik D *Szkoła równych szans*).
- 7** | **Wypracowanie i wdrożenie nowego systemu kształcenia i doskonalenia kadry nauczycielskiej** dostosowanego do proponowanych wyżej rozwiązań i **zorientowanego na wspieranie współpracy oraz wymiany praktyk** między szkołami, radami pedagogicznymi, nauczycielami i nauczycielkami przez m.in. regularne szkolenia rozwijające umiejętności nauczycieli, nauczycielek i całych rad pedagogicznych **w kształceniu kompetencji i praktycznym stosowaniu nowych podejść do nauczania i oceniania**. Opracowanie systemu finansowania (w tym ze środków budżetowych) sieci profesjonalnej współpracy pomiędzy szkołami (patrz także stolik A *Samodzielna szkoła* i B *Finansowanie szkoły i wynagradzanie nauczycieli*).

UWAGI: Należy na nowo zaprojektować system motywowania kadry nauczycielskiej do rozwoju, obecny wyczerpał już swój potencjał.

Obszar 4. Dostosowanie systemu egzaminacyjnego do potrzeb nowoczesnej edukacji

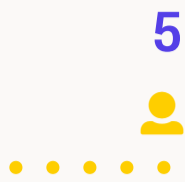
1 | **Zmiana sposobu myślenia o celach i sposobach prowadzenia egzaminów** – w szkole nastawionej na kształcenie kompetencji kluczowych, a nie przekazywanie szczegółowych wiadomości, zadaniem egzaminów jest sprawdzanie tych kompetencji.

2 | **Opracowanie mniej szczegółowego zestawu wymagań egzaminacyjnych, które będą powiązane z podstawą programową, ale nie tożsame z nią.** Dodatkowo rekomendowane jest opracowanie i wprowadzenie **sprawdzianów szerszych kompetencji językowych, matematycznych, przyrodniczych oraz cyfrowych** z zadaniami w formacie podobnym do badań PISA. Sprawdziany te powinny być możliwe do przeprowadzania w trybie ciągłym. Pozwoliłoby to traktować je jako informację zwrotną dla uczniów, uczennic i kadry nauczycielskiej.

UWAGI: Obecnie podstawa programowa kształcenia ogólnego jest napisana w formie wymagań. Te z nich, które mogą być w łatwy sposób sprawdzane na egzaminach, pełnią funkcję wymagań egzaminacyjnych, pozostałe zaś w szkolnej praktyce pozostają martwe. Jest to szczególnie widoczne, gdy zestawimy kompetencje kluczowe z wymaganiami egzaminacyjnymi – pokrywają się one w niewielkim stopniu.

3 | **Przygotowanie banku zadań** zbliżonych do zadań egzaminacyjnych, jednak nastawionych na szersze **kompetencje dziedzinowe** (np. nauki przyrodnicze czy humanistyczne) **oraz kompetencje kluczowe** (np. myślenie naukowe, interpretacja tekstów kultury – źródeł historycznych, dzieł literackich czy filmowych).

4 | **Opracowanie i wdrożenie modelu wykorzystywania wyników egzaminów jako narzędzia wewnętrznej ewaluacji pracy szkół** służącego także do planowania ewentualnej korekty sposobów pracy oraz dalszego rozwoju placówki, a nie wyłącznie do jednowymiarowej oceny i tworzenia rankingów (patrz także stolik D *Szkoła równych szans*).

5 | **Wypracowanie lub wzmocnienie innych kryteriów ewaluacji pracy uczniów, uczennic i kadry nauczycielskiej niż tylko wyniki egzaminów zewnętrznych.** Wiąże się z tym potrzeba wsparcia nauczycielek i nauczycieli, a także kadry zarządzającej w prowadzeniu bezpiecznej i efektywnej ewaluacji wewnętrznej i *peer evaluation*. Istotne jest położenie nacisku na pomoc metodyczną czy koleżeńską (wzajemne wsparcie, superwizja).

6 | **Zmniejszenie rangi egzaminów i wprowadzenie większej autonomii szkół średnich przy rekrutacji.** Przykładowo dodatkowa pula punktów byłaby określana autonomicznie przez szkołę albo szkoła mogłaby wprowadzać dodatkowe elementy w rekrutacji (rozmowę rekrutacyjną, dodatkowe zadania, uczniowskie portfolio itp.). Egzaminy zewnętrzne powinny być traktowane jako narzędzia ułatwiające równy dostęp do dobrej edukacji, a nie służące wyłącznie selekcji.

UWAGI: Zwiększenie autonomii szkół w procesie rekrutacji nie zyskało jednomyślnego poparcia.

7 | **Do rozważenia i dalszych prac: rezygnacja z egzaminów zewnętrznych na rzecz nowego rozwiązania.** W dalszych pracach warto wziąć pod uwagę m.in.: mniej zobowiązujące sprawdziany kompetencji prowadzone na wewnętrzny użytek szkoły, uczennic i uczniów, okresowe badania przekrojowe wylosowanych szkół w określonych dziedzinach nauczania (jak w Finlandii) lub rozwiązania bazujące na zaufaniu do ocen i opinii formułowanych przez nauczycieli i nauczycielki.

UWAGI: Bez ostatecznej odpowiedzi pozostało pytanie o egzamin maturalny.

Warto rozważyć likwidację progu zdawalności na egzaminach rozszerzonych – ich wynik powinien być wystarczającą informacją w procesie rekrutacyjnym na studia wyższe.

Obszar 5. Stworzenie i wprowadzenie w życie nowego modelu atrakcyjnej edukacji zawodowej

- 1** | Zapewnienie w szkołach branżowych **kształcenia ogólnego na wysokim poziomie z uwzględnieniem kompetencji kluczowych, w tym uniwersalnych** (patrz wyżej) przez: wypracowanie w szerokim gronie (z udziałem nauczycieli, nauczycielek, uczniów, uczennic, absolwentów i absolwentek) doboru zagadnień (musi być ich wyraźnie mniej) oraz sposobów pracy (mniej przekazywania wiadomości, więcej ich aktywnego zdobywania i stosowania w praktyce); położenie nacisku na pracę zespołową i projektową, kompetencje cyfrowe i umiejętność uczenia się przez całe życie; skorzystanie z doświadczeń i dobrych praktyk z Polski i innych krajów.
- 2** | **Dostosowanie oferty do potrzeb lokalnego rynku pracy** przez: budowanie **systematycznej współpracy z lokalnymi i regionalnymi pracodawcami**, z uwzględnieniem ich potrzeb; negocjowanie zasad praktyk zawodowych; **rozwijanie edukacji dualnej** (w trójkącie: szkoły branżowe, firmy i organy prowadzące); wprowadzenie zachęt finansowych dla pracodawców; ewentualnie włączenie przedstawicieli przedsiębiorstw do „rad programowych” szkół zawodowych.
- 3** | **Dowartościowanie edukacji zawodowej przez przemysłane i długofalowe działania inwestycyjne**, a także promocję na poziomie centralnym, wojewódzkim i powiatowym. Zapewnienie **dostępności edukacji branżowej w skali powiatu i województwa** jest możliwe dzięki dbałości o internaty i bursy, dofinansowanie dojazdów oraz uelastycznienie możliwości dalszego uczenia się i zdobywania nowych kwalifikacji.
- 4** | **Przeprowadzenie krajowego przeglądu edukacji branżowej pod kątem rozwijania i upowszechniania innowacyjnego podejścia**. Pozytywną rolę mogą odegrać tworzone właśnie branżowe centra umiejętności (BCU) – wykorzystanie tego potencjału w miastach i regionach (Krajowy Plan Odbudowy) powinno odbywać się w konsultacji ze szkołami i pracodawcami z całego regionu, zwłaszcza tymi najbardziej innowacyjnymi. Zgłoszono także postulat systematycznej weryfikacji klasyfikacji zawodów i egzaminów zawodowych, tak by edukacja branżowa mogła odpowiadać na zmieniające się dynamicznie potrzeby gospodarki i rynku pracy.

- 5** | **Uelastycznienie zasad zatrudniania** nauczycielek i nauczycieli przedmiotów zawodowych (ich kompetencje zawodowe są kluczowe), **podniesienie ich wynagrodzenia** (patrz także stolik B *Finansowanie szkoły i wynagradzanie nauczycieli*) i uatrakcyjnienie profesji nauczycielskiej dla osób przekwalifikowujących się przez zachęty finansowe, socjalne i inne.

Sylwetka absolwenta/absolwentki⁸

Absolwent/absolwentka szkoły to osoba, która na poszczególnych etapach kształcenia **uzyskała adekwatne do swojego wieku rozwojowego i możliwości psychofizycznych**: wiedzę, kompetencje i umiejętności pozwalające na rozpoznawanie i realizowanie własnych potencjałów oraz identyfikowanie i rozumienie własnych potrzeb biopsychospołecznych. Rozumie i akceptuje przyjęte powszechnie zasady współżycia społecznego, w tym potrzeby innych ludzi, oraz potrafi adekwatnie do swojego wieku i możliwości psychofizycznych przystosować się do otaczającej ją rzeczywistości kulturowej, społecznej i przyrodniczo-biologicznej. W miarę wzrastania i rozwoju wykorzystuje zdobytą wiedzę i kompetencje do zmieniania otaczającej rzeczywistości i rozwiązywania problemów dla dobra wspólnego.

UWAGI: Ten punkt wzbudził wątpliwości, gdyż według części uczestników i uczestniczek dyskusji sylwetka absolwentki/absolwenta z założenia przesadnie dookreśla i hipotetyzuje osobę, nie doceniając różnicowania ludzi, oraz blokuje autonomizację szkół i kadry nauczycielskiej.

⁸ Sylwetkę opracowali: Patrycja Kasica, Marek Konopczyński, Małgorzata Michel.

Katalogi kompetencji

W najczęściej dziś wykorzystywanych katalogach kompetencji kluczowych zwraca się uwagę na różne ich aspekty. Katalogi te zawierają jednak kilka istotnych elementów wspólnych. Próbując usystematyzować wiedzę, umiejętności i postawy, w które należy wyposażać uczniów i uczennice w procesie edukacji w Polsce, warto odwołać się do tych propozycji i na ich podstawie wypracować katalog/mapę kompetencji dla naszego systemu oświaty.

Lista kompetencji kluczowych przygotowana na podstawie zaleceń Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej:

1. kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
2. kompetencje cyfrowe;
3. kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
4. kompetencje obywatelskie;
5. kompetencje w zakresie przedsiębiorczości;
6. kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
7. kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
8. kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji⁹.

⁹ Kompetencje kluczowe opisane w zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z 18 grudnia 2006 r. (2006/962/WE) zaktualizowane w zaleceniu Rady Unii Europejskiej z 22 maja 2018 r. (2018/C 189/01) zostały rozwinięte w załączniku <https://bit.ly/42KfcpD> (dostęp: 8.02.2023).

Można również kategoryzować kompetencje według oczekiwań rynku pracy. Są to między innymi:

1. zdolność do znajdowania głębszego sensu danego zagadnienia oraz dostrzegania istotnych kwestii na wielu płaszczyznach społecznych;
2. inteligencja społeczna, która zapewnia dobrą komunikację i odznacza się zdolnością empatycznego podejścia do drugiego człowieka;
3. umiejętna współpraca w środowisku skupiającym przedstawicieli wielu kultur;
4. zdolność do efektywnej współpracy z zespołem, w środowisku wirtualnym;
5. zdolność do korzystania z nowych mediów, jakie oferuje rynek;
6. zdolność do myślenia wykraczającego poza schematy; adaptacja do szybko zmieniających się warunków i uzupełnianie wiedzy o nowe informacje;
7. zdolność do hierarchizacji informacji pod względem istotności;
8. umiejętne modelowanie procesów i zadań w taki sposób, by osiągnąć postawiony cel;
9. globalne myślenie, które wykracza poza ramy danej dziedziny;
10. umiejętne wykorzystanie danych i zdolność do myślenia, które opiera się na zebranych informacjach i wykorzystaniu ich w najbardziej efektywny sposób¹⁰.

¹⁰ Umiejętności przyszłości według portalu Poradnik Przedsiębiorcy, <https://bit.ly/42YNANN> (dostęp: 8.02.2023).

Ponadto można wykorzystać opisy kompetencji zawarte w Polskiej Ramie Kwalifikacji¹¹ oraz w Zintegrowanej Strategii Umiejętności¹² czy skorzystać z katalogu stworzonego według kryterium innowacyjności¹³:

1. kompetencje poznawcze, czyli m.in. ciekawość świata, kreatywność w rozwiązywaniu problemów, samodzielność myślenia, umiejętność zmieniania perspektywy w spojrzeniu na problem, umiejętność równoległej pracy nad wieloma problemami, umiejętność uczenia się;
2. kompetencje behawioralne, czyli m.in. odwaga w podejmowaniu ryzyka, branie odpowiedzialności za decyzje, liderowanie, zarządzanie zmianą, współpraca, wytrwałość, gotowość oczekiwania na odroczoną gratyfikację, orientacja na przyszłość;
3. kompetencje funkcjonalne obejmujące podstawowe umiejętności, takie jak czytanie, pisanie, liczenie;
4. kompetencje techniczne, czyli opanowanie technologii służącej efektywnej pracy.

¹¹ Polska Rama Kwalifikacji, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2018, <https://bit.ly/3JXUIRQ> (dostęp: 8.02.2023).

¹² Zintegrowana Strategia Umiejętności, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2019, <https://bit.ly/3INkVdz> (dostęp: 8.02.2023).

¹³ *Szkoła dla innowatora. Kształtowanie kompetencji proinnowacyjnych* [online], red. J. Fazlagić, Kalisz 2018, <https://bit.ly/40ocDI6> (dostęp: 8.02.2023).

Szkoła równych szans, współpracy i dobrego traktowania

Moderacja: Kinga Łozińska, Piotr Kaliszek

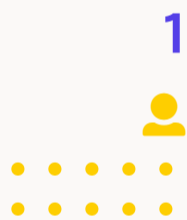

Magdalena Biejat [Sejm RP, Partia Razem](#)
Jolanta Choińska-Mika [Uniwersytet Warszawski, Wydział Historii](#)
Agnieszka Ciesielska [Zespół Szkół STO na Bemowie](#)
Aleksandra Czetwertyńska [Centrum Cyfrowe](#)
Miroslaw Czyżewski [Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności](#)
Elżbieta Gapińska [Sejm RP, Platforma Obywatelska](#)
Michał Gramatyka [Sejm RP, Polska 2050](#)
Beata Jachimczak [Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych, Pracownia Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych](#)
Katarzyna Jamróż [Rada Miasta Białostok](#)
Piotr Kaliszek [Federacja Przystaj Warszawa](#)
Kacper Kaźmierczak [Młodzieżowa Rada Miasta Poznania](#)
Dariusz Klimczak [Sejm RP, Polskie Stronnictwo Ludowe](#)
Agnieszka Krzaczek [Kogutorium](#)
Iga Linczewska [Młodzieżowa Rada Gminy Michałowice](#)
Jolanta Lipszyc [Towarzystwo Szkół Twórczych](#)
Kinga Łozińska [Komitet Obrony Demokracji](#)
Agata Łuczyńska [Fundacja Szkoła z Klasą](#)
Adam Młynarski [Związek Nauczycielstwa Polskiego](#)
Anna Pękala [Fundacja Dzieci Mają Głos, Fundacja Bullerbyn na rzecz wspólnoty dzieci i dorosłych](#)
Julia Prus [POPRAWKA](#)
Jacek Pyżalski [Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu](#)
Aleksandra Saczuk [Edukacyjna Fundacja im. Czerneckiego](#)
Katarzyna Salejko [Stowarzyszenie Amnesty International](#)
Agata Saracyn [Unia Metropolii Polskich](#)
Magda Swat-Pawlicka [Szkoła Edukacji Polsko - Amerykańskiej Fundacji Wolności i Uniwersytetu Warszawskiego](#)
Katarzyna Szczepkowska [Niepubliczna Szkoła Podstawowa Moja szkoła im. W. Chotomskiej w Łomiankach](#)
Marta Szymczyk [Protest z Wykrzyknikiem](#)
Jolanta Tuszyńska [Urząd Miejski Tarnowskie Góry](#)
Jakub Tylman [Publiczna Szkoła Podstawowa im. KOU w Śremie](#)
Danuta Wawrowska [Stowarzyszenie Kobiety Słupsk, Słupska Rada Kobiet](#)
Błażej Wodyński [Stowarzyszenie Umarłych Statutów](#)
Magdalena Witwicka [Fundacja Centrum im. prof. Bronisława Geremka](#)

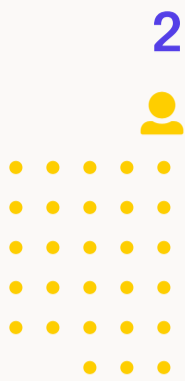
Postulat Obywatelskiego Paktu dla Edukacji:

Szkoła równych szans i równego traktowania

Obszar 1. Szkoła i przedszkole jako instytucje przeciwdziałające nierównościami społecznym

1 **Zapewnienie dobrej jakości szkół publicznych blisko miejsca zamieszkania jako obowiązek państwa.** Podjęcie przez rząd i władze lokalne działań na rzecz równego dostępu dzieci i młodzieży ze wszystkich klas społecznych do szkół i innych placówek. Zapewnienie optymalnych warunków kształcenia i wychowania zgodnie z aktualną wiedzą psychologiczno-pedagogiczną. **Wzmocnienie edukacji publicznej, tak by szkoły najbliżej domu były atrakcyjnymi i bezpiecznymi miejscami gwarantującymi każdemu prawidłowy, wszechstronny rozwój** zgodnie z możliwościami, zainteresowaniami i aspiracjami dziecka. Wypracowanie modelu tworzenia w szkole zespołów klasowych, zadaniowych czy projektowych, w których znajdują się dzieci w różnym stopniu uzdolnione artystycznie, w różnym stopniu rozwinięte intelektualnie, emocjonalnie czy fizycznie, w tym dzieci z niepełnosprawnościami (służy to pokonywaniu barier, wychowaniu w duchu akceptacji różnorodności, a także sprzyja rozwojowi intelektualnemu i psychospołecznemu wszystkich dzieci). Konieczne jest wypracowanie minimalnych standardów, którym musiałyby sprostać wszystkie szkoły, gdyż zupełna dowolność w organizowaniu pracy placówek na poziomie samych szkół i samorządów może pogłębiać nierówności (patrz też stoliki A *Samodzielna szkoła* i B *Finansowanie szkoły i wynagradzanie nauczycieli*).

2

Rozluźnienie systemu klasowo-lekcyjnego przez: zagwarantowanie radzie pedagogicznej formalnych i realnych kompetencji do ustalania czasu trwania zajęć i przerw (w zależności od poziomu edukacyjnego); **rezygnację ze sztywnej siatki godzin** – można danego zagadnienia uczyć w bloku godzin lub w ramach wyjazdu naukowego czy dłuższego projektu. Zwiększy to efektywność wykorzystania czasu i ułatwi indywidualizację nauczania, czyli dobieranie treści oraz metod adekwatnych do uczniowskich potrzeb, możliwości i zainteresowań.

UWAGI: Rezygnacja ze sztywnej siatki godzin (i łączenie zajęć w bloki dziedzinowe) ułatwi też zatrudnianie się nauczycieli i nauczycielek w jednej szkole zamiast w kilku.

3

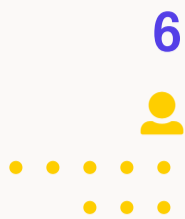
Objęcie edukacją przedszkolną wszystkich najmłodszych dzieci, z uwzględnieniem osób z niepełnosprawnościami i innymi specjalnymi potrzebami (dotyczy oddziałów przedszkolnych w przedszkolach i szkołach, punktów przedszkolnych, turnusów wakacyjnych itd.) przez: zapewnienie finansowania różnych form zajęć prowadzonych przez samorządy, organizacje pozarządowe i inne instytucje upoważnione do kształcenia lub opieki; dalsze rozwijanie sieci przedszkoli, tak by **objąć edukacją przedszkolną wszystkie pięciolatki** (do rozważenia – obowiązkowe kształcenie pięciolatków); **systemowe propagowanie**, szczególnie wśród rodziców, opiekunów i samorządowców, opartej na licznych badaniach naukowych **wiedzy o kluczowym znaczeniu wczesnej edukacji dla rozwoju i późniejszych osiągnięć dziecka** (obecnie można to robić niemal bez nakładów finansowych).

- 4** | **Stale doskonalenie zawodowe nauczycieli i nauczycielek wzmacniające ich kompetencje wychowawcze, dydaktyczne i psychologiczne** przez: przygotowanie rad pedagogicznych przedszkoli i szkół do poszukiwania oraz dobierania najbardziej efektywnych metod pracy z konkretnym zespołem uczniowskim (na podstawie badań i diagnoz, analizy wyników egzaminów, wiedzy o potrzebach i problemach dzieci z innych dostępnych źródeł); **zachęcanie do współpracy między szkołami** – te z wyższymi wynikami czy tzw. Szkoły EWD (Edukacyjna Wartość Dodana) pomagałyby słabszym; zachęcanie do współpracy między radami pedagogicznymi z różnych szkół; tworzenie przestrzeni, w której nauczycielki i nauczyciele mają odwagę próbować nowych metod nauczania; **przygotowanie kadry nauczycielskiej do pracy z klasami, w których funkcjonują uczniowie i uczennice o zróżnicowanych zdolnościach i możliwościach.**

UWAGI: Należy zmienić sposób monitorowania jakości nauczania – za kształcenie uczniów i uczennic powinna odpowiadać nie pojedyncza osoba, ale cała rada pedagogiczna. Monitorowanie powinno iść w kierunku analizy sposobów nauczania oraz modelu pracy rady pedagogicznej, a nie dyscyplinowania kadry nauczycielskiej (patrz także stoliki A *Samodzielna szkoła* i C *Szkoła kompetencji*).

- 5** | **Zapobieganie wczesnej selekcji, a w późniejszych latach wykluczeniu edukacyjnemu uczniów i uczennic ze względu na zróżnicowany kapitał społeczny, ekonomiczny i kulturowy** przez: stosowanie metod aktywizujących (z uwzględnieniem nowych technologii); pracę metodą projektu i w grupach; mobilizowanie młodych osób do samodzielnego zdobywania wiedzy i do rozwoju kompetencji kluczowych; stworzenie w szkołach przestrzeni do nauki własnej i wspólnego odrabiania zadań domowych w obecności nauczycielki lub nauczyciela. **Zwrócenie uwagi na dzieci zagrożone wykluczeniem społecznym** (ze środowisk defaworyzowanych, należące do mniejszości narodowych, etnicznych i innych, dzieci w kryzysie bezdomności) **i włączenie ich do systemu**; przeciwdziałanie zjawisku segregacji w szkole poprzez **zapobieganie anonimowości uczennic i uczniów**; dbałość o udział w życiu społecznym i szkolnym osób z niepełnosprawnościami i innymi szczególnymi potrzebami, cudzoziemskich, z doświadczeniem uchodźstwa; wzmacnianie ich pozycji w środowisku szkolnym i lokalnym, w tym eksponowanie ich mocnych stron, umiejętności i talentów, a także dbałość o systemową pomoc dla ich rodzin.

UWAGI: Należy skupić się na wzmacnianiu mocnych stron młodych osób zamiast koncentrować się na ich deficytach.

6 Zbadanie i pilne rozwiązanie problemów szkół wiejskich, w których ze względu na demografię (mało liczne oddziały), a zatem organizacyjnych i finansowych, nauka odbywa się w klasach łączonych. Kluczowe jest opracowanie modelu, który pozwoli odwrócić trend zamykania szkół na terenach wiejskich. Należy zapewnić dodatkowe środki finansowe na organizację zajęć wyrównawczych, kół zainteresowań oraz na dodatki motywacyjne dla kadry pedagogicznej i dyrekcji tych szkół (subwencja tego nie obejmuje, a gminy wiejskie nie są w stanie przeznaczyć na to dodatkowych środków). Należy odchodzić od sztywnej specjalizacji, tak aby jedna osoba mogła uczyć np. wszystkich przedmiotów przyrodniczych. Ważne są także:

→ **zwiększenie dotacji dla samorządów, które powinny zadbać o równy dostęp do edukacji w przypadku niekorzystnego usytuowania szkoły i trudnego dojazdu** (np. na wynajęcie mniejszych, bardziej mobilnych busów, by umożliwić udział w szkolnych zajęciach pozalekcyjnych);

→ **zagwarantowanie placówkom oświatowym i kulturalnym dostępu do szybkiej sieci informatycznej i nowoczesnych narzędzi nauczania**; tworzenie w świetlicach wiejskich i bibliotekach punktów z dostępem do szybkiego internetu, a także zaopatrzenie dzieci z rodzin o niskim statusie ekonomicznym w sprzęt komputerowy, by zminimalizować ich wykluczenie cyfrowe i naukowe.

UWAGI: Do rozważenia – utworzenie specjalnego funduszu dla szkół wiejskich na organizację zajęć dodatkowych i transportu, a także łączenie usług edukacyjnych w kilku gminach.

7

Wdrożenie programów wsparcia finansowego i merytorycznego dla uczennic i uczniów pochodzących z rodzin o niższym statusie społecznym i ekonomicznym oraz dodatkowego finansowania (także z budżetu centralnego) zadań szkoły w zakresie wyrównywania szans, w tym zajęć wyrównawczych, kół zainteresowań, tutoringu, zajęć w grupach międzyoddziałowych i międzyszkolnych, gminnych festiwali nauki czy talentów, pikników oraz innych zadań opiekuńczo-wychowawczych.

UWAGI: Udzielanie i organizowanie indywidualnej pomocy finansowej dla dzieci, młodzieży i ich rodzin powinno odbywać się z szacunkiem i dyskrecją, by nie stało się przyczyną stygmatyzacji (organizacja bezpłatnych posiłków, zajęć, wycieczek wymagają szczególnej uważności). Do rozważenia – darmowy ciepły posiłek dla każdego dziecka¹⁴.

¹⁴ Ciepły posiłek dla każdego dziecka pojawia się również w postulatach ugrupowań politycznych, m.in. w programie PSL (2019 r.), a ostatnio – w projekcie nowelizacji Prawa oświatowego przez posłów Lewicy: Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo oświatowe (dostęp: 12.03.2023).

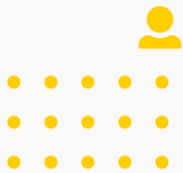
Obszar 2. Kształtowanie szacunku dla różnorodności oraz profilaktyka dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami

1

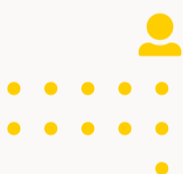
Wprowadzenie (już od przedszkola) edukacji równościowej i profilaktyki przemocy rówieśniczej motywowanej uprzedzeniami. Korzystanie z dobrych modeli i materiałów. **Realizacja edukacji równościowej tak, by przekładała się bezpośrednio na równościowe podejście w codziennej szkolnej praktyce** i nie była ograniczona tylko do warsztatów i szkoleń.

2

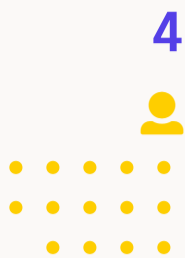

Budowanie wspólnoty szkolnej włączającej i aktywizującej wszystkie jej podmioty z wyraźnym uwzględnieniem szacunku dla różnorodności przez: uwzględnienie profilaktyki dyskryminacji w statucie szkoły i programach wychowawczo-profilaktycznych; **tworzenie (najlepiej przez same dzieci i młodzież) klasowych i szkolnych kodeksów zasad dobrego wzajemnego traktowania i uczenie się przestrzegania ich na co dzień**; budowanie wspólnoty grupowej także w innej formie niż zajęcia integracyjne (np. praca projektowa); urealnienie i uproszczenie zapisów statutu szkoły, tak by były zrozumiałe dla uczniów i uczennic i możliwe do stosowania w codziennej pracy; traktowanie statutu jako poważnego zobowiązania do rozpoznawania naruszeń uczniowskich praw, w tym przejawów dyskryminacji; wspólne wypracowywanie i upowszechnianie w całym systemie modelu przedszkola oraz szkoły równych szans i praw; stosowanie mediacji jako profilaktyki rozwiązywania konfliktów związanych z różnorodnością.

3

Rozwijanie i upowszechnianie modelu pracy w zróżnicowanej szkole, także z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym i uchodźczym. Działania integracyjne, nauczanie języka polskiego jako obcego, ocenianie, które pomaga się uczyć. **Stworzenie w trybie pilnym możliwości kształcenia i doskonalenia rad pedagogicznych, tak aby przygotować je do pracy w zróżnicowanej klasie** (do planowania, prowadzenia zajęć, oceniania, wsparcia psychospołecznego konkretnych dzieci lub ich grup). Wykorzystanie doświadczeń organizacji społecznych, również międzynarodowych, działających w tym obszarze. Systematyczna **praca z rodzicami, tak by budować społeczeństwo świadome własnej różnorodności** i tego, co z niej wynika.

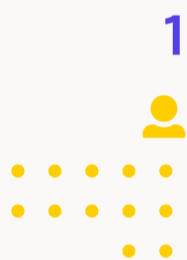
4 **Diagnoza i wsparcie dzieci z trudnościami lub szczególnymi potrzebami (w tym z wysokim potencjałem i aspiracjami). Wczesne diagnozowanie specjalnych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych, potencjału uczennic i uczniów oraz zagrożeń** (środowiskowych, intelektualnych, zdrowotnych itp.) – stanowi to warunek skutecznego wyrównywania szans. Przygotowywanie przedszkola i szkoły oraz osób uczących do przyjęcia uczniów i uczennic z określonymi niepełnosprawnościami lub uzdolnieniami przed rozpoczęciem roku szkolnego. **Tworzenie modeli edukacji włączającej w konsultacji ze specjalistami i specjalistkami, gronem nauczycielskim, rodzicami, a także samymi uczniami i uczennicami.** Rozwijanie szkolnych i lokalnych programów wsparcia uczniów i uczennic w trudnej sytuacji życiowej (stypendia, opieka edukacyjna, wychowawcza, mentoring). **Wypracowywanie przez szkołę sposobów budowania poczucia wartości każdego dziecka, nie tylko najlepszych uczennic i uczniów** (m.in. z wykorzystaniem oceniania kształtującego).

UWAGI: Należy monitorować wprowadzany obecnie model edukacji włączającej oraz modyfikować go i rozwijać z udziałem wszystkich zainteresowanych stron.

Postulat Obywatelskiego Paktu dla Edukacji:

Szkoła wsparcia i współpracy, a nie izolacji i rywalizacji

Obszar 3. Zapewnienie dobrego klimatu do uczenia się i rozwoju

1

Prowadzenie polityki edukacyjnej zbudowanej na innych kryteriach niż tylko wyniki egzaminów czy olimpiad. Ewaluacja szkół pod kątem klimatu sprzyjającego uczeniu się. Wypracowanie i stosowanie kryteriów umożliwiających ocenę jakości i efektywności nauczania oraz wychowania. **Uwzględnianie wskaźników „miękkich” obok dotychczas stosowanych kryteriów rankingowych,** tj. wyników egzaminów końcowych oraz osiągnięć w konkursach i olimpiadach. Wzmacnianie kompetencji oraz osiągnięć uczennic i uczniów ze wszystkich grup społecznych i ekonomicznych (np. wykorzystanie Edukacyjnej Wartości Dodanej do planowania pracy). Przygotowanie przez szkołę (wspólnie – uczennice, uczniowie, nauczyciele, nauczycielki i rodzice), w ramach odchodzenia od rankingów szkół, wizytówki uwzględniającej kryteria sprzyjające rozwojowi i klimatowi uczenia się. Taka wizytówka mogłaby być również elementem budowania świadomości edukacyjnej rodziców – pokazywałaby, co jest ważne w szkole. Zwracanie uwagi na to, **jak w danej szkole wygląda oddawanie uczniom i uczennicom przestrzeni do działania:** aktywność samorządu uczniowskiego, organizacja własnych przedsięwzięć, rola debaty w szkole, funkcjonowanie rzecznika praw uczniowskich, stopień poszanowania tych praw itd.

UWAGI: W radykalnej wersji pojawia się propozycja, by całkowicie odejść od rankingów uwzględniających wyłącznie wyniki egzaminacyjne i olimpiady, gdyż pogłębiają segregację, a zatem utrwalają różnice społeczne.

2

Popularyzowanie (na wszystkich etapach edukacji) oceniania rozumianego jako docenianie, wskazującego kierunki do rozwoju i zmiany.

Zadbanie o adekwatność podstawy programowej do systemu oceniania, tak aby oceny były narzędziem monitorowania procesu uczenia się i rozwoju dziecka. Stworzenie odchodzącego od stopni modelu całorocznego oceniania rozwoju (patrz także stolik C *Szkoła kompetencji*). **Popularyzowanie pracy z błędem jako metody sprzyjającej uczeniu się** (popelnianie błędów jako naturalny element procesu uczenia się i rozwoju powinno się wiązać z poczuciem bezpieczeństwa osoby uczącej się).

UWAGI: Do rozważenia – rezygnacja z obowiązującej dotąd skali ocen zachowania na rzecz informacji zwrotnej wskazującej te obszary w zachowaniu ucznia lub uczennicy, nad którymi warto pracować, i te, które są zadowalające.

3

Zmiana metod pracy i organizacji szkoły w kierunku relacyjności opartej na różnych obszarach uczniowskiego i nauczycielskiego funkcjonowania, a także relacji między nauczycielem lub nauczycielką (szkołą) a rodzicami (domem). Rozwijanie współpracy szkoły z rodzicami przez wprowadzenie jako standardu komunikacji dwukierunkowej (rodzic ma nie tylko otrzymywać od szkoły informacje i zalecenia – powinien być włączany w rozmowy dotyczące rozwoju i procesu uczenia się jego dziecka). Popularyzowanie metod pracy w parach, grupach i w ramach projektów edukacyjnych. Recenzowanie podręczników pod kątem wykorzystywania metod pracy grupowej.

Wprowadzanie tutoringu/mentoringu (na różnych etapach edukacji), gdyż praca na zasobach i wzmocnienie poczucia wartości ucznia lub uczennicy są sposobami budowania relacji ważnych w procesie uczenia się. **Wprowadzanie rady rodziców w zakres jej praw i obowiązków nie tylko przez dyrekcję szkoły i kadrę nauczycielską, ale również przez uczniów i uczennice. Popularyzowanie organizacji zajęć poza budynkiem szkoły** i wyjazdów edukacyjnych. Zachęcanie społeczności szkolnych (w tym rodziców) do organizacji przedsięwzięć o charakterze wspólnotowym.

UWAGI: Oczekiwania rodziców są niekiedy elementem usztywniającym i utrudniającym wprowadzanie zmian w szkole (np. pracy projektowej czy rezygnacji ze stopni). Edukacja relacyjna z uwzględnieniem rodziców jako ważnego podmiotu tworzącego wspólnotę może się przełożyć na zracjonalizowanie ich oczekiwań wobec szkoły.

4

Tworzenie odpowiednich warunków pracy nauczycieli i nauczycielek przez: zapewnienie im wsparcia psychologicznego (np. w modelu superwizji indywidualnej i grupowej); przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu nauczycieli i nauczycielek na poziomie szkoły.

Wprowadzenie tygodniowego modelu pracy szkoły z uwzględnieniem czasu na spotkanie rady pedagogicznej, podczas którego mogłaby się odbywać wymiana doświadczeń dotyczących przetestowanych metod, narzędzi pracy z uczniem lub uczennicą oraz sposobów radzenia sobie z różnymi trudnościami; **zmniejszenie liczebności klas**.

5

Powołanie ogólnopolskiego Rzecznika Praw Ucznia (zamiast takiej funkcji na poziomie każdej gminy). Propozycja dodatkowa: **uchwalenie ustawy o prawach ucznia i uczennicy** – na wzór ustawy o prawach pacjenta.

UWAGI: W stolikach A *Samodzielna szkoła* i E *Szkoła demokracji* rekomendowano powołanie Rzecznika Praw Ucznia w każdej gminie, natomiast w pracach stolika D *Szkoła równych szans* za kluczowe uznano, by była to funkcja z mocnym mandatem, a nie rozproszona w gminach czy województwach. Ogólnopolski Rzecznik Praw Ucznia mógłby być z mocy prawa zastępcą Rzecznika Praw Dziecka i korzystać ze wsparcia jego biura.

Obszar 4. Rozwijanie kompetencji psychologicznych: komunikacyjnych, związanych z dobrostanem, samoregulacją i samokontrolą

1

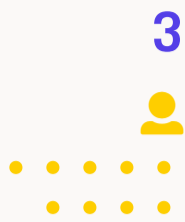

Wspieranie rozwoju emocjonalnego uczniów i uczennic przez: wprowadzenie we wszystkich przedszkolach i szkołach (aż do końca edukacji szkolnej) systematycznych zajęć edukacyjnych kształtujących kompetencje psychospołeczne i strategie radzenia sobie z problemami (np. treningi umiejętności społecznych, zajęcia rozwijające funkcjonowanie osobiste i społeczne, zebrania społeczności szkolnej, tutoring); **wypracowanie przez radę pedagogiczną modelu pracy uwzględniającego budowanie kompetencji psychospołecznych dzieci i młodych ludzi**, tak aby stało się to elementem codziennych działań; uelastycznienie przepisów dotyczących kwalifikacji kadry nauczycielskiej, szczególnie na poziomie szkoły podstawowej (tak by nauczycielki i nauczyciele biologii mogli również uczyć przyrody, geografii itd.); umożliwienie korelacji międzyprzedmiotowej i nauczania blokowego (patrz także stoliki B *Finansowanie szkoły i wynagradzanie nauczycieli* i C *Szkoła kompetencji*); budowanie relacji w celu poznania potencjału uczniów i uczennic oraz dostosowania wymagań edukacyjnych do ich potrzeb i możliwości; **włączenie tematyki edukacji zdrowotnej, dotyczącej również rozwoju płciowego, postrzegania ciała i procesów związanych z dojrzewaniem** (szeroko rozumiana edukacja seksualna); uwzględnienie w programie świadomie prowadzonego doradztwa zawodowego (z większą liczbą godzin i szkoleń).

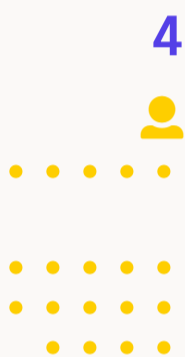
2

Zapewnienie warunków do dbania o dobrostan psychofizyczny i emocjonalny uczniów i uczennic przez: uwzględnienie w wizji rozwoju placówki podnoszenia standardów w tym obszarze; organizację atrakcyjnych zajęć z wychowania fizycznego, zajęć na świeżym powietrzu i edukacji zdrowotnej (w tym zdrowego odżywiania i higieny cyfrowej); tworzenie w szkole warunków do wyciszenia (ciche sale w czasie przerw, **rezygnacja z hałaśliwych dzwonek**); tworzenie miejsc do gier i zabaw w czasie przerw; tworzenie miejsc do siedzenia na korytarzach; zakładanie ogrodów szkolnych; **prowadzenie lekcji na zewnątrz** (wiaty, zadaszenia, ławki, zajęcia w lesie, w okolicy szkoły) **oraz w niestandardowo wyposażonych salach** (w tym z możliwością zmiany układu ławek); **prowadzenie zajęć w formie bloków** (czas na głębszą realizację programu, mniej zmian w ciągu dnia, możliwość lepszego przygotowania się przez uczniów i uczennice do lekcji); wprowadzenie większej ilości aktywizujących form nauki np. doświadczenie, działanie, projekty (patrz także stolik C *Szkoła kompetencji*).

3 Zapewnienie uczniom, uczennicom, nauczycielkom, nauczycielom i rodzicom w każdej szkole specjalistycznej opieki psychologicznej i pedagogicznej. Dalsza praca w kierunku standardów zatrudnienia i kompetencji specjalistów oraz specjalistek. **Konieczna jest zmiana standardu w zakresie zatrudnienia specjalistów i specjalistek** – o ich liczbie nie powinna decydować tylko liczba dzieci w placówce, ale także **liczba uczniów i uczennic ze zwiększonymi potrzebami w tym zakresie**. Istotne są również: zapewnienie w ramach subwencji środków na zatrudnienie specjalistek i specjalistów; stworzenie możliwości elastycznego zatrudniania kadry nauczycielskiej, specjalistów i specjalistek, zależnie od potrzeb placówki; **rozbudowanie sieci poradni psychologiczno-pedagogicznych**, aby ułatwić dostęp do specjalistycznej pomocy, wsparcia i diagnozy.

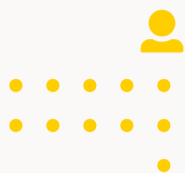

4 Zwiększenie roli informacji zwrotnej w nabywaniu wiedzy i umiejętności oraz rozwijaniu kompetencji psychologicznych, w tym komunikacyjnych i samoregulacyjnych, przez:

rozwijanie kompetencji interpersonalnych kadry nauczycielskiej jako jednego z kluczowych zasobów wpływających na jakość pracy zarówno z dziećmi, jak i rodzicami (pozytywne przełożenie na profilaktykę wypalenia zawodowego); organizację szkoleń i warsztatów rozwijających kompetencje interpersonalne uczennic i uczniów; wprowadzenie obowiązkowego treningu komunikacji w czasie zdobywania kwalifikacji w zakresie przygotowania pedagogicznego; **wprowadzenie szkoleń interpersonalnych jako obowiązkowego elementu kształcenia lub doskonalenia zawodowego; świadome budowanie kultury komunikacyjnej placówki** – szkoleniami należy objąć także pracownice i pracowników niepedagogicznych.

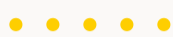
W punktach 4 i 5 „kropki wsparcia” odnoszą się także do dwóch propozycji cząstkowych, które zostały zapisane na oddzielnych kartach rekomendacji.

5

Wsparcie nauczycielek i nauczycieli przez wprowadzenie superwizji edukacyjnej i koleżeńskiej (w określonych sytuacjach – obowiązkowej).

Warto monitorować przebieg i efekty realizowanego obecnie programu pilotażowego Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą, który wprowadza superwizję edukacyjną, i zastosować podobne lub zmodyfikowane rozwiązanie (jeśli się sprawdzi) w innych obszarach.

Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu kadry nauczycielskiej – konieczne jest zaproponowanie konkretnych rozwiązań na podstawie badań, dostępnej literatury i projektów wdrażanych w ostatnich latach w Polsce i innych krajach.

6

Edukacja nauczycielek i nauczycieli w zakresie umiejętności wychowawczych.

Tworzenie bezpiecznej przestrzeni do komunikacji z rodzicami. Przedstawianie dobrych stron dziecka w komunikacji z rodzicami (przełamanie stereotypu, że szkoła komunikuje się z nimi tylko w sytuacjach problemowych i wymagających interwencji). Konieczne jest wprowadzenie **zmian w kształceniu nauczycieli i nauczycielek w zakresie przygotowania ich do pełnienia funkcji wychowawczych** oraz w kierunku równoważenia warsztatu przedmiotowego i wychowawczego (np. na wzór modelu kształcenia w Szkole Edukacji¹⁵). **Wypracowanie dla każdego etapu edukacyjnego planu godzin wychowawczych z uwzględnieniem dobrych praktyk** – tzw. standardów dla wychowawcy lub wychowawczynie, które następnie powinny być dostosowane do specyfiki danej szkoły. Większy nacisk na współpracę zespołów wychowawczych (osób uczących w danej klasie) oraz na funkcjonowanie w szkole zespołów przedmiotowych i dziedzinowych.

UWAGI: Do rozważenia – wspieranie w zakresie umiejętności wychowawczych tych rodziców, którzy tego potrzebują.

¹⁵ Więcej informacji patrz: <https://bit.ly/3FWujCy> (dostęp: 15.02.2023).

Szkola demokracji i pluralizmu

Moderacja: Olga Napiontek, Anna Petroff-Skiba

Katarzyna Batko-Tołuć [Sieć Obywatelska Watchdog Polska](#)
Marcin Chłodnicki [Urząd Miast Kielce](#)
Iwona Chmura-Rutkowska [Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznani, Wydział Studiów Edukacyjnych, Fundacja Ja, Nauczycielka](#)
Magdalena Czarzyńska-Jachim [Urząd Miasta Sopotu](#)
Alina Czyżewska [Watchdog Polska, Kongres Ruchów Miejskich, Dom Otwarty](#)
Milena Dziekońska [Młodzieżowa Rada Gminy Michałowice](#)
Agnieszka Gwiazdowicz [Fundacja Szkoła z Klasą](#)
Barbara Jędrusiak [Szkoła w Chmurze](#)
Krzysztof Kiełtyka [Platforma Obywatelska](#)
Danuta Kozakiewicz [Szkoła Podstawowa Nr 103 w Warszawie](#)
Michał Krawczyk [Sejm RP, Platforma Obywatelska](#)
Edyta Książek [Związek Nauczycielstwa Polskiego](#)
Maciej Leśniewski [Młodzieżowa Rada Gminy Michałowice](#)
Jalub Lewandowski [Koło Naukowe Praw Ucznia UW](#)
Dorota Łoboda [Rada Miasta Stołecznego Warszawy, Rodzice Mają Głos](#)
Natalia Mazurek [Młodzieżowa Rada Dzielnicy Żoliborz miasta stołecznego Warszawy](#)
Stanisław Mocek [Collegium Civitas](#)
Olga Napiontek [Civis Polonus](#)
Adam Ostrowski [Związek Miast Polskich](#)
Filip Pazderski [Instytut Spraw Publicznych](#)
Anna Petroff-Skiba [Think Tank Miasto](#)
Paulina Piechna-Więckiewicz [Nowa Lewica](#)
Jakub Pilarski [Urząd Miasta Sopotu](#)
Ewa Przybysz-Gardyza [Fundacja Szkoła z Klasą, Superbelfrzy RP](#)
Jarosław Pytlak [Społeczne Towarzystwo Oświatowe, Zespół Szkół STO na Bemowie](#)
Leszek Sarnowski [Starostwo Powiatowe w Sztumie](#)
Andrzej Smoliński [Fundacja Ja, Nauczyciel](#)
Marianna Sokołowska-Ciszewska [Młodzieżowa Rada miasta stołecznego Warszawy](#)
Agnieszka Świeczka [Fundacja Edukacja dla Demokracji](#)
Hubert Taładaj [Parlament Młodych Rzeczypospolitej Polskiej](#)
Kamil Trochimiak [Młodzieżowa Rada miasta stołecznego Warszawy](#)
Miłostawa Zagłoba [Strategie 2050](#)
Roland Zarzycki [Collegium Civitas](#)

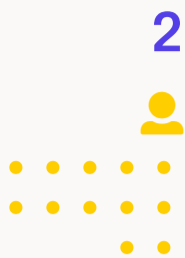
Szkoła demokracji i zaangażowania

Obszar 1. Rozwijanie kultury demokratycznej, w tym samorządności uczniowskiej w codziennej pracy szkoły

1

Włączenie sprawczego samorządu uczniowskiego w proces decyzyjny w szkole: silne kompetencje na gruncie prawa, gwarancja funduszy dla inicjatyw uczniowskich, współpraca, sieciowanie i wymiana dobrych praktyk samorządów. Samorządność uczniowska musi być systematycznie organizowana i doceniana już od I klasy, zarówno w formule klasowej, jak i ogólnoszkolnej. Należy zwiększyć decyzyjność samorządów uczniowskich (SU), poszerzyć i lepiej określić kluczowe obszary funkcjonowania szkoły, w które SU powinien być włączony, a przede wszystkim – brać pod uwagę propozycje zgłaszane przez uczniów i uczennice. Potrzebna jest też stała wymiana dobrych praktyk między samorządami uczniowskimi, np. poprzez organizację lokalnych/krajowych spotkań, kongresów i warsztatów służących integracji, sieciowaniu oraz wspólnej pracy nad wizją i możliwymi działaniami samorządów z perspektywy uczennic i uczniów, dyrekcji szkół, a także opiekunów i opiekunek SU. Konieczne jest **wspieranie różnorodności form i organizacji samorządności uczniowskiej** (tak jak obecnie stanowi prawo) przy jednoczesnym dopasowywaniu tych form do potrzeb i specyfiki społeczności szkolnej.

2 | **Rozwijanie kompetencji społecznych oraz metod partycypacji obywatelskiej jednocześnie wśród dyrekcji, kadry nauczycielskiej, uczennic i uczniów.** Kształtowanie kompetencji społecznych i obywatelskich, m.in. umiejętności współpracy, wypowiedzenia się, prezentowania własnych opinii, dyskusowania, budowania porozumienia, **w całym procesie nauczania i wychowania:** codziennie, na wszystkich zajęciach i w relacjach między nauczycielkami, nauczycielami, uczniami, uczennicami i rodzicami. Stosowanie sposobów pracy rozwijających te umiejętności i angażujących młodych ludzi, m.in. pracy w zespołach, metody projektu, design thinking, dyskusji i debat, a także odwróconego nauczania, informacji zwrotnej czy oceny koleżeńskiej. Prowadzenie przez uczennice i uczniów lekcji na uzgodnione z nauczycielką lub nauczycielem tematy. Stwarzanie możliwości ćwiczenia współpracy zarówno w ramach przedmiotowych zadań edukacyjnych, jak i działań całej społeczności szkolnej. Udział młodych ludzi w planowaniu wydarzeń klasowych i szkolnych.

3 | **Wprowadzenie zasad i metodyki partycypacji obywatelskiej do standardów pracy (prawo oświatowe) oraz na poziomie codziennego szkolnego doświadczenia:** szkolenia dla kadry zarządzającej i pedagogicznej. Włączenie sposobów i metod pracy (w tym dydaktyki przedmiotowej) wzmacniających demokratyczny charakter szkoły do programów kształcenia i doskonalenia nauczycielek, nauczycieli oraz dyrekcji szkół. Zwiększenie nauczycielskich kompetencji zawodowych poprzez rozwój specjalizacji **kształcenia obywatelskiego w środowisku szkolnym.**

4 | **Uspołecznienie decyzji dotyczących życia szkoły poprzez włączenie jej demokratycznych organów do zarządzania** i dostosowanie konkretnych sposobów wspólnego podejmowania decyzji do specyfiki placówki. **Upodmiotowienie nauczycieli i nauczycielek oraz wzmocnienie demokratycznych mechanizmów w ramach rad pedagogicznych i zespołów nauczycielskich:** kadra pedagogiczna powinna sama praktykować na co dzień partycypacyjne zarządzanie szkołą, żeby móc włączać i edukować uczniów i uczennice w tym obszarze.

Zapewnienie wpływu rodziców i rad rodziców na działania szkoły oraz ochrona ich praw. Potrzebne są: **nowa kompleksowa regulacja prawna** (samodzielność finansowa, a także kompetencje określone precyzyjnie, ale bez ograniczania inicjatywy i kreatywności); uznanie **demokratycznego przedstawicielstwa** rad rodziców w szkole; **wsparcie funkcjonowania rad rodziców**, np. przez władze lokalne oraz ministerstwa (informacje, doradztwo, reagowanie na potrzeby); silna **ogólnopolska organizacja reprezentująca głos rodziców**.

PROPOZYCJA: Powoływanie rad szkół powinno być obowiązkowe, a co najmniej mocno rekomendowane (patrz także stolik A *Samodzielna szkoła*).

5 | **Lepsze egzekwowanie demokratycznych reguł i prawa w szkole: szkoła sama musi respektować prawo i działać przejrzyste, stanowić wzór demokracji w małej skali.** Zadbanie o zgodność statutów szkolnych i innych dokumentów z prawami człowieka oraz Konstytucją RP: nadzór prawny nad statutami, dialog w szkole i bieżąca diagnoza dobrostanu społeczności szkolnych. **Zapewnienie skutecznej ochrony praw ucznia i uczennicy na poziomie szkoły i gminy** (patrz także stolik A *Samodzielna szkoła* i D *Szkoła równych szans* – propozycje powołania Rzecznika Praw Ucznia w każdej gminie lub centralnie) **oraz powołanie organów nadzoru.** Tworzenie statutów zgodnych z prawem, a także przygotowanie wewnątrzszkolnych procedur reagowania, gdy statut jest naruszany. Zapewnienie wsparcia doradczego i mentorskiego (problemy ze statutami – ich zapisami i przestrzeganiem – wynikają zwykle z braku kompetencji, a nie złej woli). Dodatkowo warto uwzględnić w Prawie oświatowym (art. 85 ustawy) możliwość (ale nie obowiązek) powoływania szkolnego rzecznika praw uczniowskich.

UWAGI: Warto rozważyć wprowadzenie procedury zatwierdzania statutu pod kątem zgodności z przepisami prawa (na wzór nadzoru wojewody nad uchwałami samorządu lokalnego).

6 | **Wzmocnienie dialogu reprezentacji samorządu uczniowskiego (su) z dyrekcją oraz radą rodziców**, m.in. poprzez możliwość kierowania wniosków i zapytań przez organy samorządu uczniowskiego do organów szkoły

z obowiązkiem odpowiedzi (np. nie później niż 14 dni od dnia skierowania wniosku lub zapytania). Ustalenie regularnych spotkań dyrekcji szkoły z reprezentacją SU (z jednoczesną gotowością do spotkań *ad hoc*, w zależności od potrzeb i spraw do załatwienia). Określenie i wzmocnienie roli opiekuna lub opiekunki samorządności uczniowskiej: sposobu wyboru (przez ogół dzieci i młodzieży), zadań, czasu pracy i kompetencji osoby, która ma za zadanie wspierać działalność samorządu uczniowskiego, ale nie powinna bezpośrednio w nią ingerować, jeśli jest zgodna z prawem, w tym statutem szkoły.

UWAGI: Do dalszej dyskusji kwestia uregulowania czasu pracy opiekuna/opiekunki SU, jego/jej zadań, wynagrodzenia i dodatku motywacyjnego.

7 | **Zapewnienie finansowania samorządu uczniowskiego oraz tworzenie szkolnego budżetu partycypacyjnego** – jako części funduszu SU lub w postaci oddzielnego budżetu.

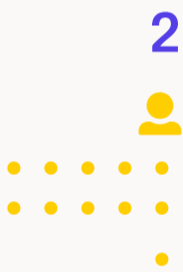
PROPOZYCJA DO DALSZEJ DYSKUSJI: W trakcie konkursów na dyrektorów i dyrektorki szkół należy uwzględnić wymagania odnoszące się do budowania demokratycznej kultury szkoły i zarządzania placówką we współpracy z organami przedstawicielskimi uczennic, uczniów, nauczycielek, nauczycieli i rodziców.

Obszar 2. Autentyczna edukacja obywatelska wzmacniająca kompetencje społeczne z wykorzystaniem właściwych metod nauczania i wychowania

- 1** | **Kształcenie uczniów i uczennic, już od przedszkola, do życia w demokracji i do szanowania praw człowieka** poprzez nauczanie o wartościach, zasadach i procedurach demokratycznych. Wprowadzanie zasad demokracji do życia szkolnego – praktykowanie demokracji na co dzień osobiście angażuje młode osoby, także poprzez stawianie przed nimi dylematów i trudnych wyborów. Odwoływanie się do równości, wolności i sprawiedliwości oraz innych wartości demokratycznych jako punktu odniesienia do oceny funkcjonowania szkoły, samorządu lokalnego, a także systemu politycznego w Polsce i innych krajach. **Edukacja obywatelska powinna być naturalnym procesem**, niezwiązanym z jednym konkretnym przedmiotem – chodzi o wychowanie człowieka samodzielnego i krytycznie myślącego, świadomego i odważnego obywatela lub obywatelki, a nie konformisty.

UWAGI: Warto przygotować nowe i promować już istniejące materiały dydaktyczne z obszaru edukacji obywatelskiej oraz praw człowieka, wypracowane m.in. przez organizacje społeczne.

- 2** | **Zmiana priorytetów, treści i metod nauczania na lekcjach wiedzy o społeczeństwie (WOS): nacisk na rozwijanie praktycznych kompetencji obywatelskich, tak by informacje zdobywane przez uczniów i uczennice były użyteczne w codziennym życiu.** W treściach powinny się znaleźć odpowiedzi na pytania, jak szukać rozwiązań wspólnych problemów, jak włączać się w procesy decyzyjne w różnych grupach i na różnych poziomach władzy, jak podejmować oddolne inicjatywy, jak rozumieć prawo, jak egzekwować swoje prawa i bronić praw innych, jak szukać sojuszników, jak zorganizować wybory czy przeprowadzić debatę itp. Aby to było możliwe, konieczne jest ograniczenie liczby i szczegółowości omawianych na WOS zagadnień – ułatwi to także dostosowanie tempa pracy do możliwości i zainteresowań młodych osób, da czas na rozmowy o bieżących wydarzeniach. Rozpoczęcie nauczania **wiedzy o społeczeństwie w klasie VII (lub wcześniej) i kontynuacja w klasie VIII.** Powrót do nauczania **WOS zamiast lub obok przedmiotu historia i teraźniejszość. Zrównanie liczby godzin WOS w liceach ogólnokształcących i szkołach branżowych w zakresie podstawowym.**

UWAGI: Istotne jest równoległe rozwijanie przedsiębiorczości społecznej i inicjatywności jako elementów edukacji obywatelskiej.

3 | **Uwzględnienie w nauczycielskim pensum i uczniowskim planie lekcji czasu na realizowanie szkolnych i lokalnych projektów obywatelskich:** działanie na rzecz klasy, szkoły lub innej społeczności w ramach pracy wychowawczej. Każda klasa realizuje projekt obywatelski co najmniej raz w roku szkolnym (treść i forma działania dopasowana do potrzeb). Trzeba stworzyć czas i przestrzeń na projekty obywatelskie, w tym traktować je jako pełnoprawne formy uczenia się i powtarzania materiału (przy obecnej sztywnej i nadmiernie rozbudowanej podstawie programowej szkoła koncentruje się na „przerabianiu” tematów jeden po drugim).

4 | **Systematyczna edukacja rodziców na temat znaczenia kompetencji społecznych i obywatelskich w nowoczesnej edukacji,** życiu publicznym, prywatnym i zawodowym poprzez włączanie indywidualnych rodziców (nie tylko rady rodziców) w działania na rzecz społeczności szkolnej i lokalnej oraz pokazywanie zalet wspólnego planowania i działania w porozumieniu, a nie w izolacji. Zapraszanie rodziców do różnych szkolnych przedsięwzięć. Regularne spotkania z samorządem uczniowskim. Ciekawą formą może być prowadzenie warsztatów dla rodziców przez uczniów i uczennice (zwiększenie szansy na zaangażowanie osób, które często nie przychodzą na warsztaty).

UWAGI: Należy wzmocnić współpracę między wszystkimi osobami i instytucjami wychowującymi młodych ludzi. Szczególnie ważne jest uświadomienie rodzicom, jak wygląda zdrowa relacja szkoła-rodzic: szkoła nie zastępuje rodziców, tylko wspiera ich i dzieci.

- 5** | **Wyposażenie młodych ludzi w podstawową wiedzę i praktyczne umiejętności obywatelskie, prawne i administracyjne (podatki, dowody itp.).** Współpraca szkół z organizacjami społecznymi, które wykorzystują prawo do ochrony i propagowania wspólnych wartości – równości, praworządności, przejrzystości, ochrony środowiska, przeciwdziałania korupcji. Pokaże to uczennicom i uczniom, że znajomość prawa pozwala nie tylko chronić pojedyncze osoby, ale również egzekwować to, co ważne dla dobra wspólnego, oraz że zaangażowanie społeczne każdego i każdej z nas ma tu kluczowe znaczenie. **Uwzględnienie w podstawie programowej wiedzy o społeczeństwie oraz historii i teraźniejszości** (jeśli ten przedmiot zostanie zachowany) **form zaangażowania obywatelskiego młodego pokolenia**, w tym samorządów uczniowskich i studenckich, młodzieżowych rad czy sejmików przy jednostkach samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, oddolnych inicjatyw obywatelskich, nieformalnych grup działania czy młodzieżówek partyjnych.
- 6** | **Położenie większego nacisku na edukację obywatelską „w terenie” poprzez** m.in. wizyty studyjne i wycieczki do instytucji państwowych, unijnych i samorządowych (ejm, senat, pałac prezydencki, kancelaria rady ministrów, ministerstwa, sądy i trybunały, instytucje kontroli państwowej i ochrony praw człowieka, przedstawicielstwo KE w Polsce, biura PE w Polsce, siedziby władz samorządowych, placówki dyplomatyczne i przedstawicielstwa organizacji międzynarodowych). Otwartość decydentów i decydek na młodzież szkolną poprzez udział w lekcjach i panelach dyskusyjnych o zadaniach i pracy danej instytucji (zwłaszcza na terenach wiejskich). Możliwość organizacji wydarzeń z udziałem przedstawicieli i przedstawicielek instytucji. Różne formy aktywności w przestrzeni publicznej, np. z udziałem parlamentarzystek i parlamentarzystów, osób działających w samorządach, organizacjach pozarządowych czy młodzieżowych (pokazanie różnorodności ścieżek działalności obywatelskiej).
- 7** | **Rzetelna edukacja prawna: nawiązywanie współpracy w szczególności z samorządami zawodowymi adwokatów i radców prawnych**, organizacjami społecznymi zajmującymi się edukacją prawną, wydziałami prawa uczelni wyższych oraz stowarzyszeniami sędziowskimi i prokuratorskimi w celu realizacji dodatkowych zajęć z kultury prawnej, zasad praworządności i praw konstytucyjnych, z naciskiem na praktyczne aspekty istotne dla dzieci i młodzieży (prawa dziecka, przepisy dotyczące postępowania wobec nieletnich). Edukacja prawna powinna być prowadzona przez osoby kompetentne, odpowiednio przeszkolone albo posiadające wykształcenie prawnicze. Chodzi o pokazanie, że ochrona praw pojedynczych osób to element szerszego porządku prawnego – dobrym pomysłem jest wychodzenie od potrzeb uczennic i uczniów oraz odwoływanie się do ich własnych doświadczeń i codziennych obserwacji.

8 | **Uwzględnianie w szkolnych systemach oceniania (np. w ramach oceny z zachowania lub z wos) aktywności społecznych i obywatelskich uczniów i uczniów.** Zwracanie uwagi zarówno na działania na terenie szkoły, jak i poza nią (np. członkostwo w młodzieżowej radzie lub sejmiku przy jednostce samorządu terytorialnego, wolontariat w organizacjach społecznych). Modyfikacja świadectw – wprowadzenie miejsca na wpisanie projektów, w których uczniowie i uczennice brali udział, oraz ich roli w tych działaniach. Przy rekrutacji do szkół średnich znaczenie powinny mieć także projekty, a nie tylko wyniki z egzaminu i oceny. Ustanowienie przez władze lokalne nagród, stypendiów czy funduszy na rzecz działań młodych ludzi. Ewaluacja pracy szkół oparta nie tylko na wynikach egzaminów, ale także na liczbie i jakości realizowanych projektów społecznych i obywatelskich, współpracy z organizacjami społecznymi, eksperckimi i firmami.

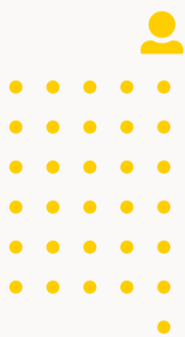
UWAGI: Propozycja uwzględnienia w szkolnym systemie oceniania postaw obywatelskich uczennic i uczniów nie znalazła wsparcia podczas sesji wspólnej – poparcie: 0 i veto z wykrzyknikami: 5.

PROPOZYCJA DO DALSZEJ DYSKUSJI: Uruchomienie internetowych platform do młodzieżowych debat obywatelskich. Komunikowanie i **promowanie w mediach społecznościowych zaangażowania obywatelskiego** młodych ludzi.

Szkoła pluralizmu

Obszar 3. Tworzenie okazji do ćwiczenia umiejętności i postaw obywatelskich

1

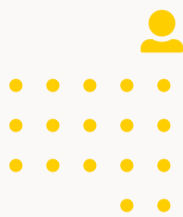
Wprowadzenie zmian w podstawie programowej – większy nacisk na rozwijanie miękkich kompetencji uczennic i uczniów, m.in. w zakresie wypowiedzi publicznych, dyskusji, debatowania, pracy zespołowej, tworzenia i realizowania projektów (poprzez lekcje, spotkania i warsztaty z organizacjami pozarządowymi). **Wprowadzenie do podstaw programowych oraz programów kształcenia nauczycieli i nauczycielek** takich kompetencji i zagadnień jak: prowadzenie debaty i budowanie kultury dialogu; edukacja o wyzwaniach XXI wieku oraz współzależnościach globalnych; formy pracy uczące odpowiedzialności, solidarności i współdziałania na rzecz dobra wspólnego.

2

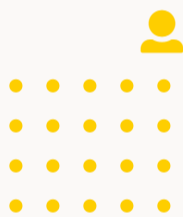
Kształcenie uczennic i uczniów do udziału w życiu publicznym społeczności lokalnych i wspieranie zaangażowania młodych ludzi na poziomie samorządu terytorialnego, w szczególności poprzez promowanie idei i tworzenie młodzieżowych rad i sejmików przy jednostkach samorządu terytorialnego oraz regularne konsultacje. Zwiększenie decyzyjności młodzieżowych rad i sejmików, w tym tworzenie lokalnych funduszy na rzecz młodzieżowych rad i inicjatyw samorządów uczniowskich (np. rozwijanie szkolnych budżetów obywatelskich).

3 | Tworzenie przez samorząd lokalny okazji i zachęcanie do systematycznej współpracy szkół z instytucjami lokalnymi, w tym m.in. domami kultury i bibliotekami, tak by wykorzystać ich potencjał do rozwoju dzieci i młodzieży (patrz także stolik A *Samodzielna szkoła*).

Organizowanie przez samorządy lokalne cyklicznych spotkań przedstawicieli i przedstawicieli organizacji społecznych i jednostek oświatowych w celu mapowania możliwości współpracy. Przegląd i zmiana przepisów dotyczących współpracy pomiędzy szkołami, organizacjami społecznymi i innymi instytucjami, tak by umożliwić kompleksowe podejście do edukacji obywatelskiej.

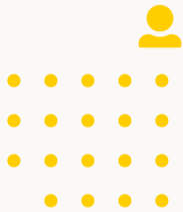
4 | Wypracowanie **programów rozwoju wolontariatu w każdej szkole i gminie.** Zadbanie, by w codziennej pracy szkoły znalazł się czas (ale nie dodatkowy!) dla każdego ucznia i uczennicy na doświadczenie działania na rzecz innych. Ujęcie wolontariatu w programach wychowawczych szkoły i klasy. Przybliżenie jego idei i otwarcie na praktykę poprzez zachętę. Tworzenie programu wraz z uczniami i uczennicami (określenie, na czyją rzecz, w zakresie jakich tematów oraz w jakiej formie młodzi chcą działać).

PROPOZYCJA DO DALSZEJ DYSKUSJI: Utworzenie w szkole stanowiska lub zespołu odpowiedzialnego za społeczność szkolną jako wspólnotę, czuwającego nad rozwojem społecznym i obywatelskim dzieci oraz wspierającego kompetencje nauczycieli w tym zakresie.

Obszar 4. Budowanie bezpiecznej przestrzeni do dyskusji, wymiany i kształtowania poglądów z poszanowaniem różnorodności

1

Wprowadzenie do programów wychowania i nauczania przedmiotowego rozmów/debat na ważne i aktualne tematy rozwijające wiedzę o zjawiskach oraz współzależnościach globalnych – budowanie odpowiedzialności za współczesny świat oraz gotowości do solidarnego działania na jego rzecz. Rozwój i urealnienie zaangażowania ministerstw w proces międzysektorowy, który zapewni jakość edukacji globalnej angażującej krytyczne myślenie na temat przyczyn i konsekwencji globalnych procesów i zjawisk. Objęcie edukacją w tym zakresie także rodziców. **Organizowanie symulacji debat wyborczych oraz wyborów młodzieżowych w szkole** przed wyborami do parlamentu, samorządu lokalnego, Parlamentu Europejskiego i na urząd Prezydenta RP. Wyposażenie kadry nauczycielskiej w umiejętność prowadzenia dyskusji, zebrań, dialogów i debat (w tym debat oksfordzkich) – nauka budowania argumentów, bronięcia własnego zdania, formułowania myśli w modelu przesłanka–wniosek.

2

Rozwijanie wśród uczniów i uczennic postawy odpowiedzialnego obywatela/obywatelki, krytycznego odbiorcy/odbiorczyni i refleksyjnego badacza/badaczki – na wszystkich przedmiotach, blokach przedmiotowych i w ramach projektów. Budowanie odpowiedzialności za słowo i obraz; **prowokowanie do refleksji** nad tym, z czym wiąże się bycie **odpowiedzialnym twórcą informacji**. Chodzi o świadomość, że przekazując niesprawdzone lub fałszywe informacje, współdziała się z twórcami dezinformacji, ale też że fałszywe lub nierzetelne informacje mogą łatwo kogoś skrzywdzić. **Edukacja medialna** w świecie dezinformacji jest niezbędnym narzędziem kształtowania kompetencji obywatelskich i powinna odbywać się ze wsparciem organizacji społecznych, ekspertek i ekspertów.

3

Budowanie kultury dialogu rozumianego jako sposób komunikowania się i rozwiązywania konfliktów, w którym skupiamy się na zrozumieniu drugiej strony zamiast na przekonaniu jej o naszej słuszności. Warsztaty i szkolenia dla kadry pedagogicznej oraz uczniów i uczennic, ćwiczenie umiejętności dialogu w bieżących sytuacjach konfliktowych. Aranżowanie bezpiecznych sytuacji zetknięcia się z „innością” pozwalających na przełamywanie stereotypów i uprzedzeń oraz doświadczanie ich nieadekwatności.

- 4** | **Przedstawianie zagadnień życia publicznego z różnych punktów widzenia:** ułatwianie młodym ludziom kształtowania własnych poglądów przy jednoczesnej trosce, by w każdym przypadku opierać się na wiedzy naukowej, sprawdzonych informacjach, a przede wszystkim na wzajemnym szacunku – np. organizowanie debat oksfordzkich czy paneli dyskusyjnych z zachowaniem różnorodności poglądów. Takie wydarzenia włączają przedstawicielki i przedstawicieli społeczności lokalnych – rodziców, samorządu, organizacji społecznych i instytucji, wolnych słuchaczy. Ważne będzie wsparcie organizacji społecznych w zakresie organizowania debat i dostarczania sprawdzonej, rzetelnej wiedzy.
- 5** | **Odpolitycznienie systemu nadzoru** w celu zabezpieczenia nauczycielek, nauczycieli i szkół przed ideologiczną kontrolą i indoktrynacją (patrz także stolik A *Samodzielna szkoła*). **Zagwarantowanie rzeczywistej swobody dydaktycznej**, by tworzyć uczniom i uczennicom częste okazje do poznawania i wymiany poglądów (zgodnie z aktualną wiedzą naukową, standardami praw człowieka i zasadą szacunku dla odmiennych stanowisk).

Kadra pedagogiczna powinna móc swobodnie odpowiadać na pytania dotyczące aktualnej sytuacji politycznej i debaty publicznej, pomagać młodym ludziom szukać w różnych źródłach informacji na ten temat, krytycznie je analizować, słuchać opinii innych osób i formułować własne. Nauczyciele i nauczycielki mogą także ujawniać swoje stanowisko w jakiejś sprawie, zawsze jednak zastrzegając, że to ich prywatne zdanie, i zachęcając młode osoby do samodzielnego myślenia i dokonywania ocen.

Biblioteka sos dla Edukacji

- Jakiej szkoły chcemy? Wyzwania i rozwiązania
- Przegląd obowiązującego prawa oświatowego i kierunki zmian w oparciu o postulaty Obywatelskiego Paktu dla Edukacji
- O potrzebie nowego prawa oświatowego
- Umowa społeczna dla edukacji
- Jak zorganizować system edukacji, by kształcić w nim kompetencje przyszłości?
- Czas na szkołę kompetencji
- Czas na szkołę dobrych relacji
- Czas na szkołę wspólnoty nauczycielek i nauczycieli
- Rozmawiaj z Klasą. Codziennosc wychowawstwa – co jest ważne dla wychowawców i młodych ludzi? Raport z badania
- Rozmawiaj z Klasą. Zdrowie psychiczne uczniów i uczennic oczami nauczycieli i nauczycielek. Raport z badania
- Poza horyzont. Kurs na edukację
- Raport edukacja. Między pandemią COVID-19 a edukacją przyszłości
- Pokolenia. Solidarni w rozwoju
- Postulaty Zespołu Eksperckiego KOD w odniesieniu do szkolnictwa polskiego i jego koniecznych reform
- Doradztwo zawodowe w wyrównywaniu szans edukacyjnych
- Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce
- Samorządowa oświata – miniporadnik
- Propozycja podstawy programowej do języka polskiego
- Wykluczenie społeczno-cyfrowe w Polsce. Stan zjawiska, trendy, rekomendacje
- Wybór złych sterowników w całościowej reformie systemu edukacji

Media o nas

- **Głos Nauczycielski:** Wolna Szkoła: W Warszawie obradował Szczyt Edukacyjny, który ma wypracować Obywatelski Pakt Edukacyjny
- **Głos Nauczycielski:** Koalicja sos dla Edukacji opracowała obywatelski Pakt dla Edukacji. „10 obszarów kluczowych dla lepszej szkoły”
- **TokFM:** To jest nasz narodowy interes zadbać o szkoły
- **TokFM:** Kim ma być człowiek kończący polską szkołę?
- **wyborcza.pl:** Co po ministrze Czarnku? „Naprawę polskiej szkoły trzeba zacząć już teraz”
- **Rzeczpospolita:** Dziemianowicz-Bąk: edukacja będzie jednym z kluczowych tematów kampanii wyborczej
- **OKO.press:** „Nie chcemy lepić dziur, wywalimy kilka ścian”. Szczyt edukacyjny o szkole po wyborach
- **OKO.press:** Pakt dla Edukacji. Recepta na dobrą szkołę w 10 punktach. Czy opozycja skorzysta?
- **ngo.pl:** Szczyt Edukacyjny – szansa na zmiany dla polskiej szkoły

Galeria zdjęć ze Szczytu Edukacyjnego

Fanpage sos dla Edukacji

Strona internetowa sos dla Edukacji

Zapisz się na newsletter

Sieć Organizacji Społecznych dla Edukacji tworzą

Alliance4Europe
Amnesty International Polska
Centrum Cyfrowe
Edukacja w Działaniu
Forum Dialogu
Fundacja „Przestrzeń dla edukacji”
Fundacja Aktywności Lokalnej
Fundacja Avalon
Fundacja Centrum im. prof. Bronisława Geremka
Fundacja Civis Polonus
Fundacja Culturelab
Fundacja EduTank
Fundacja EFC
Fundacja im. Stefana Batorego
Fundacja na rzecz Praw Ucznia
Fundacja na rzecz Wspólnoty Dzieci i Dorosłych Bullerbyn
Fundacja ODITK
Fundacja Pole Dialogu
Fundacja Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego
Fundacja Szkoła z Klasą
Fundacja WWF Polska
Grupa Zagranica
Instytut Spraw Publicznych
Kogitorium
Nie dla Chaosu w Szkole
Obywatele dla Edukacji
Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych
Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”
Otwarta Rzeczpospolita
Polska Fundacja im. Roberta Schumana
Polskie Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka
Protest z Wykrzyknikiem
Rodzice Mają Głos
Ruch Pedagogów Społecznie Zaangażowanych
Sieć Obywatelska Watchdog Polska
Społeczne Towarzystwo Oświatowe
Stowarzyszenie Umarłych Statutów
Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej

